

ГАЛАКТИКА ● ЯНУШ ЗАЙДЕЛ
ГАЛАКТИКА ● БИМ
МАНОТЕКА ● ГАЛАКТИКА
МАНОТЕКА ● ГАЛАКТИКА

ЦИЛИНДЪРЪТ НА ВАН ТРОФ

ЯНУШ ЗАЙДЕЛ

ЦИЛИНДЪРЪТ НА ВАН ТРОФ

Превод: Лина Василева

chitanka.info

След Лем Януш Зайдел е водеща фигура в полската научна фантастика. Тема на този роман е бъдещето на човечеството — в социален и донякъде в технически план. Това са записките на астронавт, който се завръща на родната планета след 200 години отсъствие. Оказва се, че за това време земното общество е навлязло в дълбока криза — морална и психическа, — породена от порочните методи, по които се е опитало да избегне демографския взрив.

Цилиндърът на проф. ван Троф е изобретение, което прави възможно пътуването във времето. В този цилиндър астронавтът търси обещания „дар от миналото“. Какъв е той? И ще се окаже ли пригоден за новото време на изкривени човешки стойности?

Но към далечното бъдеще на планетата Зайдел гледа с оптимизъм. По много любопитен начин той разкрива спасителната алтернатива пред човечеството.

ЕЛКА КОНСТАНТИНОВА

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕТО НА УЧЕНИЯ И ПИСАТЕЛЯ

В световната научнофантастична литература по-голям успех има антиутопията, която сочи в абсурдите на западната и американската цивилизация сериозна заплаха за бъдещето на човечеството и внушава тази заплаха с художествените средства на сатирата и гротеската. Най-големите писатели-фантасти на нашето време като братя Стругацки и Станислав Лем доказаха, че научната фантастика е пълноценна художествена литература с ултраактуална проблематика. Доказаха това главно с антиутопичните си произведения.

Полският автор Зайдел не е между най-значителните представители на жанра, но е между интересните и търсещите, между ония, които с нови и оригинални хрумвания разнообразяват темите и проблемите на съвременната научнофантастична антиутопия. Той открива тревожни истини за нашата атомна епоха и за бъдещето на планетата, изобразява последиците от унищожаването на природната среда, от алиенацията и автоматизацията на съвременната личност, от безотговорната намеса на точните науки в биологията и психиката на човека...

Зайдел е един от съвременните фантасти, които се стремят не толкова към създаване на художествени ценности, колкото към отправяне на предупреждения. Амбицията му е да допринесе нещо за опомнянето на човечеството, да накара съвременниците си да се замислят сериозно върху фаталните резултати от днешните си грешки. В творчеството му всяка умно обмислена теза за бъдещето, макар и псевдонаучна от днешно гледище, изразява определен негов оригинален възглед върху миналото и настоящето; съдържа в себе си оценка и провокира размисли върху характера и механизма на историята, върху начина на протичане на времето.

Нарасналите научно-технически възможности на човешката цивилизация в произведенията на Зайдел се превръщат в опасна, самоопределяща се система, която авторът разглежда като господстваща над всички социални и психологически фактори. Писателят е убеден, че всяко недомислено действие на свръхразвитата наука и техника може да има страшни последици и да доведе нашата цивилизация до гибел. В неговите разкази и романи хората заживяват със самочувствието на пълновластни господари на своето бъдеще и още преди да осъзнаят отговорността, която носи подобно могъщество, извършват фатални намеси, чиито резултати са изобразени в далечна перспектива от векове. По този начин той внушава страх от произволите на днешния капитализъм и отправя своето тревожно предупреждение, използвайки находчиво изненадващи сюжетни ходове и сензации, създавайки нарастващо напрежение в повествованието си.

Януш Анджей Зайдел е роден във Варшава през 1938 г. Завършил е физика във Варшавския университет, работи в Централната лаборатория по радиологична защита. Темите и проблемите на научнопопулярните и научно-техническите си книги, брошури, статии, сценарии и т.н. черпи от различните области на положителното знание. Той решава да стане писател-фантаст още като ученик, когато прочел в откъси (публикувани в сп. „Знаме на младите“) романа „Астронавти“ на Станислав Лем. По време на студентството си, през 1960 г., написва два научнофантастични разказа, единият от които: „Тау от Кит“, е първата му художествена публикация на страниците на варшавското списание „Млад техник“, на което и до днес активно сътрудничи.

Зайдел е вече автор на повече от 70 научнофантастични разказа, пръснати из полските научнопопулярни издания, и на пет научнофантастични романа: „Лаланде“, 1966, „Право на връщане“, 1975, „Цилиндърът на ван Троф“, 1980, „Цялата истина за планетата Кши“, 1982, и „Лимес инфериор“ („Limes inferior“), 1982 г. По-голямата част от разказите му са издадени в отделни книги и антологии, някои са преведени и публикувани в чужбина. На руски, белоруски, български, чешки, немски и други езици са излезли разкази от следните книги на Зайдел: „Отровата на мантизията“, 1965, „Преминаване през огледалото“, 1975, „Илузит“, 1976, и „Опашката на

дявола“, 1982 г. В антология на полския научнофантастичен разказ, озаглавена „Зов от Млечния път“, е включен неговият разказ „Рапорт от мазето“, получил награда в конкурса на списание „Млад техник“.

Приносът на Зайдел в научнофантастичния жанр на полската литература е безспорен що се отнася до създаване на представи за бъдещето. За положителните науки на бъдещето и за формирането на нов модел човек на бъдещето той пише във всичките си творби, но увлечен от интересните приключения из Космоса, от изненадите и буйните емоционални реакции на героите си, не отделя достатъчно внимание на пластико-изобразителното изграждане на човешките характери и на художествената разработка на психологическите проблеми.

Най-ценно в произведенията на Зайдел е умението му да внушава значителни и актуални идеи чрез забавните космически приключения, чрез криминалното напрежение на разказа. Фантастиката тук много помага за хиперболизиране на съвременното зло. Изобразявайки тъжния, безнадежден свят на бъдещето, авторът обикновено успява да разреши оптимистично конфликтите. Това се дължи на неговия хуманизъм и на вярата му в доброто у човека. Неговата основна теза е, че човешката моралност, етичните подбуди и стремежи у човека са трайни и продължават да съществуват дори и при коренно променени и влошени условия за живот. Носител на тия вечни човешки ценности е и главният герой от „Цилиндърът на ван Троф“, който познава любовта, саможертвата, алтруизма, мечтата, порива към красота и хармония...

Романът „Цилиндърът на ван Троф“ е най-сполучливата досега творба на Зайдел. Тук той разсъждава върху проблема за времето и човешката личност, за невъзможността човек да съществува изваден от времето, което го е създадо. Героите се адаптират бавно към бързо променящия се външен свят. Но основните черти на човешката им същност остават непроменени дори и в „Епохата на разделянето“ през двадесет и третия век, когато човешката цивилизация вече загива. Главният герой се завръща тук от 200-годишно космическо пътешествие и заварва твърде мрачна обстановка на родната си земя. Очевидна е неговата неприспособимост към чуждото време, в което се реализира един от възможните модели на катастрофично затваряне на нашия цивилизационен цикъл и започване на нов. Драматично е

изобразен този граничен период, когато разумът се отделя от глупостта, творческата мисъл — от деструктивната безсмисленост, умереността — от екстремизма. Безспорен успех за автора е пресъздадената загадъчност в обстановката на Луната, под чиято повърхност живеят лунантропите. Детайлите, с които е образуван животът на загиващия земен град, внушаващ у читателя дяволичен ужас. Но върху пепелището на една безумна цивилизация се ражда новата, разумна човешка общност, в която главният герой, Безсмъртния, отново ще присъствува като символ на истинската човечност.

Напуснал Земята през XXI век, Безсмъртния разказва в бележника си за XXIII век, в който се е завърнал, а бележникът му става достойние на хората от XXIV век. Младият историк, който открива този изключителен исторически документ, предполага, че Безсмъртния продължава да съществува или между тях, новите представители на спасеното и възродено човечество, или в цилиндъра на ван Троф. Но къде е изчезнал цилиндърът? Как бележникът се оказва в ръцете на изследователите, след като е изминал цял век? Зайдел сякаш нарочно не отговаря направо на всички въпроси — за да съществуват различните хипотези на учените и за да стане ясно, че Безсмъртния, който навсякъде търси своята любима, е символ на вечния човешки копнеж.

ВСТЪПЛЕНИЕ

За да изпреваря евентуалните обвинения и упреци, бързам още в самото начало да поясня защо и в името на какво реших да предоставя настоящото произведение на вниманието на най-широкия кръг читатели.

Прилагам изцяло изходния материал, върху който е изграден трудът на Акк Нуми, моя изчезнал приятел и другар. За съжаление, този материал е в известен смисъл вторичен — в моите ръце попадна един плик с изписани листи, които според мен са черновата на някой от поредните варианти на работата на приятеля ми. Той съдържа превода на ръкописа, който условно ще нарека „Зелената тетрадка“, както и изводите, бележките и поясненията на Акк.

Напълно си давам сметка, че въпросната чернова — макар и без съмнение написана собственоръчно от Акк, не може да има претенции за исторически източник относно периода, когато е възникнал оригиналният текст, преведен и разтълкуван от моя приятел. Аз и не си поставям за цел да създавам научен труд. Доколкото ми е известно, с подобна задача се бе нагърбил Акк Нуми въз основа на съдържанието на „Зелената тетрадка“. Но понеже липсват каквито и да било други материали, включително и „Зелената тетрадка“ (те изчезнаха заедно с Акк), днес черновата си остава единственият достъпен за нас източник на информация.

Честно казано, и аз самият не зная доколко текстът, с който разполагам, е верен и пълен превод на съдържанието на „Зелената тетрадка“. Вмъкнатите в преводния текст бележки на Акк ме карат да мисля, че става дума за свободен превод, за предаден със свои думи разказ, основан на оригинала и възникнал независимо и успоредно с научния му труд за най-тайнствения и най-драматичен период от историята на тази планета.

Не изключвам Акк да е подчертал, засилил или дори да е поукрасил онова, което в „Зелената тетрадка“ е било свързано със самия автор, избягвайки да описва толкова подробно обществено-

нравствения фон и социалните условия. По този начин той е извел на преден план личността на героя-разказвач, комуто е възложил ролята на водач из света на онази епоха.

В полза на относителната вярност спрямо оригинала говори донякъде фактът, че в превода е запазена формата на разказ от първо лице. Обаче всеки, който познаваше добре Акк Нуми с неговата склонност към разглеждане на историческите теми в литературен план, би открил в този текст твърде специфични аналогии с класическата литература на Стария свят, толкова високо ценена от моя непрежалим приятел. Може би не натрапчиво, но достатъчно ясно прозвучават в неговия текст традиционни мотиви и парадоксално пресътворени литературни образци, митове, сюжетни нишки, алюзии, които трудно бих могъл да припиша на доста деловия, както ми изглежда, истински разказвач. Сред тези отзвуци и реминисценции от орфеевско-дантевските разходки из ада и от драматичните приключения на Одисей, Фауст и Ромео загубваме доверие в точността на превода.

Какво от това! Както вече казах, нямам за цел да обогатявам и без това претрупаната с незначителни приноси колекция за Епохата на разделянето. Искам само да извадя на бял свят поне част от онова, което Акк Нуми с огромно увлечение и къртовски труд беше събрал и което по мое мнение има по-тясна връзка, отколкото мислят някои, с неговото необяснимо изчезване.

Все пак тук още веднъж трябва да направя една уговорка, като подчертая, че моите изводи и мнения (ще ги формулирам на края, след подготовения от Акк текст) в действителност са продължение на мислите на моя колега, на неговите хипотези, които той не успя да доразвие, въпреки че са отразени в неговите коментари и бележки.

Изпреварвайки своите заключителни бележки, мога да заявя, че изчезването на Акк не беше случайно, както не беше случайно и това, че изчезнаха „Зелената тетрадка“ и пълният текст на неговата разработка; нито пък това, че заедно с Акк изчезна професор Пер Оффи — неговият шеф и научен ръководител на докторската му дисертация.

Освен това заявявам, че черновата, която попадна у мен (трудно мога да преценя — преднамерено или не), оцеля единствено защото

никой друг освен Акк не знаеше за нейното съществуване, нито пък къде е укрита.

Намерих ръкописа няколко седмици след като изчезнаха двамата учени. Разтребвах жилището си в първия пласт на Град Ц и отначало не обърнах внимание какво съдържат намерените страници, изписани с почерка на приятеля ми. Дори не се учудих, че намирам черновата сред моите партушини, тъй като Акк много често използваше жилището ми, докато аз се ровех из долните пластове на Града. Той имаше жилище другаде, но откакто до неговата стая инсталираха вентилационен компресор, все се оплакваше от шума и на драго сърце работеше при мен.

Открих бележките тогава, когато комисията, назначена да изследва обстоятелствата по изчезването на Акк и професора, завърши работата си, увенчавайки с един не особено съдържателен протокол двете седмици на безплодни издирвания, разпити и разследвания. Установено беше, че за последен път са видели двамата някъде между четвъртия и петия пласт на Града, следователно в един слабо проучен и поради това — опасен район. Известно беше също, че са изчезнали трудовете на двамата учени, ала комисията не придаде на този факт особено значение. Впрочем нямаше никакви основания да се прави връзка между него и изчезването на археолозите. Да не говорим, че ако са тръгнали на продължително изследване, те са могли да вземат в чантите си едни или други материали.

Никой не прояви интерес към „Зелената тетрадка“. Честно казано, дори аз, негов близък приятел, не знаех чак толкова много за този документ. Тук, в Град Ц, този рай за изследователите на Стария свят, всеки от нас откриваше десетки уникални, вълнуващи находки. Всеки от нас забиваше нос в собствената тема и ако не бяха задължителните семинари два пъти в месеца, така и никой нямаше да знае изобщо с какво се занимават останалите.

Сега се опитвам да си припомня всяка дума на Акк, свързана със „Зелената тетрадка“. Той не говореше много за нея. Ясно беше като бял ден, че премълчава подробностите и по-интересната информация, та да може да блесне с тях на някой от поредните семинари.

Знам само, че тази тетрадка е била в същност дебел бележник с листи, изработени от изключително устойчив материал, предназначен за писане в трудни условия при космическите експедиции. Бележките

били на един от езиците на Стария свят, отпреди Епохата на разделянето. Акк смяташе, че ги е писал един от участниците в междузвездна експедиция, която се завърнала на Земята със значително закъснение по време на Разделянето. Ако е било наистина така, би трябвало да признаем бележника за ценен документ, тъй като писмените исторически паметници от онази епоха не са много.

При тогавашните си разговори с Акк не знаех защо той нарича тетрадката „Бележник на Безсмъртния“. Смятах това название за своеобразна шега. Едва сега, след като се запознах с ръкописа на Акк, разбирам какво е имал пред вид.

Затова нека дадем думата на Акк Нуми, а чрез неговия превод и на „Безсмъртния“. Нека публикуването на този текст бъде изтълкувано като скромен жест в памет на нашия изчезнал другар, а моите заключителни изводи — като опит за разгадаване тайната на неговото изчезване.

Ле Диаз

**БЕЛЕЖНИКЪТ НА БЕЗСМЪРТНИЯ.
ПРЕВЕЛ, ПОДГОТВИЛ ЗА ПЕЧАТ И
КОМЕНТИРАЛ АКК НУМИ**

ВЪВЕДЕНИЕ

Може ли да разшифроваме макар и сянка от мислите и чувствата на неандерталеца само по вида на черепа му? Така и по напуснатия, опустошен град на една умряла цивилизация не сме в състояние да реконструираме процесите и идеите, управлявали нейното общество. Особено ако достъпните за изследване елементи от този град — архитектура, предмети за всекидневна употреба не са рожба на живите човешки ръце, а са произведени от автомати.

Осъзнавайки, че е невъзможно да се избегне неумолимата съдба, само за няколко поколения обществото на планетата е загубило интерес към всяко творчество и особено към записването на мисли и факти. Пък и за кого ли да ги записва? Създанието е форма на защита на собственото съществуване от ограничеността на живота на отделната човешка единица. От мига, в който се е родило, човечеството открива, твори, изгражда — за да остави следа в благодарната памет на потомците.

Какво обаче да подтикне към творчество или поне към записване на текущите събития, щом краят на културата и цивилизацията, следователно и на човечеството като цяло, е точно определен...

Именно затова „Зелената тетрадка“, която аз назовах „Бележник на Безсмъртния“, е безценен извор на обективна информация за двата дяла на разделеното човечество през последния век от неговото съществуване. Вероятно това са записките на единствения човек, който обективно и без предубеждение е имал възможност да опознае и да сравни човешките общества, населяващи Земята и Луната в късната фаза на Разделянето.

Нарекох автора им „Безсмъртния“ между другото и поради това, че не беше възможно да се установи истинското му име. Може би по архивните материали от Луната ще успеем да установим самоличността на този човек. Впрочем това няма кой знае какво значение за читателя на бележките му.

Подготвяйки превода на настоящия забележителен документ на съвременен Чилийски език, аз се постарах да обрисувам портрета и

съдбата на един от членовете на несъществуващия днес клон на човечеството; съдба наистина нетипична, но въпреки това в известен смисъл характерна за цялото поколение, което е трябвало да си отиде. Да изобрази личността на човек, който в същност не е нито слаб, нито беззащитен, но съществува едновременно в два свята: в изградения заедно с милиарди негови събратя външен свят на цивилизацията, стягаща в примка своите собствени създатели, и в създадения от отделната човешка единица вътрешен свят на личните чувства, страсти, преживявания... Никога няма да си изясним какво е подтиквало Безсмъртния да записва текущите събития, в които вплита спомени и анализ на собствените си чувства и настроения. Дали, както сам споменава в началото, не е водил тези бележки само по навика на изследователя? Неадресирани към никого, те вероятно са били предназначени само за него самия. Може би по този начин, пред лицето на разпадащия се външен свят, той е искал да съхрани и обогати другия, вътрешния свят на чувствата, спомените и преживяванията, изживявайки ги многократно във все по-пустия свят, към който се е стремил в своето само донякъде истинско безсмъртие...

ПЪРВА ЧАСТ: ЛУНА I

Събудих се, но дълго не можех да осъзная къде съм. Някъде в слепоочията ми се беше притаило главоболие, сънните видения се преплитаха със заобикалящата ме действителност. В слабата светлина от лампата на тавана дълги-дълги секунди проучвах с поглед малкото помещение, като същевременно се опитвах да си припомня какво се беше случило, преди да заспя. Без да помръдвам тялото си, само с предпазливи движения на главата насочвах поглед към всяка от четирите видими, матовогладки плоскости с еднакъв мръснобял цвят — тавана и стените.

Не бях нито на кораба, нито в кабината на ракетата. Това заключение сякаш освободи в подсъзнанието ми предпазителя, предотвратяващ безсмисленото напъгане на мускулите, за да помръднеш която и да било част от тялото си, след като си прикрепен неподвижно към фотьойла. Тозчас седнах в леглото, с лекота, която веднага ми помогна да си припомня всичко.

Значи, отново съм тук, завърнах се. Е, може би не докрай, но почти... Да не издребняваме, важното е, че наистина се бях завърнал. Завърнали се бяхме всички.

Заедно с лекотата на собственото тяло усещах и облекчение, и разтоварване, и отпускане от някакво вътрешно напрежение, с което така бях привикнал през дългите години, че съзнанието ми не го отчиташе. Едва сега си дадох сметка колко силно и всеобхватно е било то през цялото това време, съзнателно преживяно там, далече от мястото, което всички хора наричат родно, и свързват с отдиха, със сигурността.

Погледнах часовника си. Показваше осми август, десет часа и двайсет и две минути. Какво ли значеха тук тази дата и този час? Бях ги донесъл оттам, те нямаха нищо общо с тукашното време. Моето време тук беше чуждо, макар че тъкмо оттук го бях взел някога, на тръгване. Преминало през машината на ускоренията и гравитационните полета, то се различаваше коренно от спокойно течащото, равномерно тиктакащо време на Системата.

Съществувахе и трето време, най-реалното, което аз усещах в себе си, в костите, в мускулите и мозъка си — биологичното, органично преживяното, измервано с протичащите в клетките процеси. Не можех да определя това време съвсем точно, но сега това беше без значение. Достатъчно ми беше да знам, че възлиза горе-долу на четирийсет години — съвсем малка част от тукашния временен интервал, определил нашето дълго отсъствие.

Леглото, на което седях, вече напълно събуден и ориентиран, беше нещо като нисък диван на малки крачета. Досами леглото съзрях пътната си чанта, отворена, с извадени набързо и разхвърляни около нея по грапавата подова настилка дрехи и разни дреболии. Вчера, когато се домъкнах най-сетне тук, се чувствавах толкова уморен, че нямах сили да си разопаковам багажа като хората. Бях се строполил на леглото, без дори да огледам помещението, в което бях настанен, и бях преспал повече от дванайсет часа.

Слабото главоболие не изчезваше, а дробовете ми отчитаха недостиг на кислород. Добре познавах това усещане. Та веднъж ли ми се бе случвало да поставям дръжката на регулатора в положение „Е“, когато резервите въздух в резервоара на скафандъра падаха под нормалното количество? Тогава човек трябваше да се въздържа да прави излишни движения, да се старае да не мисли за важни неща и да чака. Така препоръчваше инструкцията за аварийна ситуация. Обстоятелствата обаче обикновено налагаха съвсем друго, дори ако беше невъзможно да се предприеме каквото и да било, кой ли можеше да овладее мисълта си да не търси трескаво изход от положението. Така беше на Втората, на Арион, на Клео — в такъв случай винаги ми се е струвало, че това е краят. Тогава се усещаше направо физически, почти осезаемо, как недостигът на кислород парализира ума и превръща мисленето в глупаво бълбукане на лепкава боза, правейки и най-простите проблеми да изглеждат неразрешими. Бен наричаше това състояние „дишане на празен въздух“. Определението беше точно, защото тогава регенерационната система на скафандъра отнемаше от издишвания въздух целия въглероден двуокис и прибавяше към него само толкова кислород, колкото беше необходим за поддържане на живота.

Въздухът в помещението, където се намирах сега, не беше наситен с кислород, макар че явно бе напълно почистен от всички

възможни вредни вещества. Нямах дори миризма. Станах, май прекалено енергично, бях забравил за миг, че тук гравитацията е значително по-слаба от тази, към която бях привикнал през последните няколко месеца. Вдигнах инстинктивно ръце нагоре и така успях да предпазя главата си от удара в ниския таван, когато краката ми се отделиха от пода.

Банята беше по-скоро една тясна кабинка до моята стая и отдавна не беше използвана — от решетката на душа потече ръждива, студена вода и мина доста време, докато се измия. Облякох се набързо и извадих всичко от чантата. Както ни бяха наредили, бях взел със себе си само няколко лични вещи. Е, и тази играчка тук. Подържах я за миг в ръка. Странно, никой не провери багажа ни. Нямах да бъде особено тактично от тяхна страна, ако го бяха направили. За всеки случай загънах оръжието в пешкира и се заоглеждах къде бих могъл да го скрия.

Лесно извадих решетката на канала в банята, напъхах вързопчето и поставих решетката на мястото ѝ. Едва тогава ме озари мисълта: „Защо го направих?“ Защо? Нима сред малкото събития, които се случиха от нашето пристигане насам, сред малкото реплики, които разменихме помежду си, е имало нещо подозрително, което ме е накарало да постъпя така?

Приседнах на ръба на дивана. Какво се беше случило? Дали вчера не съм забелязал нещо странно във вида, поведението и думите на тези хора? Бяхме подготвени за всичко, бяхме се настроили така, че нищо да не може да ни изненада или шокира. Или поне да не даваме външен израз на голямата си изненада. Впрочем положението беше толкова необикновено, изключително и ненормално, че каквото и да направеха те, ние трябваше да го приемем за нормално и правилно, трябваше да го признаем за задължителна процедура. Какво знаем ние за тях? Сигурно по-малко, отколкото те за нас. Макар че... Дали действително знаят много за нас? Длъжни ли са да знаят?

Тук изведнъж си представих какъв смут би предизвикала по мое време неочакваната вест, че една възкръснала дружина от облечени в броня рицари препуска на коне към града, построен там, където някога е била тяхната крепост.

Как биха се държали в това положение моите съвременници? Може би щяха да изпратят онези воители направо в историческия музей?

А може би щяха да побързат и да съградят цял средновековен град — разбира се, според съвременните представи за него, — за да приемат достойно почитаемите прадеди, за да не се чувствуват те чужди в един толкова далечен от техния свят?

Интересно дали щяха да им вземат мечовете и копията? Щяха ли да им вземат атовете и броните?

Ами да! Какво става с „Хелиос“, който остана на стационарна орбита? Какво става с нашите ракети? Къде са скафандрите ни? — Във всеки случай не са наблизил, останаха някъде в камерите на Шлюза. Ще ни позволят ли да отидем на кораба, да вземем резултатите от нашите изследвания, експонатите, оборудването? Дали изобщо ги интересуват достиженията на експедицията, завоювани с толкова усилия, с цената на живота на неколцина от нас?

Нямаше признаци, че горят от нетърпение да видят докараните от нас съкровища. Не ни питаха нищо, само ни даваха сухи нареждания, докато не ни доведоха дотук. А после започнаха да задават странни въпроси за неща, очевидни за нас, а за тях явно неясни. Още зашеметени от своето завръщане, ние не обръщаме достатъчно внимание на това. Впрочем бяхме се подготвили психически да не им дадем основание да ни причислят към реликвите от далечното минало, да не ни сметнат за живи вкаменелости или направо за опасни, недодялани варвари от друга епоха.

Мислех си за случилото се през последното денонощие, а погледът ми изведнъж попадна върху останалия на дъното на чантата ми бележник със зелена подвързия. Не можех да си обясня защо заедно с останалите дреболии от „Хелиос“ бях взел и тази тетрадка, съдържаща сто тънки метафолови листчета. Бяха приспособени за писане във всевъзможни ненормални условия, устойчиви на високи и ниски температури, влага, химикали и всички фактори, които бяха в състояние да си представят хората, екипиращи нашата експедиция към планетите на Дзета. Действително метафолът неведнъж издържа с успех най-различни трудни изпитания и благодарение на него съхраних много бележки от момента, от който излизах от строя уж по-модерните и по-удобни средства за записване на информация. Вършеше ми добра работа навсякъде или поне там, където облеченият в скафандър човек беше все още в състояние да записва.

Изглежда, че когато съм опаковал багажа си, преди да напуснем „Хелиос“, съм се почувствувал като пред поредната изследователска експедиция, този път в свят, който наистина не беше нов за нас, но можеше да се окаже също толкова непознат, колкото бяха и световите, отдалечени оттук на светлинни години. От него ни отделяха също години — не светлинни, измерващи разстоянието в пространството, а години, цели столетия разстояние във времето; както и да го вземеш, за нас това означаваше закъснение по отношение на онези, който бяха останали.

Помислих си: „Трябва да си вода бележки“, и посегнах към тетрадката. Не се знае какво още може да се случи и кое от всичко, което ставаше, щеше да се окаже важно. Не бива да се губят добрите навици, придобити в течение на години в чуждите светове. Сега тези навици са почти единственото, което е истински наше — и живот, и свят, — с тукашния свят могат да ни свързват само сантиментални чувства.

Мушнах бележника под якето си заедно с писалката, пъхната под подвързията му, и излязох в тесния коридор. Иззад откренатата врата на съседното помещение долитаха гласове. Влязох.

Край дългата маса там седяха неколцина от нашите: Бен, Агга, Командора, Паво и още двама. Отпиваха от пластмасови чаши и отхапваха от нещо като големи бледожълти бучки захар. Още на вратата ме посрещна погледът на Командора — продължителен, прекалено продължителен поглед, сякаш искаше да ми внуши нещо или да ме предупреди за нещо, преди да кажа каквото и да е. С ъгъла на око си забелязах още една особа. До стената стоеше ниско, хилаво човече с бледа кожа. Държеше ръцете си зад гърба. Погледнах го бегло и седнах до масата при другите. Той гледаше тъпо пред себе си, някак разсеяно, като че ли не виждаше никого; десният му крак, в мека обувка, с опряна на пода пета, почукваше ритмично. Това издаваше неговото нетърпение или може би психическо напрежение.

Разположих се точно срещу Командора. Той седеше с лице към вратата, отдясно и малко по-напред от онзи. Забелязах, че Командора пак задържа за миг погледа си върху лицето ми.

— Хапни нещо — рече и посочи с глава към продоволствените автомати зад себе си.

Приближих се до тях, напълних чашата с някаква бяла течност, извадих от камерата чинийка с две парченца от същата жълта субстанция и се върнах на мястото си. Човечето до стената тупаше с крак все по-припряно и по-ситно.

Командора ни огледа един по един:

— Липсват още двама души. Няма ги Луза и Каре. Паво, иди да ги потърсиш.

След няколко минути бяхме в пълен комплект. Две жени и седмина мъже. Всички, които успяха да се завърнат от трудното, продължително, но в крайна сметка успешно пътешествие... Във всеки случай можеше да бъде и по-лошо. За нас, защото за онези, които не се завърнаха, по-лошо не можеше да има. Така поне си мислехме по обратния път, когато срещата с родната Система беше още много далече и когато никой не очакваше усложнения при извеждането на кораба на траекторията към нея.

Дребният блед човечец плахо се отдели от стената, направи крачка напред и се изкашля. Всички погледнаха към него, а той явно се смути и помълча още няколко секунди.

— Да... — започна най-сетне. Говореше с паузи, сякаш при всяка дума се замисляше дали е подбрал най-подходящата. — Аз съм упълномощен... да ви въведа... в положението. Възложено ми е да поема грижата за вас в първоначалния период на пребиваването ви тук. Не зная доколко сте осведомени, затова накратко ще изясня къде се намирате. Ние сме в селище Л 1, на трийсет метра под повърхността. Селището е напълно автономно и самозадоволяващо се; приспособено е така, че в него да могат да живеят около десет хиляди души за практически неограничен период от време. Това се постига чрез максимално използване на слънчевата енергия, превърната в електрическа чрез монтирани на повърхността фотоелементи с висок коефициент на полезно действие. При авария на хранващата система разполагаме с релатрон, който може да покрие всички енергетични нужди.

По аналогия с вашия опит бих могъл да сравня нашето положение с това на екипажа на звездолет със система, осигуряваща необходимите биологични условия. С тази разлика, че в случая с нашето Селище периодът, през който трае това положение, не е

ограничен, а коефициентът на риск е с няколко степени по-нисък, отколкото при полет към звездите.

— Основният въпрос е: колко време ще трябва да останем тук?
— Бен се подразни от този въздълъг увод на общи теми.

Дребния като че се пообърка, помълча доста дълго и най-накрая с подчертано официален тон заяви:

— Не съм упълномощен да отговарям на подобни въпроси.

— Как така? — изрече Командора сякаш на себе си. — Значи ли това, че сме затворници?

— Нищо подобно, Командоре! — Дребния рязко се оживи. — Смятаме ви за равни с останалите жители на Селището. Дори бих казал, че се отнасяме към вас с особена симпатия. Но щом сте тук, ще трябва да се приспособите към спецификата на нашето положение. За всички нас има определени правила на поведение и изисквания на дисциплината. Преди всичко се изисква безпрекословно подчинение на всички разпоредби на Съвета на експертите. В името на всеобщото добро всяко нарушение се наказва сурово. Поради известни важни причини нито един от вас, както и нито един жител на кое да е лунно селище в настоящия момент не може да отлети оттук. Забранено е дори, без специално разрешение на СЕК, да се напуска Селището и да се излиза на повърхността.

— А защо да не можем да отлетим оттук? — попитах аз. — Нали ако не бяха вашите сигнали, веднага щяхме да преминем на околоземна орбита!

— Скоро ще разберете. Понастоящем кацането там е... невъзможно.

— Невъзможно ли? — извикахме почти всички в един глас.

— Е, да речем... — Той се поколеба. — Да речем, че е безсмислено... че не се препоръчва...

— Какво е станало със Земята? — Паво стана и изправи почти двуметровото си тяло. Приблужи се до онзи. Извисяваше се най-малко половин метър над него. — Какво сте направили с нея?

— Седни! — Дребния се отдръпна до стената, гласът му трепереше. — Преди всичко — не ние, защото не ние сме отговорни за всичко, което е станало по време на вашето отсъствие. Питаш ме какво е станало ли? Ще ти отговоря с едно изречение: изминали са двеста години. Това е станало, а останалото е само последствие от този

факт... Трябва да ни бъдете благодарни, че ви насочихме към нас. Истинска щастлива случайност беше, че приехме вашите сигнали. Отдавна никой не ви чакаше, всички бяха забравили за вас... А това, което ви предлагаме сега, е единственото предложение, което можем да ви направим, и единствената възможност... Трябва да приемете! Друг изход няма!

— Какво е станало? — настояваше упорито Паво, все още надвесен над дребния човечец от Луната. — Заразена биосфера? Отровени води и въздух? Радиоактивност?

— Не, не! — Притиснат до стената, Дребния се извиваше като змиорка и страхливо пулеше очи. Очевидно беше, че тази неприятна мисия му е дошла до гуша. — Нещо съвсем друго...

— Кога? — отсякох аз.

— Трудно ми е да определя... Всичко е продължило десетки години. Тук сме от няколко поколения.

— Значи, на Земята... Там вече... никого ли няма? — Гласът на Луза беше неестествено пресипнал.

— Има... Те са там и ще останат още дълго... Трябва да изчакаме тук, да запазим човешката цивилизация, докато не изчезне и последният от тях...

— Кой са тези „те“? Не можеш ли да се изразяваш по-ясно? — изръмжа Бен, който се люлееше на стола си. — Да не би да са... чужди?

— Не, не е имало и няма никакви извънземни. Те са, хора или може би... би трябвало да кажа... Е, всъщност уж са хора, но... — Дребния съвсем се уплете. Току хвърляше уплашени погледи към огромния Паво, надвесил се над него злоещо. — Разберете ме! Аз съм само ваш наставник, определен от СЕК... Нямам никакви пълномощия, не отговарям за никакви решения, взети по отношение на вас, или за каквото и да било тук. Дори не знам всичко, родил съм се тук, в Селището, никога никъде не съм бил. Не съм виждал с очите си нито Земята, нито онези. Съмнявам се дали изобщо тук има някой, който да ги познава, който да е бил там... Може би някои от членовете на СЕК, но е било много отдавна. Те са много стари, май че по-рано са прескачали дотам понякога, но сега... Знаем само, че това е забранено, че трябва да чакаме, защото там не може да се живее. Един ден ще се завърнем. Може би не ние самите, а нашите внуци. Нашата цел е да

просъществуваме. Единствена цел, на която е подчинено всичко останало: законите и принципите на живот в Селището, интересите на всеки от нас поотделно... Чакаме търпеливо, за да постигнем целта си в едно от следващите поколения...

— Човече! — каза Командора и стана. Измери с поглед Дребния, сякаш искаше да се убеди, че се обръща към него с вярната дума. — Човече! Нима не разбираш, че ние всички, които сме тук пред теб, също си имаме цел? Връщаме се насам упорито с повреден звездолет цели сто и петдесет години, за да стъпим отново на Земята. При нея се връщаме ние, а не при някого от жителите ѝ. А сега, когато сме само на крачка от целта, вие искате да ни отнемете правото да стъпим на Земята! Обясняваш ни, и то не особено ясно, че там не може да се живее. А да не си мислиш, че като летяхме към Дзета, очаквахме да ни посрещнат райски градини и благосклонно настроени аборигени? Това, че вашите прадеди са се скарали с останалите жители на Земята и са се укрили тук, дава ли ви право да ни държите до края на живота ни във вашата мрачна къртичина?

— Не е така, както си мислиш! — Дребния енергично се отдръпна от стената. Физиономията му беше ужасно глупава. Започнах да изпитвам съчувствие към него. Явно беше, че се гърчи в рамките на наложените му ограничения и се страхува да не прекрачи, макар и с една думичка, поверените му пълномощия.

— Чакайте — намесих се аз, — не измъчвайте... как се казваш?

— Нассо — отвърна той тихо и ме погледна като че ли с капчица благодарност, ако добре разчетох беглата гримаса на лицето му.

— Ето какво, слушай ме внимателно, Нассо. Иди при СЕК или както се нарича там това ваше командование, а ако искаш — при твоя шеф и му предай, че ние няма да приемем никакви условия, докато някой подробно и разумно не ни обясни какво става на Земята и тук. Ние все още се смятаме за екипаж на „Хелиос“, съгласно задължителната за нас номенклатура Командора е все още наш командир и ние нямаме намерение да се подчиняваме на когото и да било, докато не доведем пътешествието си до набелязаната цел. Ако имате нещо против престоя ни тук, ще отлетим с ракетите на „Хелиос“, ще преминем на околоземна орбита и ще се преструваме, че никога не сме били тук.

— Съветът на експертите сигурно няма да се съгласи... Но аз ще предам всичко на шефа си. Доколкото знам, по-рано...

— А, значи, ние не сме първите, които са изпаднали в подобно положение? — прекъсна го Командора.

— Имало е някакви... но отдавна, аз още не съм бил роден. Не знам какво е станало с тях, но съм чувал, че са били тук. Откакто сме се заселили на Луната, а в същност и от доста преди това, са били спрени всички космически експедиции... Само вие, поради закъснението ви... Добре, ще направя това, което желаете. Ще отида и ще предам на съвета вашите искания.

— Още нещо — спря го Бен. — Би ли могъл да ни обясниш какво означава онази решетка през коридора, на две крачки от нашите помещения?

— Ах, значи, вече сте я забелязали? Ами какво... И тя е поставена по нареждане на СЕК. Те смятат, че не трябва да се отдалечавате нататък, докато не се установи вашият *modus vivendi*. Умолявам ви, за ваше добро, не се опитвайте...

Той се измъкна заднишком, а щом излезе в коридора, се затича с всичка сила.

— Не е зле да погледнем как се отваря тази решетка — предложи Паво.

— Няма нужда. Имам горелка.

Избухнахме в къс, приглушен смях. Ето, в тези думи беше целият наш командир. Можеше само с две думи да изрази отношението си към всеки проблем. Почти без да говори, казваше всичко. Следователно той също не възнамеряваше нито да се подчинява, нито да капитулира.

— Жалък плъх — отсъди Паво, като надникна през вратата.

— Просто уплашено чиновниче — вдигна пренебрежително рамене Командора. — Мисля, че успяхме малко да го поуплашим. Добре стана. Трябва да се боят от нас.

Разотидохме се. Бен дойде с мен в стаята ми.

— Какво мислиш за всичко това? — попита той, след като затвори вратата. — Дали те наистина са избягали от Земята? А може би са ги изхвърлили, заточили са ги?

— Като му дойде времето, ще разберем. Но така или иначе аз не смятам да стоя дълго тук.

— Какви са плановете ти?

— Горивото на нашите ракети е достатъчно за старт.

— Преди това обаче трябва да се измъкнеш от подземията.

— Надявам се, че ще мога. Те ни подценяват и не бива предварително да им издаваме с какви възможности разполагаме.

— Не забравяй, че сме под повърхността и дявол знае колко далече от мястото, където кацнахме. А освен това те ни взеха скафандрите.

— Чуй ме, Бен. Аз трябва да отлетя на Земята — подчертах. — Трябва, защото иначе всичко си губи смисъла.

— Всичко е безсмислено, и то много отдавна. Може би още от времето на старта ни в това налудничаво пътешествие, преди двеста години... Аз също нямам намерение да оставам. Най-напред обаче трябва да се поогледаме наоколо. Имам горелка...

— Май че всеки от нас е взел със себе си по нещо такова...

— Учудваш ли се? Сам знаеш колко тъпо е да се окажеш с голи ръце в една съвършено нова обстановка...

— Учудва ме по-скоро това, че не провериха дори и дискретно багажа ни. Или имат прекалено много доверие в нас, или... прекалено слабо въображение.

— Опасявам се, че причината е другаде: те са убедени, че с прости средства малко можем да постигнем. За всеки случай обаче скрий добре своята горелка или каквото имаш там...

— Бластер. Вече го скрих.

— Чудесно. Значи, кога тръгваме?

— Да изчакаме малко. Ще ни е нужна пълна информация. При това трябва и да се разберем с Командора.

Решетката прилепваше идеално до стената и пода на коридора. Вероятно се отваряше, като се спусне надолу дъното на улея в пода под нея, ала отвън не се виждаше никакво съоръжение, което да го задвижва. Огледах я внимателно с нескрит интерес, въпреки че отвъд нея от време на време се навъртаха разни типове.

Опитвах се да си представя общия план на структурата на подлунното Селище, в което, объркани отначало и без да си даваме сметка за последствията, ние позволихме да ни настанят. Селището приличаше на огромен лист от дърво с мрежата от жилки, каквито се явяваха коридорите с различна ширина, разклоняващи се в лунната

почва. По-тесните се вливаха в широките артерии, а те — в общия главен тунел, водещ към входния Шлюз. Само толкова успях да видя, когато ни докараха и когато на следващия ден, първия след кацането, ни заведоха до това място. Оценявах разстоянието от нашите квартири до Шлюза на три, може би четири километра, но можеше и да греша.

През коридора зад решетката бързо притича приведена фигура. Скри се в един от страничните коридори. След малко светлокосата глава се показва отново, нисък човечец погледна боязливо към посоката, от която беше дошъл, а после с няколко скока се залепи за решетката.

— Ще ви помогнем — рече той с дрезгав глас. — Ще поддържаме връзка.

Пъхна в ръката ми сгънато листче и набързо се отдалечи, прибягвайки от стена до стена.

Върнах се в стаята си и разгънах полученото листче. На едната страна беше скициран на ръка планът на коридорите на Селището. На другата с дребен почерк беше написано нещо. Четях бавно, с мъка разчитах някои думи.

„За вас знаем само, че пристигате от далечно космическо пътешествие, но само този факт, както и вашето положение в момента ви правят наши съмишленици. И вие като нас произхождате от Земята, която ние не познаваме, но се чувствуваме свързани с нея и искаме да се завърнем там. На нашето общество, разселено в това и в останалите селища, от няколко поколения се внушава, че завръщането на Земята понастоящем е невъзможно, че на Земята не бихме могли да живеем поради нейните сегашни жители. Никой от нас не знае каква е истината. Както изглежда, нашите прадеди са напуснали Земята, за да избягат от последствията на общественно-биологичните процеси, предизвикани от самите тях. Налага ни се възгледът, че по неизвестни нам причини останалите на Земята хора са осъдени на сигурна смърт, което ще позволи на нас, и по-точно — на нашите потомци, да се завърнат и отново да заселят планетата, да възродят цивилизацията. Обаче животът в лунни условия от много поколения насам предизвиква прогресивно и изразено още в нашето поколение физическо и психическо израждане на вида. Опасяваме се, че само след още няколко поколения лунантропите няма да могат да живеят в земни условия.

С помощта на всички достъпни средства Съветът на експертите, който ръководи живота в Селището, се стреми да поддържа съществуващото положение, подчинявайки всичко на основната идея за просъществуването. Членовете на съвета не могат да не си дават сметка, че се намираме в глуха линия. Обаче съветът не иска да признае очевидното израждане, защото така му е по-лесно да поддържа реда в Селището. Сред нас има много хора, които биха искали да променят нещо, да избягнат окончателния крах, да допринесат, докато е време, за завръщането ни към нормален живот, към условията, в които да живеем като прадедите си. Но те са почти безсилни и не разполагат с информация за истинското положение на Земята. Сътрудничеството с вас е в интерес на всички ни. Помислете по това!

Комитет по въпросите на завръщането“

Патетичен апел на анархисти или разумният глас на онези, които все още го имат сред абсурда на съществуването в подземните селища? Звучеше доста убедително, но със същия успех това можеше да бъде и провокация. Ако те наистина са бунтовници, види се, Съветът на експертите не се вълнува особено от тяхната дейност. В противен случай нямаше да им позволи толкова лесно да установят контакт с нас.

Каквото и да беше, случката даваше основание да се подозира разкол в затвореното общество на жителите на лунното Селище. „Трябва непременно да взема пред вид този факт и съответно да го използвам в плановете си“ — помислих си, четейки още веднъж получения призив.

Замислих се също до каква степен ще се наложи да посветя в намеренията си моите колеги. Несъмнено ще ми бъде нужна помощ. Най-добре — Бен... Ще трябва да получа и съгласието на Командора. Ще му предложа да се измъкна и да разузная какви са условията на Земята. Личните си съображения предпочитам да не съобщавам никому. Някои сигурно нямаше да ме разберат, щяха да ме помислят за побъркан или поне — за обзет от неизлечима мания. А аз на всяка цена трябва да се добера до Земята! Ако всичко протича съгласно уговорката, по предварително установения план, изтеклото време няма никакво значение. Трябва да осъществя последната точка от този план — актуален, докато съществува Земята. Нямам право да оставям тази

история без завършек; искам да я завърша, все едно как... Каквото и да означава това...

За всичко беше виновен „Мефи“ ван Троф — симпатично, макар и сякаш малко не от този свят старче. Истинското му име беше Вергил, беше професор, специалист по теория на полето. Познавах го от времето, когато четеше теоретична физика на студентите от Факултета по астронавтика извън Слънчевата система. Още тогава беше доста старичък, но когато се срещнахме няколко години по-късно, не открих у него никакви промени. Беше дребен, слаб и подвижен, с черни, пронизващи очи, с черна брада и коса (сигурен съм, че ги боядисваше). Прякорът, който му бяха дали студентите, му подходеше идеално. Професорът беше истински Мефистофел, когато подкачаше пред катедрата, омагьосваше със сатанински фокуси безкрайните редове на уравненията и по неразбираем за нас начин извеждаше сложните зависимости на общата теория на полето.

Поведението му в аудиторията не беше нито игра, нито поза, както се убедих по-късно. Често ми се случваше да го видя в съвсем камерна среда — в дома на Йетта. Беше й някакъв далечен роднина. Същият сатанински блясък в очите, същите котешки движения и заинтригуващо формулиране на мислите.

— Ти нямаш представа какви необикновени възможности се крият в това добричко, уж тъй познато време-пространство! — говореше ми той, хванал ме натясно в някой ъгъл с чаша в ръка. — Достатъчно е да протегнеш ръка и дето се вика, само да щракнеш с пръсти — и стават неочаквани чудеса! А вие, младите, сте хукнали да търсите необикновеното там, при звездите...

Това бях на двайсет и шест години и бях непоколебимо убеден, че единствено пътешествията извън нашата Система ще избавят хората от всичките им грижи и проблеми. Затова само се усмихвах снизходително, не ми се щеше да противореча на старчето.

— Знам си, че така и така ще полетиш към Дзета — не мирясваше той. — Само не разбирам защо мътиш главата на това момиче?

Докосна с пръст раната: и аз, и Йетта преживяхме раздялата вътре в себе си, нито един от нас не отваряше дума за нея. Беше ни ясно, че още от зараждането си нашите взаимни чувства бяха белязани

със знака на неизбежна кратковременност — когато се запознах с Йетта, вече се бях кандидатира за член на екипажа на „Хелиос“.

— Тук оставям всичко свое, не само приятелите си...

Сбогувам се с настоящето — отвърнах хладно.

— И мислиш, че постъпваш добре?

— Налага се.

— И при кого ще се завърнете?

— На Земята, при хората.

— Не знам дали това ще бъде достатъчно, за да поддържа у вас волята за завръщане в течение на години, всеки ден... Помисли си: когато се завърнеш, ще бъдеш остарял с десет, да речем, с петнайсет години. А сегашните ти връстници ще бъдат старци.

Яд ме беше на него за тези думи, въпреки че ми говореше очевидни истини. Аз потисках у себе си мислите за раздялата, прогонвах представата за седемдесетгодишната бабичка, в която щеше да се превърне моето момиче, докато се върна...

— Обичаш ли Йетта? — попита професорът, като ме гледаше право в очите.

Не издържах погледа му.

— Във всеки случай това е без значение — опитах се да се престоря на равнодушен.

— Обичам и двамата ви — рече тихо той и постави на рамото ми своята тясна, костелива ръка. — Може би ще успея... Ела някой ден при мен в Института, ще поговорим.

Преди да успея да отговоря нещо, ван Троф напусна стаята, без да се сбогува с никого. Винаги се появяваше и изчезваше незабелязано.

Два дни след разговора ни с Нассо пристигна отговорът на Съвета на експертите. Донесе го побелял старец с ескорт от четирима въоръжени пазачи. Старецът ги остави при решетката, а когато всички се събрахме, той ни прочете с треперещ глас текста, записан на руло фолио. Виждахме, че се измъчва, докато чете, старческите му очи се блещеха зад контактните лещи, гласът му заглъхваше на всяка дума.

— „Пришълци! — четеше старецът, — Искате от нас да обосновем решението си да останете в селището Луна I за неопределено време. Затова поясняваме, че това решение в никакъв случай не е нито дискриминация, нито ограничаване на свободата ви. Не е и карантина, тъй като медицинската апаратура вече ви изследва —

вие не носите никаква опасност за населението на Селището. Решихме да останете тук единствено от съображения за вашата безопасност. Поради двестагодишното ви отсъствие не можете да разберете някои промени, настъпили на Земята и довели човешката цивилизация до днешното състояние. Завръщането ви на Земята в настоящия момент е невъзможно поради същите причини, които не позволяват и на нас да се завърнем.

Сега на Земята живее съвсем нова, непозната за вас разновидност човешки същества. Тя е изродена форма на вида хомо сапиенс, която след няколко поколения трябва да изчезне от лицето на планетата. Възникнала е в резултат на някой погрешни действия и решения на нашите прадеди. За тяхно оправдание трябва да кажем, че са имали най-добри намерения и са действували с цел да бъдат избягнати демографската катастрофа и гладът. Израждането, което споменах, се изразява главно в сферата на психиката и интелигентността на сегашните жители на Земята. Единственото, което ни остава, е да чакаме. Нашите прадеди са направили всичко възможно, за да не оставят онези нещастници на произвола на съдбата. Преди да напуснат Земята и да се скрият тук, те са създали условия, задоволяващи основните жизнени потребности на оставащите там хора. Вече е било невъзможно обаче да се спре процесът на израждане — или поне не е било по силите на тогавашните специалисти. Така че единственият начин да се спаси човешкият род е било изолирането и съхраняването на генетично чист човешки материал, без проявите на регресивните белези на множеството. Ние сме наследници на този селектиран клон на вида. Вие също, защото произхождате от периода преди тези критични начинания. Вие принадлежите към нас и представлявате ценен човешки материал за заселването на бъдещата нова Земя. Затова нямате право да се излагате на смъртна опасност — а само такава перспектива съществува в настоящия момент, пред вашето мечтано завръщане на Земята. Повярвайте в нашите знания, не се опитвайте да постъпвате против нашите указания. Готови сме да ви накараме да се откажете от всякакви опити за неподчинение в името на вашето собствено, добро.“

Старецът престана да чете и скри навитото руло в дрехата си. Гледаше ни с мътен поглед, а ние дълго мълчахме, преценявайки всяко изречение от чулото изложение. Трябваше да се признае, че то бе

съставено с дипломатическа предпазливост, не съдържаше нито една излишна дума, ала не внасяше много нова информация относно най-силно интересувания ни въпрос. А и последното изречение от изявлението, съчетано с присъствието на четирима въоръжени пазачи, най-вероятно имаше за цел да покаже силата и решимостта на съвета.

Пръв взе думата Командора.

— Благодарим за разясненията — започна той, — макар че те не изчерпват всички интересувачи ни проблеми. Но ние разбираме, че съществуват обстоятелства, поради които не можете да ни информирате по-подробно в настоящия момент. Разбираме също и високо оценяваме вашата грижа за нашето добро и ще вземем пред вид необходимостта да се подчиняваме на всички решения на съвета. Съгласни сме да останем тук за неопределено време. По-късно, когато се запознаем по-отблизо с причините за сегашното положение, ще основаваме постъпките си единствено на своето съзнателно и рационално убеждение. Дотогава обаче ще разчитаме на вашите знания и опит.

Командора се поклони с достойнство, а старецът му кимна в отговор. Гледах целия този дипломатически ритуал и едва се сдържах да не избухна в смях. Старецът повлече крака към решетката, която се затвори зад него.

Командора направи смешно горделива гримаса.

— Ама добре му го рекох, а?

— Шедьовър на дипломацията! Съвършен продукт на макиавелизма! — хвалехме го ние.

— Любопитно ми е какво ще каже съветът, след като анализира речта ми дума по дума...

— Мислиш, че е записал всичко ли? — попитах.

— Видях, че на врата му, под дрехата, имаше микрофон.

— Чудесно го каза, Командоре: за неопределено време. Може да значи утре, а може би — седмица...

— Той също не каза нищо конкретно, защо пък аз трябваше да се изразявам еднозначно! Впрочем това старче беше просто фигурант, манекен... А изглежда, че тук старците са смятани за авторитети. Но не мисля, че на тях се крепи този странен свят.

Когато всички си тръгнаха, хванах Командора за лакътя и го заведох в моята стая. Показах му бележката, която бях получил от

конспиратора. Той я прочете внимателно няколко пъти, сякаш сравняваше написаното с онова, което бяхме чули преди малко.

— Да... — измърмори той и ми върна листчето. — Май че нашите потомци, тоест техните прадеди, са забъркали хубава каша... Започнали са да се ровят в хромозомите на ближните си и се е получило нещо лошо. Само че не се знае колко е истината, колко — невежеството и колко — съзнателната лъжа във всичко това, което ни разправят...

Реших, че е дошъл подходящият момент. Сега, когато привидно се подчинихме на властта на съвета, бихме могли да опитаме... Защото, доколкото познавах нашия командор, бях сигурен, че това подчинение е само привидно.

— Трябва да проверим положението лично, Командоре. Позволи ми да се измъкна оттук. Ще се справя.

— Рано е... — отвърна той, без да ме гледа. Две думи и работата беше ясна. Винаги съм ценил Командора за тази лаконичност. Важното беше, че по принцип не отхвърля предложението ми.

— А кога?

— Когато ми представиш реален план. Без пропуски и без излишен риск. Не забравяй, че става дума за еднократно удоволствие. Ако заловят един, после никой от нас няма да мръдне оттук.

— Ясно. Предлагам да взема Бен за сътрудник. Помниш ли, Командоре, как избягахме с него от Лабиринта? Бен е незаменим при подобни акции.

— Съгласен съм. Но преди всичко — планът за действие.

— Ще го имаш. Най-напред обаче трябва да се поогледам наоколо, да поговоря с хората... Нека само махнат решетката...

Решетката изчезна още същия ден, преди поредното намаляване на светлината на лампите в коридорите. По този начин тук означаваха началото на нощта в продължаващото по традиция два̀сет и четири часа денонощие. Двамата с Бен дойдохме до извода, че първоначално са ни затворили с решетката, за да може после, като я махнат, да дадат необоримо доказателство за добра воля и доверие към нас. Защото без нея нашето положение не се промени кой знае колко. Сякаш просто ни бяха преместили в по-голяма клетка. Не след дълго се убедихме в това. Вероятно второто съображение, да изолират нашата група от останалите жители на Селището, е било продиктувано от

необходимостта да информират и подготвят хората, та нашето появяване да не обърка нормалния им живот. Не можехме да отречем, че и по вид, и по психика се различаваме доста от тези миниатюризирани, бледи плъхове, както ги нарече Бен.

Веднага щом махнаха решетката, тръгнахме с Бен на експедиция към главния тунел. Действително будехме интерес у минувачите, те се заглеждаха в дрехите ни и в доста едрите ни фигури, ала никой не ни спря, не поиска да разговаря с нас и ние останахме с впечатлението, че дискретно се отдръпват от пътя ни. До края на главния тунел изминахме наистина четири километра. Вървахме леко, въпреки че от време на време трябваше да си почиваме. Независимо от слабата гравитация бързата крачка уморяваше, предизвикваше задух. Още веднъж се убедихме, че недостигът на кислород не беше субективно усещане. Не носехме никакви уреди за измерване на кислородното съдържание във въздуха, но дългогодишният опит ни позволи да го оценим на около осемдесет процента от нормалното.

— А не мислиш ли — изведнъж подхвърли Бен, — че този недостиг на кислород може да бъде съзнателно поддържан?

— За икономия ли? Е, не вярвам, става дума само за изразходване на допълнителна енергия за регенерационните съоръжения. А те не са принудени да икономисват енергията.

— Не, по други съображения. Зле окисленият мозък не работи съвсем нормално.

Да, той беше прав. Сигурно това бе един от начините, по които местните власти въздействаха върху обществото. След като дозаторите на кислород бяха в техни ръце, те можеха да въздействуват в известни допустими граници върху умственото и физическо състояние на жителите на Селището.

Достигнахме до края на коридора, но там ни спря някаква бариера, на която се опираше пазач с не особено страшен вид. През гърдите му бе закачен къс, масивен пистолет. Опитахме се да го заговорим, но той поклати глава и ни помоли да се отдръпнем от бариерата.

— По-нататък е забранено. В зоната на Шлюза се влиза само с пропуск — обясни ни едно дребно момче, което се въртеше наблизко и любопитно се заглеждаше в нашите комбинезони.

Смигнах на Бен, който тутакси пое топката.

— Бързаш ли? — заговори той момчето.

— Малко, защо?

— Ами виж, ние сме...

— Знам. Космонавти. Говореха за вас по телевизията. Долетели сте от Дзета.

— Да, точно така. Обясни ни, моля те, що за оръжие носи пазачът?

— Това ли? А, нищо особено. Малко те опарва, а после около половин час не можеш да се помръднеш. Изпатих си веднъж от такова оръжие, като ме хванаха в старата шахта. Но аз трябва да си вървя. По телевизията предупредиха да не дрънкаме много-много с вас.

Момчето закричи бързо по коридора, а след петнайсетина крачки се затича и скоро изчезна зад завоя.

— Кой знае какви глупости са наприказвали за нас — рекох.

— Като нищо. Ето защо не ни дадоха телевизори. В стаите има контакти. Сега, когато вече са си изприказвали всичките лъжи, сигурно ще получим приемници.

Така и стана. В нашите кабинни се появиха телевизори, които служеха и за вътрешна видеовръзка. Като гледахме всеки ден програмите, можехме вече да следим официалния живот на Селището.

Тук сме от пет дни. Ходим по коридорите, срещаме хора, които също като нас се разхождат, понякога успяваме да разменим някоя и друга дума с някого, но все не можем да установим по-близък контакт. Те са предпазливи, сякаш са предупредени да стоят настрана от нас, макар и да не проявяват резервираност или страх. Все още не знаем какви са всекидневните им занимания, какви са задълженията и развлеченията им, как изглежда животът извън коридорите, в жилищата им? Дали работят? С какво се занимават, освен да ядат, да спят и да гледат лоши телевизионни програми?

Засега на нас никой не ни възлага никакви задължения. Вземаме си храна от продоволствените, автомати, мотаем се безцелно и се опитваме да задълбочим познанията си за социологичните тайни на тази затворена система. Може би съветът предпочита сами да се запознаем с всичко, та да го разберем по-добре. А може би просто не искат да узнаем някои неща прекалено бързо? Във всеки случай не се стараят да направляват адаптирането ни към тукашните условия. Нашият наставник, Нассо, след първия разговор изобщо не се появи.

Така че гледаме телевизия. В програмите преобладават повтаряните до втръсване примитивни забавни програми — плоски вицове, креслива музика... Между тях — образователни програми за Земята, също така повърхностни и неясни, каквито бяха и представените ни от съвета обяснения.

Но освен този развлекателно-научнопопулярен канал има и още един телевизионен канал. През целия ден той предава съвсем сериозни и на високо равнище лекции от различни области на науката. Изглежда, те са основните елементи на тукашната образователна система, която включва и деца, и възрастни. Вероятно съществува и някаква форма за проверка на усвоените знания.

Във всекидневния осведомителен бюлетин се дава различна текуща информация, но за нас не всичко е ясно. Например съобщение като това се повтаря буквално всеки ден: „Състоянието на обитаване на селище Луна I днес беше: девет хиляди деветстотин осемдесет и три лица, от които четири хиляди триста и двама мъже. През последното денонощие тази цифра е намалена със: две лица поради прекращаване на лимита, едно лице поради катастрофа и едно по собствено желание. Увеличение: пет, сред които две бебета от мъжки пол. Бяха дадени шест разрешения за възпроизводство, от които: три за специални заслуги към Селището; две — за заслуги при опазването на вътрешния ред; едно позволение по общия списък съгласно реда на подаване на молбите. Беше дадено и позволение за петгодишно удължаване на лимита на едно лице — за специални заслуги.“

Колко прав беше Командора! Ако нямам ясен, подробно изпипан план, намеренията ми ще завършат с фиаско. Все по-добре разбирам тази истина, кръстосвайки неуморимо Селището. Хората са недоверчиви, трябва да им измъкваш думите с ченгел от устата. Да не говорим, че не мога да се добера до всяко ъгълче на Селището. Много коридори са слепи, завършват със зазидани стени, а цели участъци от някои тунели се охраняват от въоръжени пазачи.

В същност никой не ни пречи да се движим из Селището. Дори успях да нанеса на скицата, която получих, положението на някои важни обекти: знам къде се намират регенерационните системи за въздуха и водата, главният енергетичен диспечерски център, продоволствените синтетизатори, складовете за материали и технически устройства. Те са скрити зад заключени врати, разбира се,

въпреки че съдейки по поведението на пазачите, те не ги охраняват особено строго. Но каква полза от всичко това, след като изходният Шлюз, районът, който най-много ме интересува, тъй като в него останаха нашите вакуумни скафандри, е достъпен само за охраната и обслужващия персонал. Успях да науча, че извън Селището имат право да излизат само лицата, наблюдаващи изхвърлянето на отпадъците, и онези, които поддържат енергетичните фотоелементи на повърхността.

Продължавам да се въртя из коридорите на Селището, да гледам, да слушам и да се опитвам да събера всички данни в едно цяло. Все още обаче не всичко ми е ясно.

Вървах по един от страничните коридори, на които са разположени жилищните помещения, когато ненадейно дочух иззад открената врата силни гласове.

— Много добре знаеш, че нищо не може да се промени. Времето е изтекло, няма основания за продължение — говореше някой с раздразнен тон.

— Ами нали подадох молба... — Вторият глас беше скърцащ, разтреперан.

— Не е уважена. Че и защо ли? Законът е еднакъв за всички.

— За всички ли? Така, значи? А те, те самите? За тях не се отнася, нали?

— Мълчи! Децата слушат!

— Това е свинщина! Не съм съгласен!

— Кой те пита! Тук е написано черно на бяло. Хайде, тръгвай. Още от рождението си знаеш, че така ще бъде...

Изад вратата се чу шум от боричкане. Дръпнах се навреме. Миг след това от вратата изскочиха двама пазачи, които влачеха възрастен мъж. Скрит в стенната ниша наблизко, гледах как той ги хапе по ръцете и ги рита по краката.

— Пуснете ме, мръсни лакеи, блюдолизци, дано вакуумът ви разкъса на парчета, дано! — крещеше той толкова силно, че вратите на съседните помещения се отвориха и любопитните съседи подадоха глави в сумрачния коридор.

— Какво става? Кой вика? — попитаха се едни други.

— Нищо особено — успокоително обясни някой. — Прибират стария Мое за пенсия.

— Пфу! — изплю се някой досами нишата, в която се бях скрил.
— Да му се не види макар...

— Моля? Какво каза? — Въпросът бе зададен от някакъв млад мъж, изсочил с бързи крачки от тъмния коридор. Насочи фенерчето, което държеше в ръката си, към лицето на онзи, който се изплю.

— Нищо особено.

— А на мен ми се стори, че тук някому нещо не се харесва, а?

— Чупка, кука такава! Що се заяждаш? — викна някой от мрака. Младежът насочи светлината на фенерчето към него. В същия миг над главата му угасна лампата на тавана, ударена с нещо тежко. Светлинният сноп се плъзна по коридора, а собственикът на фенерчето извади от джоба си бележник и започна да си записва нещо.

— Ей, колега! — рекох от тъмната ниша.

Той отскочи до стената, търсейки ме със светлината.

— А, космонавт... — полу на себе си, сякаш с облекчение каза той. — Какво има?

— Защо той не искаше да отиде с тях?

— Този, старият ли? Е, понякога се случва някой, дето му е дошло времето, пък не иска да освободи щата.

— Къде го заведоха?

— Нали ти казах! За пенсия. Лимитът му се свърши, трябваше да отстъпи мястото на друг.

— Но... но нали ще остане в Селището? Човекът с фенерчето се втренчи в мен, вероятно подозираше, че се подигравам с него.

— Нали ти обясних, че го взеха за пенсия. От ясно по-ясно и нормално, нали така?

— Аха... — измърморих. — Разбирам.

Но не разбирах кой знае колко. Можех само да предполагам. Доста думи бяха променили значението си, докато ни е нямало.

Беше доста късно през нощта, когато се озовах при бариерата. Пазачът не ми обърна особено внимание, затова се спрях и няколко минути гледах как работниците от службата по чистотата докарват с колички контейнерите с отпадъци и ги подреждат до бариерата. От другата ѝ страна се появиха униформени служители от зоната на Шлюза. Извън някакъв звънец, пазачът се огледа внимателно наоколо и бариерата бавно се повдигна. Избутаха количките от другата страна. Пазачът се приближи до контейнерите и когато бариерата

отново падна, той извади от джоба си някакъв уред и го опря последователно до всеки контейнер. После вдигна ръка, сигнализирайки, че количките могат да продължат към изхода.

Нямаше да е лесно да се измъкне човек оттук. Особено когато не се знае какво има по-нататък и още колко пазачи ще се появят по пътя. Районът на Шлюза се охраняваше прекалено зорко, за да запланувам бягството си оттам.

Смятах вече да свия към моята квартира, когато съзрях цяла процесия от хора и коли да се задава от дълбините на главния тунел. Най-отпред се движеше платформа, на която седеше побелял старец в тържествено облекло — несъмнено член на съвета, понеже сред простосмъртните граждани не се срещаха хора на толкова преклонна възраст. Ескортираха го няколко въоръжени пазачи. Тази платформа бе следвана от друга, върху която имаше метален цилиндър, дълъг около два метра и с диаметър над половин метър.

Барьерата се вдигна, пазачът застана мирно. Без да намаляват ход, колите продължиха и скоро изчезнаха в полумрака на водещия към изхода тунел.

До мен застана млада, стройна жена. Тя гледаше след отдалечаващата се процесия с някакъв странен, ожесточен израз на лицето.

— Какво беше това? — попитах аз, като се наклоних към нея.

Тя ме погледна сепнато, но почти светкавично изразът на лицето и се промени, като че ли се успокои или зарадва.

— О, космонавт... — рече тихо жената. — Ела, да не стоим тук!

И ме задърпа към тъмния коридор. Под лампата, която едва-едва мъждукаше от тавана, ме огледа от глава до пети.

— За първи път виждам някого от вас. Не изглеждаш като нашите мъже. Да отидем у дома, живея наблизо. По това време само онези куки с фенерчетата се мотаят из коридорите. Но ти не си ченге. Само за вас човек може да бъде сигурен...

Влязохме в малка тъмна кабина. Тя запали стенната лампа. На светлината забелязах, че на широкия диван спят трима души — възрастна жена и две деца. Моята „домакия“, отвори следващата врата. В малката като килерче стая на постелята до стената също спеше някой. До отсрещната стена имаше малък диван.

— Заповядай! Ей сега ще отговоря на въпроса ти... Излезе и след миг се върна с две чаши студено питие. Подаде ми едната и седна до мен. Загледах я. Беше хилава и бледа като всички лунантропи, израсли в слабо гравитационно поле и при изкуствена светлина без ултравиолетови лъчи. От подгънатите крачоли на широкия ѝ панталон стърчаха тънки крака, обути в меки обувки, каквито носеха всички тук. Лицето ѝ беше доста хубаво, но под очите ѝ имаше сенки, а около тях — мрежа от тънки бръчици. Тя също ме изучаваше, съвсем открито.

— Онова, което видя, беше депортиране, най-висшето наказание. Изкарвах един „дегенерат“, както ги наричат. Ще го изпратят... е, знаеш къде. Където им е мястото на „дегенератите“.

Говореше със зъл блясък в очите и не разбрах веднага, че в думите ѝ звучи горчива ирония.

— Къде ще го изпратят?

— Къде, на Земята. Това е наказание за размирна противозаконна дейност, за сеене на раздор и нелоялни идеи. Така постъпват с водачите, с агитаторите, които призовават към по-скорошно завръщане на Земята.

— Как така? Изпращат ги там? За наказание? Тя кимна.

— Преди една година изпратиха Керро. Моя съпруг. Защото разяснявал на хората последствията от по-нататъшния ни престой тук. Той е... Той разбираше от обществени науки, антропология, генетика... Беше неудобен за съвета. По-рано работеше в библиотечните складове, беше прочел много забранени книги. Беше много, чак прекалено способен. Не се побираше в границите на нормата, беше опасен.

— Продължавам да не разбирам защо заточението или както ти го нарече, депортирането на Земята се смята за наказание. Та нали онези, които искат да се върнат...

— Изпращат ги сами, без средства за живот, без оръжие... А като не познаваш условията там...

— Тогава защо не прилагат смъртното наказание? Такова депортиране е адски сложна работа!

— Смъртта не е, не може да бъде наказание. Смъртта е почетен дълг на всеки член на нашето общество и всеки има право на нея в определения срок... Освен ако някой по-рано, по собствено желание, не... Депортирането е нещо много по-лошо от смъртта. Онова там не е

просто умираше. С обичайната смърт всички сме свикнали, още от ранното си детство. Всеки знае колко години има да изживее. Това е една от основните предпоставки за просъществуването на затвореното общество: планиран прираст, постоянна възрастова структура на населението... Нашето общество не може да остарява прекомерно, щатът е ограничен. Увеличението и намаляването трябва да дадат нулев баланс — нулев прираст.

— Страшно... Значи, пенсията е...

— Именно. Керро ми разказваше, че някога тя е означавала заслужена почивка. Тук също означава почивка — вечна почивка. В обществото, чиято единствена цел е да се отглеждат човешки същества в продължение на десет и повече поколения, няма място за онези, които не вземат активно участие във възпроизвеждането и отглеждането на потомството. От поколения е така и всички са свикнали с това положение.

— Някои обаче се бунтуват...

Жената гледаше в ъгъла. Мълчеше.

— Как, по какъв начин те изпращат... осъдените? — попитах. — Казах ми, че от незапомнени времена никой от вашите не е бил на Земята.

— Оттам не се е върнал никой... Има автоматично пилотирани космически совалки, които летят между тукашния космодрум и околоземната орбита. С тях някога се превозвали материали за строежите и различните съоръжения за селищата. От околоземната орбита изстрелват контейнерите в ракети, които се завръщат без товар. Всичко става автоматично.

— Ех, да щяха и мен така да изпратят... Дори ще бъда доволен.

— Не, такова нещо няма да направят с когото и да било от вас. — Тя поклати отрицателно глава. — Знаят, че вие ще се справите, вие имате богат опит. Познавате Земята, не сегашната наистина, но все пак... Вас ще ви държат тук. Стига да не започнете да им пречите.

— Хмм... и кому например...? На Съвета на експертите ли?

На устните ѝ се изписа презрителна усмивка.

— А на вас нареждат да живеете, за да просъществува човечеството, така ли? — попитах аз и докоснах ръката ѝ.

— Те вече знаят, че този път не води доникъде. Затова не допускат никой да донесе достоверна информация за положението на

Земята. Защото би могло да се каже, че няма пречки да се завърнем, но... Но ние не сме пригодни да живеем там... И тогава те ще загубят властта си над нас. Нещо повече: може да бъдат привлечени да отговарят...

— Ами нали не ги знаете кои са!

— Смяташ ли, че ще бъде трудно да ги открием? Смяташ ли, че техните жилища са като това? Достатъчно ще бъде да нарушим имунитета на частното, жилище, който те самите измислиха. Веднага ще се разбере кой какъв е. Те се страхуват от всекиго, който подклажда, макар и в най-малка степен, настроения на съмнение в смисъла на нашето пребиваване тук. За вас говореха по телевизията. Предупредиха ни да се пазим.

— От какво?

— Да не ви приемаме на сериозно. Приказките ви... А най-добре щяло да бъде да не се впускаме в дълги разговори с вас. Опитвах се да ни внушат, че сте... малко...

— Ненормални ли?

— Нещо подобно, а по-точно... че не сте си възвърнали емоционалното равновесие след пътешествието.

— И ти ли мислиш така?

Жената ме погледна и стисна ръката ми.

— Ти ми харесваш — заяви. — Не познавам другите космонавти, но съм сигурна, че онези, нашите, говорят така преднамерено. Те просто държат да се запази статуквото. На всяка цена.

— Дали тук не е инсталирана подслушвателна уредба? — Огледах стаята.

— Не, такива работи няма. Когато са изграждали Селището, не са предвидили такива устройства. Впрочем те и така си знаят какво се говори. Пълно е с шпиони — по коридорите, в столовете. Всички го знаем. Едната половина от населението прави доноси за другата. Доста изгодно занятие. Това са то „заслугите за вътрешния ред“, за такава работа може да ти падне тлъсто парче, извън нормалните дажби.

— Трябва да си тръгвам. — Станах аз. Тя не пусна ръката ми.

— Когато бъдеш... там... Знаем, ти ще стигнеш! Вие няма да останете всички тук... Та, когато стигнеш там, опитай се да намериш поне следа от Керро... Може би е останал жив? Беше толкова умен,

кадърен... Може пък да е издържал някак си, да е преживял... Ако го срещнеш, кажи му... Кажи му, че го чакам...

— Как се казваш? — Деликатно освободих ръката си от нейните конвулсивно стиснати пръсти.

— Една.

— Бъди здрава, Една. Ще бъда там. Само това мога да ти обещавам.

Тя ми напомни нещо... Нещо, което в същност не бях забравял дори за миг, само че събитията от последните дни го бяха изместили на по-заден план в съзнанието ми. Сега пак започна да ме боли, като отворена рана, от която са дръпнали превръзката.

Една ме изпрати до входната врата:

— Трудно ще се измъкнеш... Но ти ще се справиш. Само за нас изходът е един-едничък: през крематориума.

Погледнах я. Говореше съвсем спокойно, без патос, по-скоро — с ирония.

— Знаеш ли? — изрекох замислено. — Тази идея никак не е лоша...

Вървях по опустелите коридори и премислях идеята, която ми хрумна в разговора с Една. Бях така погълнат от мислите си, че не обърнах внимание на минувача, който изникна току пред мен.

— Тссс! Аз съм, не ме ли помниш? — прошепна, докато минавах край него. Беше се залепил за стената. Така ме стресна, че чак отскочих встрани.

— Подадох ти онази бележка през решетката... Загледах се в него. Да, това лице с бели вежди и мигли ми беше познато. Конспираторът...

— Ела с мен — каза той тихо и ме дръпна към страничния коридор. — Нуждаем се от твоя съвет.

Водеше ме из разни забутани къшета, през лошо осветени проходи. Спряхме пред някаква врата. Той почука. Влязохме в мрачна дупка, задръстена със стари мебели и машинни части. В единия ъгъл седяха трима лунантропи. Четвъртият се показва иззад натрупаните сандъци едва след като моят водач затвори входната врата. Докато ни правеха място до себе си върху парчетата стари кресла и столове, любопитно ме разглеждаха.

— Ние сме членове на Комитета по въпросите на завръщането — започна единият. — Днес пак депортираха един наш водач. Решихме да

пристъпим към радикални действия, защото в противен случай те ще унищожат всички ни. Необходим ни е някой, който да поеме ръководството на акцията.

— На мен ли разчитате? — попитах.

— На теб и твоите другари. Повече не можем да отлагаме. Ако не се завърнем на Земята в близките десет години, никога няма да го направим...

— Защо?

— Проведохме експерименти. Всички данни говорят, че нашите организми бързо губят онези свойства, необходими за живота в земни условия. Пребиваването в тукашното намалено налягане предизвиква между другото и декалциниране на костите. Костите ни отслабват, издържат тежестта на тялото тук, но стават прекалено меки за по-силните гравитационни полета. Същото е положението и с мускулите, енергийното стопанство и сърдечно-съдовата система. Следващите поколения ще бъдат вероятно още по-непригодни за връщане...

— А вие? Сигурни ли сте, че ще се справите на Земята?

— Ако вие не ни помогнете — едва ли... Но доста от нашите хора тайно се занимават с физкултура, за да поддържат организма си силен.

— А останалите?

Всички замълчаха, най-сетне се обади някой — несигурно, притеснено.

— Не мислим за всички... Искаме да селектираме определена група...

— Какво очаквате от нас?

— Нямаме оръжие. Ако успеем да завладеем дозаторите на въздуха под заплахата, че ще спрем възстановителната система, бихме могли да накараме съвета да ни пусне оттук. В Шлюза има вакуумни скафандри, които сега използва службата за работа на повърхността...

— Мислите ли, че съветът ще се огъне пред подобен шантаж? — прекъснах го аз. — Та нали ако изпълните заплахата си, последствията ще бъдат еднакво пагубни и за тях, и за вас.

— Друг изход нямаме. Съветът си дава сметка, че сме готови на всичко. Знаят, че няма да ни уплашат с депортирането. Ако изпращат от време на време някого на Земята, правят го не толкова за да накажат самия осъден, а преди всичко за назидание на онези, които остават.

Впрочем това само по себе си не е наказание, а традиция, останала след загубилата първоначалния си смисъл стара процедура. В началото периодично изпращали разузнавателни групи да следят положението на Земята. Те се връщали и докладвали наблюденията си по демографското развитие. Но въпросните, разузнавачи били от първото или второто поколение, приспособени към живот на Земята. Затова можели да се завръщат... По-късно все повече от тях не се завръщали. Не можем да преценим доколко причината е била в тяхната неприспособеност и липса на опит и доколко — във враждебното отношение на местните. Стигнало се дотам, че всеки, който участвувал в такова разузнаване, знаел, че на практика тръгва на експедиция без шанс за връщане. Оттогава започнали да изпращат на разузнаване за наказание, без да те питат искаш или не... Разузнавачите играели ролята на пробни сонди, на изпратени от Ноевия ковчег гълъби.

Междувременно съветът започнал да тълкува резултатите от разузнаването, т.е. все по-големия брой изчезнали разузнавателни патрули, като доказателство, че положението на Земята изключва всеки опит за връщане там. От друга страна — ние скоро узнахме това, — съветът или по-скоро онези, които стоят зад гърба му, започнали да се опасяват да не би някой да постави под съмнение доктрината и промени малко процедурата. Програмирали ракетите на космическите совалки, така че след приземяването те оставяли пътника и се връщали празни на орбита. Така завръщането на Луната ставало по принцип невъзможно, а самият факт продължавал да се тълкува по старому.

Човекът, който ми обясняваше, замлъкна за миг. Онзи, който седеше до него, стана и без да каже дума, излезе от помещението. Никой не му обърна внимание.

— Сега сигурно разбираш, пришествие, защо съветът и онези, които дърпат конците му, държат на всяка цена да наложат възгледа, че връщането на родната планета е невъзможно? Тук в ръцете им е цялата власт, а там няма да значат нищо. Нещо повече. Ако се окаже, че са извършили грешки, експериментирайки с нашето общество, там може и да бъдат наказани. Предпочитат да останат тук, където не са длъжни да дават отчет пред никого. Те разполагат със система, която им позволява да държат жителите на Селището в състояние на умствено безсилие и страх. Искаме да излезем от тази задънена улица...

— Като избягате оттук ли? — Във въпроса ми имаше ирония.

— Когато бъдем вече на Земята, ще съумеем да им докажем, че сме прави. Стига, разбира се, да можем да живеем там...

— Струва ми се, че тогава ще ви се изпари всяко желание да се занимавате с онези, които са останали на Луната — отсякох и станах.

В същия миг вратата се отвори с трясък. Нахълтаха четирима въоръжени пазачи. Погледнах над главите им. Отзад, в коридора, стоеше онзи, който излезе по време на разговора ми с конспираторите. Четиримата, разговаряли с мен, стояха като парализирани, с очи, вперени в насочените към тях дула.

— Тези ли са? — попита единият от пазачите към коридора.

— Да, те са. Само този...

— И сам виждам, че е от космонавтите — изръмжа пазачът.

— Фарро, ти ли направи това?... — изфъфла албиносът, който ме доведе. — Откога...?

— Отскоро — отвърна тихо онзи. — Знаех си, че нищо няма да направите. Не вярвам вече. Рано или късно и без това всички нас щяха да ни... А аз имам семейство, разберете ме, жена, деца...

— Какво им обясняваш — побутна го с лакът пазачът. — Излизайте един по един!

Двама от пазачите застанаха навън до входа, другите двама останаха вътре. Тръгнах пръв към вратата, а после, без да се спирам, продължих по коридора. Никой не се опита да ме задържи, вероятно предпочитаха да не се захващат с нашата група. Чух ги само да приканват арестуваните да вървят по-бързо.

Твърдо убеден, че на никого от жителите на Селището не може да се вярва, бях принуден да градя планове си само с помощта на колегите от екипажа. Все още не ми беше ясно как ще успея да се измъкна от херметично затвореното и охранявано Селище, без да имам дори вакуумно облекло. Но същевременно не забравях, че невъзможността да се напусне Селището е единствената бариера, която позволява на съвета да ни държи безпомощни. Ако имах скафандър, бих рискувал да избягам с измама или със сила, щом всички други начини се окажеха невъзможни.

С Бен се уговорихме, че двамата ще разработим плана за бягството ми и ще запознаем с него само Командора. Колкото по-малко хора знаят, толкова по-сигурно ще бъде. Обаче бягството нямаше да

успее без съдействието на останалите членове на екипажа. Тях щяхме да посветим единствено в необходимите подробности.

Най-напред проведохме продължителна консултация с Каре — специалиста по строителство, който ръководеше работата, когато изграждахме базите си на планетите на Дзета. Когато разбра какво ни интересува той се усмихна многозначително.

— Каква телепатия, а? — намигна ни той. — Като че съм знаел, че ще ме питате за същото. Цяла седмица се мотам из Селището и оглеждах стените... За съжаление, работата е сериозна. Намираме се в монолитна скала. Не е кой знае колко твърда, но над главите ни има тридесетметров пласт. Предполагам, че са използвали метода на микровзривовете. Обикновено така се постъпва на планетите без газова атмосфера, където е почти невъзможно да се използват пневматични съоръжения. Аз самият едно време работех тук, на Луната, при изграждането на неголяма, изследователска станция. Но тези подземия са начинание от голям мащаб. Мисля, че се досещам как са разрешили въпроса за изхвърлянето на раздробената скала от толкова дългите тунели. Подозирам, че Шлюзът не е единственият вход за Селището. От него нагоре води доста слабо наклонена галерия. Сигурно сте я забелязали, когато ни водеха насам след кацането. Освен нея обаче на различни места, вероятно в края на всички по-широки коридори, трябва да има и други галерии, вертикални или наклонени, по които са изхвърляли раздробената скала непосредствено на повърхността.

Потърсих потвърждение на тази моя хипотеза, но не открих подозрителни места по тавана на нито един коридор. Докато търсех тях обаче, попаднах на нещо интересно. Таваните на коридорите и на жилищните помещения, облицовани с дебел слой от някаква пластмаса, прикриват носеща конструкция, която вероятно поддържа пода на по-горното равнище. Опитах се да намеря преход през тавана, но май че такова нещо има само някъде в района на Шлюза. Все пак намерих едно място, където, струва ми се, голяма част от облицовката на тавана не е свързана със съседните плочи. Елате, ще ви покажа...

Каре ни преведе през няколко коридора до края на едно разклонение, доста тъмно и явно рядко посещавано. Вървахме на светлината на джобното фенерче и на всяка крачка се спъвахме в разни стари мебели, струпани край стените. Най-сетне стигнахме до самия

край, където тясното коридорче свършваше в напречна стена с грапава повърхност.

— Тук са се отказали да пробиват тунела по-нататък — обясни Каре, докосвайки с ръка стената. — Може би са възнамерявали по-късно да го продължат, понеже не са изгладили стената и не са я облицовали. Само са укрепили скалата чрез напръскване с някаква смола. А тук — той показва нагоре, — ми се струва, че има отвор.

Бен ме повдигна, така че можах да допра с ръце тази част от тавана. Побутнах плочата. Едната ѝ страна леко се повдигна и откри пролука по протежение на връзката ѝ със съседната плоча.

— Повдигни ме още малко — помолих Бен. Той постави ръцете си под крака ми. Хванах се за ръба на отвора, за миг увиснах на свити в лактите ръце и се мушнах в пролуката до пояс. Светнах с фенерчето, което ми подадох, огледах неголямата ниша и сравнително лесно повдигнах тялото си още по-нагоре. Седнах на ръба на отвора, с увиснали крака. Главата ми опираше до метален капак с панти от едната страна и ключалка от другата. Капакът беше квадратен и идеално пасваше към ръба на отвора. Влязох целият в нишата и пуснах плочата от облицовката на тавана на мястото ѝ. Сега отдолу не ме виждаха. Залепих ухо до капака. Чуваше се равномерен шум.

— Какво става? — дочух гласа на Бен.

— Открих люк. Май че е от лека сплав, но доста здрава. Заклучен е.

— Дръж!

Открехнах плочата под мен. Бен ми подаде горелката.

— Със себе си ли я носиш? — учудих се.

— Никога не се знае какво може да се случи. Опитай се да го разрежеш. Но най-напред пробий възможно най-малък отвор. Оттатък може да има вакуум! Ако е така силно, ще засвири...

— Знам, знам. Само че с какво да запуша отвора... ако...

— Само не с пръст — засмя се Бен, — ще се опариш. Ей сега ще намеря нещо подходящо.

Пристъпи към отрупаните вехтории до стената на коридора. Чувах как рови сред тях, докато аз регулирах ширината на плазмената струя на горелката.

— А! — каза изведнъж Бен, измъквайки някакъв предмет. — Гледай, Каре!

Светиха си с фенерчето и разглеждаха нещо с интерес.

— Какво става със запушалката? — започвах да се дразня.

— Ето ти я, дръж!

Бен постави в ръката ми, която бях подал надолу, парче от пластмасова тапицировка, явно го беше откъснал от мебелите.

— Какво откри? — полюбопитствувах.

— Оказва се, че не само ние искаме да се измъкнем. Тук някой изучава навигация.

Бен държеше в ръцете си добре познатия ми стар учебник на Мертен.

— Едва ли ще полети надалече... Тази книжка е от време оно!

— Някой я е скрил сред старите мебели. С листче е отбелязан разделът „Определяне на оптималните курсове по трасето Земя-Луна“...

— Оставете я, където си беше. А сега ме прикривайте. Започвам — предупредих ги и затворих старателно отвора под себе си.

— Започнем ли да разговаряме високо, спри и си кротувай — поръча ми Каре. Двата се отдалечиха на десетина крачки.

Предпазливо почуках по капака. Не ми изглеждаше много дебел. Приблжих горелката косо към повърхността му близо до ключалката и натиснах спусъка. Игличката на виолетовия пламък проби метала. Той светкавично се разтопи в бяло петънце и потече в няколко капки. Пламъкът изчезна в отвора. Отвъд люка нямаше вакуум, а налягането сигурно беше малко по-голямо от това откъм нашата страна, защото като приблжих ръката си до отвора, усетих, че духа. В същия миг отдолу долетяха възбудени гласове.

— Нали ти казах, че не е насам! Не виждаш ли, че този коридор не води за никъде — дереше се Бен. — Напразно извървахме толкова път!

— Да му се не види! — пригласяше му Каре. — Дяволски лабиринт!

Към тях се присъедини трети глас. Сигурно попитаха откъде да минат, понеже той надълго и нашироко започна да им обяснява. Чух как стъпките им се отдалечиха, но продължих да седя неподвижно. Оказа се, че постъпих разумно... Тясната пролука между плочите под мен просветна, някой беше насочил към нея фенерче. После се отдалечи, но се уверих, че мога да продължа работата си едва след като

чух гласа на Бен, който се върна след петнадесетина минути. Отрязах от люка парчето с ключалката и повдигнах останалата част. На горното равнище беше съвсем тъмно. Въздухът беше хладен, пренаситен с озон. Запалих фенерчето. Намирах се в ъгъла на просторна, но ниска зала. Разположените в два реда машини работеха шумно. Огледах ги. Приличаха ми на помпи или вентилатори, задвижвани с електродвигатели. В отсрещния ъгъл на залата видях голям цилиндричен резервоар, целия покрит с бял скреж. Приблжих се до него. На мрежата, която го ограждаше, забелязах табелка: „Внимание, течен въздух“. Вероятно се намирах в станция за кондициониране на въздуха. Тук се почистваше, обогатяваше с кислород и се връщаше в Селището кръжащият в затворената му система въздух. Потърсих входа. Вратата беше заключена отвън. Залепих ухо до нея и се заслушах. От другата ѝ страна също долиташе шумът на машини.

Като се връщах към отвора, през който бях влязъл, случайно насочих светлината на фенерчето към закачените на стената ред сребристи цилиндри — бутилки с въглероден двуокис. Те бяха свързани с колектора на противопожарната система. Конструкцията на вентилите им беше такава, че бутилките можеха да се използват самостоятелно. Първоначално хабер си нямах за какво могат да ми послужат, просто подсъзнателно им обърнах внимание. Откачих две от тях. Огледах нарезите им. Вече ми беше ясно, че непременно трябва да ги взема. Проверих и максималното им налягане — беше отпечатано на кожуха. „Сигурно ще издържат — мислех си, като ги носех към отвора. — Само съдържанието не отговаря. Но това е бял кахър.“

Бен ме чакаше долу. Показах му бутилките. Разгледа едната.

— Не е лоша — измърмори. — Но...

— Там има течен въздух. Цял резервоар.

— Чудесно! Сега работата ще потръгне!

— Като нищо! Ще ни трябва само една бъчва за смазка — отвърнах.

И двамата избухнахме в смях при спомена за онази история. Когато я разказвахме на колегите след завръщането ни в базата на Клео, дълго не можеха да повярват, че не се шегуваме с тях. Чиста истина си беше, макар случката да понамирисваше на онези анекдоти, дето се разправят пред бутилка добро вино в бара на космодрума...

Това се случи на планетата Клео, когато заедно с Бен монтирахме измерителна станция на доста голямо разстояние от нашата база. На самотното хълмче сред десетки квадратни километра камениста равнина издигнахме херметична „барака“ от готовите елементи, които беше докарал въртолетът. После той се завърна в базата, а ние пристъпихме към инсталиране на наблюдателната апаратура. Нашият малък ракетоплан, с който трябваше да отлетим за базата, стоеше на около километър от станцията, на равното. За съжаление не можахме да кацнем по-наблизо поради наклонения терен. Атмосферата на планетата никак не беше гостоприемна за нас. Съдържаше задушливи газове, които освен това дразнеха кожата и лигавицата. Напълнихме вътрешността на станцията с въздух, за да можем да работим без защитни облекла.

В процеса на работата се случи малко произшествие: Бен заваряваше нещо, спъна се от разхвърляните по пода сандъци, падна и изпусна горелката. За нещастие точно на това място беше неговият скафандър... С една дума, преди Бен да може да реагира, скафандърът беше прогорен на няколко места. Добре поне, че наблизо нямаше лесно запалими материали...

Оказахме се в доста глупаво положение — няхаме резервен скафандър, а нали двамата трябваше някак си да се доберем до ракетоплана, та да отлетим в базата. Още не бяхме инсталирали радиостанцията, антената не беше поставена, а цялата апаратура за свръзка беше в сандък извън бараката. Всичко щеше да се разреши сравнително лесно, ако можех да изляза навън. Тогава щях да изтичам до ракетоплана, да полетя до базата и да донеса друг скафандър или пък, издигайки се на достатъчна височина, да установя връзка с нея. Но това щеше да трае дълго — плюс времето, необходимо да ни се притекат на помощ. Във всеки случай тези разрешения бяха чисто теоретични, тъй като не можех да изляза от бараката, макар че облеклото ми беше в ред: бараката нямаше шлюз. Беше предвидена за автоматична работа, а хората, които щяха от време на време да идват в нея, щяха да ползват изолационни костюми. Ние напълнихме вътрешността с въздух само докато извършим монтажните операции, за по-удобно... За да изляза сега временно навън, трябваше да разхерметизираме помещението... Но това не можех да направя поради повредения скафандър на Бен. И така бяхме в капан, без

надежда за помощ отвън. Понякога, увлечен в работата, забравяш за подобна „дреболия“, каквато е вземането на допълнителен скафандър. Впрочем все още бяхме в началния период на пребиваването ни в системата на Дзета, преди първия смъртен случай. Тогава все още се заблуждавахме, че планетите от тази система не са кой знае колко опасни за нас, все още вярвахме в нашата техника и не вземахме пред вид факта, че независимо от съществуващите външни опасности ние самите можехме да си създаваме къде-къде по-опасни ситуации. Та седяхме с Бен, без признаци на паника, и измисляхме проекти за измъкване, кой от кой по-фантастични. Какво ли не ни хрумна, но всички отпаднаха, след като ги анализирахме всестранно и критично. Приключението продължаваше вече възмутително дълго. Бутилките с въздух имаха, ограничен обем, а той ограничаваше времето ни, в което трябваше да вместим и полета до базата.

И точно тогава се убедих, че понякога простите средства са много по-ефикасни от най-комплицираните методи. Не знам кому хрумна най-напред, разрешението се роди в процеса на разговора, докато си разменяхме различни, най-вече — абсурдни предложения.

Вътре в станцията имахме голяма пластмасова бъчонка. Беше празна, защото със силиконовото масло, докарано в нея, бяхме заредили охлаждащата система на енергетичния реактор. Бъчонката се затваряше с херметично прилягащ капак.

Щом веднъж ни хрумна, после беше просто: Бен влиза в бъчонката, аз го затварям в нея, обличам скафандъра си, отварям входа на станцията и излизам. Дотук добре. Обаче после какво? Колко време Бен ще може да преседи в бъчонката, преди да се задуши? Пресметнахме — съвсем кратко... Или поне не толкова, че да мога междуременно да стигна до ракетоплана, да набера височина, да установя връзка, да кацна, да се върна, да напълня станцията с въздух и да освободя Бен.

Отново започнахме да си блъскаме главите... Следващият вариант гласеше, че Бен ще влезе в бъчонката заедно с една бутилка сгъстен въздух... Е, добре... Но какво ще стане с издишвания въздух? Ако Бен пуска вътре въздух от бутилката, налягането ще се повиши дотолкова, че най-напред самият той, а после бъчонката няма да издържи... Да не говорим, че междуременно ще се отрови от въглеродния двуокис...

Поредният вариант беше почти идеален, но... нереален, което впрочем е иманентно свойство на всички идеални решения. Според него Бен трябваше, след като аз изляза от станцията и я затворя отвън, сам да излезе от бъчонката, като просто я разреже отвътре... Само че преди да изляза, трябваше да включа помпата, която да изчисти вътрешността от отровната атмосфера, пък и след нейното изпомпване там би останал вакуум, който аз не бих могъл да запълна с въздух, намирайки се отвън... Впрочем изпомпването и напълването на станцията с въздух траеше прекалено продължително...

Споменавам за всички тези нереални хрумвания, за да покажа по какви криволичещи пътечки човешката мисъл достига до простите решения... Просветлението дойде след няколко часа безплодни размишления. „Ей, братче — виках, удрайки Бен по рамото. — Бързо обличай продупчения скафандър, слагай шлема на главата си, свързвай го с бутилката и влизай в бъчонката!“

С няколко изречения му обясних плана си. Понамръщи се, но нямаше избор. Седна в бъчонката, в която се смести с мъка, а аз затворих капака. Направихме проба: аз следях хронометъра, Бен отвиваше по малко и за кратко вентила на бутилката и се опитваше да диша нормално. Издържа около една минута, преди да почука по стената на бъчонката. Тогава поотворих капака, въздухът започна да излиза със съскане навън, а Бен разви вентила повече. По този начин излизаният въздух не позволяваше на атмосферата да нахлуе в бъчонката, а вътрешността ѝ се „проветряваше“ донякъде чрез свежия прилив на въздуха от бутилката. Няма да описвам как стигнахме до ракетоплана. Търкахме се почти двадесет и пет минути. Търкалях бъчонката и от време на време се спирах за поредното вентилиране. За мен какво, една игра, местността беше наклонена и на места само трябваше да внимавам да не би приятелят ми да се търколи прекалено бързо надолу. Обаче Бен... Добрахме се най-сетне до ракетоплана и с огромни мъки наместих бъчонката със съдържанието ѝ в товарния отсек. Ракетопланът имаше входен шлюз, така че веднага освободих Бен. Малко оставаше да хване морска болест, беше полузадушен и яко натъртен, защото, както вече споменах, местността беше камениста, а стените на бъчонката — доста меки.

Разказвахме тази история с гордост — като пример за находчивостта на намиращите винаги изход космонавти. Разбира се, за

известно време Бен получи прякора Диоген.

Изпразних бутилките с въглероден двуокис, които станаха причина да си припомням тази стара история, оставяйки ги леко отвинтени в помещението на помпената станция. Шумът на машините заглушаваше съскането на излизащия газ, а вентилаторите бързо го погълнаха. После напълних двете бутилки с въздух. Не побраха много, но трябваше да се съобразявам с налягането, което те издържаха. Оставаше само крадешком да ги пренесем в стаите си. Успяхме.

По настояване на Командора при нас дойде представител на съвета. Този път не беше старец, а мъж на средна възраст. Той ни се представи като пълномощник на съвета по нашето пребиваване в Селището.

Командора му изложи нашите искания.

— Моите хора са недоволни от наложеното им безделие! — рецитираше той със съзнателно повишен глас и жестикулираше нервно под носа на пълномощника. — Те са свикнали да работят интензивно, а вие ги осъждате тук на принудително лентяйство! Искат от мен работа, задължения... Ако не им възложите никакви задачи, не отговарям за дисциплината! Ще се разбунтуват.

Пълномощникът наистина се уплаши. Още следващия ден възложиха на неколцина някаква елементарна работа по организацията и поддържането, а Паво дори беше включен в състава на екипа, поддържащ вътрешната инсталация на горното равнище на Селището. След първия си работен ден всички единодушно признаха, че техният трудов принос е равен по значение на деветата дупка на кавала. Следователно в Селището нямаше кой знае колко работа за вършене, а съветът се стараяше „да измисли“ работа за нашите другари само колкото да задоволи нашите искания.

Естествено, ние съвсем не държахме толкова много на работата, а повече ни интересуваше възможността да се доберем до недостъпните до този момент за нас кътчета на Селището. След седмица всеки имаше вече дребни задължения. Аз например участвах в контрола на съоръженията на централата за вътрешна връзка. Нямаше, разбира се, много нещо да се прави и обикновено по цял ден седяхме с дежурния техник и скучаехме. Дори бях доволен от това, защото — след като преодолях първоначалното му недоверие — успях да го въвека в разговор. Избягах да го заговарям за неща,

несвързани пряко с живота в Селището. Питам го за дребни подробности от всекидневието, а той отговаряше на въпросите ми все по-смело. Беше съвсем млад, никак не беше глупав, но като всички жители на Селището се въздържаха да изказва собствени мнения и оценки.

Стараех се да разговарям с него на общи теми, докосващи се до философията на съществуването, до проблемите на живота и смъртта, докато най-накрая неочаквано му задавах в подходящия момент въпроса, чийто отговор фактически ме интересуваше. Така научих от него, че всеки жител на Селището притежава определен възрастов лимит, по принцип ограничен до 60 години. След достигане на тази възраст задължение на всеки е просто да умре, освен ако не е получил официално продължаване на срока. Той говореше така равнодушно, сякаш наистина ставаше дума за излизане в пенсия... За него, както и за останалите лунантропи, това беше толкова очевидно, както за нас неизбежността на смъртта на възраст, да речем, около осемдесет години... След като се позамислих, реших, че в същност няма голяма разлика — те просто определяха срока по-точно. Иначе също като нас не мислеха непрекъснато за смъртта, нито пък разглеждаха този срок като Дамоклиев меч, отравящ цялото им съществуване.

Специфичните условия оформят специфично съзнание, организацията на всеки тип общество налага известни ограничения. В случая на херметично затворено общество, лишено от възможността за експанзия навън, а същевременно поставящо си за цел да просъществува за много поколения напред, подобно изискване не предизвикваше възражения сред членовете на обществото.

— Как мислиш — питам събеседника си, — дали и на нас ще определят някакъв възрастов лимит?

— Не знам. Може би ще ви оставят да решите сами.

— Май че при тези условия някои от нас не след дълго ще се откажат сами от живота — рекох. — Представи си — от безбрежния Космос направо в такава дупка...

— Всичко е относително — усмихна се той едва-едва. — Аз например изобщо не мога да си представя откритото пространство. Бих се чувствувал... как да кажа... застрашен от всички страни...

— Но нали на някои жители на Селището се налага да излизат извън него?

— Е, да, техниците по поддържане на слънчевите батерии например. Но за това човек трябва да има специална нагласа. Пък и те излизат само нощем. Май че в тъмното не е толкова страшно...

Отбелязах тази важна подробност. Следователно денем на повърхността не би трябвало да срещна лунантропи...

— Кажи, какво правите с телата на мъртвите?

— Изгарят се в крематориума.

— А... изгарянето свързано ли е с някаква церемония?

— Не бих казал. Смъртта е нормално явление, естествено право и задължение на човека... Но ако някой иска, може да присъствува при ликвидирането на трупа. Там достъпът е свободен.

— Аз мога ли да отида? Бих искал да... да знам какво ме чака.

— Да не би да искаш да се оттеглиш по собствено желание? — Той зададе въпроса толкова безразлично, сякаш говорехме за промяна на адреса.

— Още не съм решил — отвърнах с тон, близък до неговия. — Може би ще го направя...

— След работа ще те заведа да видиш. Не е далече.

Помещението приличаше на гробищна църквичка, имаше дори няколко пейки за участниците в церемонията. Изглежда, първите поколения все още бяха спазвали известен погребален ритуал. Дойдохме тъкмо когато се извършваха приготовленията за „погребение“. Докараният с малка платформа покойник лежеше в наклонен улей точно срещу затворена вратичка, която ми приличаше на капака на шахта за смет... Беше опакован в чувал от млечнобяло пластмасово фолио. Освен обслужващия погребалното съоръжение човек в помещението имаше само една възрастна жена, вероятно съпругата на мъртвия. Всичко протече мълчаливо и безстрастно. Техникът дръпна дръжката на вратичката, отвори я и наклони улея. Чувалът се изхлузи и изчезна.

— Колко е просто! — промърморих, когато излязохме.

— Ти видя само финала. Преди това се установява смъртта официално.

— Как?

— Преди да дойде тук, платформата с тялото минава през камера с датчици. Те проверяват да не би човекът да е в дълбок летаргичен сън или каталептичен припадък... Но подобни случаи едва ли има...

— Смъртта не се ли установява от лекар?

— Не, тук няма лекари. Имаме само медицински автомати, диагностични компютри...

— Да... Може би ще се реша... — казах.

— Твоя си работа — равнодушно каза той.

Паво работеше на горното равнище. Оказа се, че за да стигнеш дотам, не е необходимо да преминаваш през района на Шлюза. Минаваше се през едно от помещенията на долното равнище, обикновено празно, където беше разположен топлообменник. Вратата към коридора се заключваше, но с ключ разполагаха всички, които имаха право да пребивават горе. На Паво не дадоха ключ. На горното равнище го водеше винаги един от работещите там специалисти. От долното помещение нагоре се откриваше широка шахта с вита стълба. Стълбата свършваше един етаж по-нагоре, обаче шахтата продължаваше. Към стената ѝ беше прикрепена метална стълбичка, чийто край (по наблюденията на Паво) опираше до метална преграда няколко метра по-нагоре.

— Не е достатъчно да се измъкнеш от Селището. Цялата операция трябва да бъде проведена така — говореше Командора, — че те да не се досетят, че някой от нас липсва. Това условие трябва да залегне в основата на плана.

— Ще се постараям — обещах и представих на командира предложението си.

Той ме изслуша внимателно, попита за разни дреболии, посочи няколко недообмислени подробности, но одобри плана като цяло. На следващия ден пристъпихме към реализиране на първата му част.

Още сутринта Командора се свърза с пълномощника на съвета и произнесе дълга реч, изпълнена с възмущение и претенции. Слушах я, легнал в тясната, малка стаичка до кабината на Командора.

— Ето ги първите резултати от вашето решение! — Командора хвърляше гръмогласни слова към видеофона. — Един от моите хора се самоуби! Вие сте виновни! Как можете да затворите в подземия хората, свикнали да живеят волно, в космическия безкрай, привикнали към действия, движение, свобода! Позор! Човекът, който беше преживял толкова тежки моменти, който беше оцелял след толкова опасности, който никога не се беше огъвал пред нищо — сега, тук, в тази проклета ваша дупка, реши да сложи край на живота си!

Продължи все в този дух, със същия тон, още доста време. Пълномощникът го слушаше търпеливо и покорно, очевидно не искаше да усложнява допълнително и без това напрегнатото положение. На края обеща да изпрати работници от службата за реда и чистота, та да подготвят погребението.

Бен и Луза работеха в тази служба — задачата им беше да разнасят по жилищата изпраните дрехи и спално бельо.

Докато Командора вадеше душата на пълномощника, от събраните за пране работни комбинезони и чаршафи те измайсториха съвсем прилична парцалива кукла с човешки ръст. Опаковаха я в пластмасов чувал (както се оказа, голям брой такива чували се намираха в незаключения килер до „гробещната църквица“). После Луза нахлула в погребалното помещение и без много-много да се церемони, се разкрещяла на техника, че комбинезонът му е мръсен. А след това, като по поръчка, тя се разплакала, скрила лице в същия този мръсен комбинезон и с хлипане започнала да му обяснява, че днес е умрял един от нейните другари, така че нека да я извини, че не е овлядала нервите си, понеже просто много искала погребалното тържество да се проведе с фасон, в подходяща обстановка. Шашардисаният техник поел без възражения чистите дрехи, които му дала Луза, и отишъл да се преоблече.

Тези няколко минути били достатъчни, Бен взел под мишница вързопа с подготвения за погребение покойник, оставил на негово място пластмасовия чувал с куклата, скрил трофея си под купчините бельо на количката и изчезнал.

Двамата работници от службата за реда и чистотата изтикаха в стаята на Командора дълга количка. Единият държеше пластмасов чувал.

— Какво е това? — кресна Командора, издърпвайки чувала от ръката му. — Вие искате да изгорите в това член на моя екипаж!? О, не! Няма да ви позволя! Знаете ли какъв обичай съществува от векове сред нас, космонавтите? Винаги обличаме своя мъртъв другар в неговия вакуумен скафандър. Няма да наруша традицията! Или веднага ще ми донесете неговия скафандър, или няма да има погребение! Всеки от нас иска да измине последното си пътешествие в пълна космическа екипировка!

Стреснатите лунантропи се оттеглиха тозчас. Само след миг на видеофона се появи пълномощникът. Направи опит да обясни нещо на Командора, но той не му позволи изобщо да си отвори устата, затова онзи се отказа от по-нататъшни преговори. Не мина и половин час, когато двамата „гробари“ се завърнаха със скафандъра — както очаквахме, без бутилка. Този път обаче ги придружаваха още двама — ясно като бял ден беше, че са преоблечени пазачи, тъй като техните неестествено чисти комбинезони бяха подозрително издути на гърдите. Очевидно им беше възложено да надзирават скафандъра да бъде изгорен заедно с тялото... Очаквахме такава реакция. Колегите вече бяха омотали откраднатия покойник с парцали, имитиращи скафандър, бяха поставили на главата му макет на шлем и го бяха напъхали пак в непрозрачния чувал. Именно върху него, по-точно върху възглавниците, с които той бе допълнително отрупан, лежах през цялото време като на катафалка в малката стаичка на Командора.

Бях подходящо гримиран, с изкуствено преbledняло лице, с инжектиран дезактин, който тъкмо започваше да действа. С последните искрици от заспиващото съзнание потреперах при мисълта, че може да не успеем...

Успяхме... След „погребението“ колегите ми разказаха как са протекли събитията по-нататък.

Никой не открил кражбата на проверения вече покойник и парцалената кукла потеглила към пещта. Пред очите на пазачите колегите облекли в донесения скафандър мен — съвсем мъртъв на вид. Тогава настъпила кулминационната точка на цялата церемония. Бен и Паво застанали на почетна стража, а Командора произнесъл такава надгробна реч, че двете колежки от екипажа на „Хелиос“ заронили искрени сълзи. Май че никога никой не бил чувал толкова похвали, колкото тогава Командора изрекъл по мой адрес.

Естествено, целият екипаж се натъпкал в тясното помещение (незначителният метраж на което също беше взет пред вид в плана), изтласквайки лунантропите навън и пречейки им да виждат добре моите „тленни останки“. По време на церемонията нахлузили върху мен пластмасов чувал, а когато Командора свършил речта си, всички едновременно се втурнали към вратата. В бъркотията изблъскали от нея четиримата специалисти по реда и чистотата, които поради ниския си ръст изгубили за миг контрола върху мнимия покойник. През това

време аз съм се оказал отново под чаршафите и възглавниците, а чувалът с истинския покойник, носен от Бен и Паво, бил поместен на количката. После всичко преминало без проблеми, защото за контролния автомат чувалът съдържал действително мъртво тяло. Пазачите зорко следели съдбата на „скафандъра“ и неговото съдържание до самия край. Никой не се интересува повече от мен, скрит под камара възглавници...

Така завърши първият етап от моето бягство. Вече ме нямаше в селището Луна I. Теоретично...

Каре беше почти сигурен, че галериите, по които са изхвърляли раздробената скална маса при пробиването на коридорите, са били разположени под ъгъл. Можехме да вярваме на неговата професионална компетентност, още повече че аргументите му звучаха убедително:

— При подобни работи се използват два метода: материалът се премахва или с товарен асансьор във вертикална шахта, или чрез лентов екскаватор. При по-плитки изкопи, както е случаят със Селището, много по-удобен е екскаваторът, понеже работи непрекъснато. От технико-икономическата сметка следва, че този начин е и по-евтин, макар че изисква малко по-дълга галерия. Но тук, при по-слаба гравитация, ъгълът на наклона на екскаватора може да бъде по-голям, следователно — и щрекът няма да бъде особено дълъг...

— Надявам се — прекъсна го Бен, — че когато са изграждали тези неща няколко десетки години след нашето отлитане, принципите на технико-икономическата сметка не са се променили коренно...

— Разбира се.

— Добре тогава. Да приемем, че галериите са наклонени — казах аз. — Как смяташ. Каре, какво са направили с този щрек след завършване на изкопните работи?

— Транспортирали са по него надолу различните съоръжения и машинни части. Монтирали са ги още преди да херметизират помещенията, значи, са можели спокойно да използват всички входове. Но при това едва ли е било рентабилно да влачат тежките и големи елементи от главния вход през цялото подземие. След това са запушили помощните шахти...

— Отгоре или отдолу?

— Мисля, че ѝ от двете страни.

— А може би са ги затворили само отдолу, а отгоре са ги засипали с пръст? — предположи Бен.

— Излишна работа. При това винаги се оставят аварийни изходи, пътища за евакуация. Съгласно задължителните разпоредби за безопасност по наше време такъв аварийен изход трябваше да притежава отварящи се и от двете страни клапани.

— Е, добре. Да допуснем, че и тук са спазили разпоредбите — значи, ще отворя долния капак. Какво може да се очаква в шахтата? Вакуум ли?

— Не, по-скоро въздух под нормално налягане.

— Ами че това е почти шлюз!

— Да, пасивен шлюз, без помпи. Позволява да се минава и в двете посоки, обаче само между пространство с въздух и вакуум. При газовите атмосфери...

— Ясно. Но в такъв случай не разбирам защо те така бдително охраняват Шлюза, а не обръщат внимание на тези шахти...

— Хич не ги е грижа за Шлюза. В района на главния вход са складирани всички скафандри в Селището.

— Интересно колко ли имат...

— Едва ли са много.

— Но това значи, че евакуацията на населението е невъзможна...

— Всички наведнъж — сигурно не. Мисля, че при заселването са докарвали хората направо от борда на кораба в херметични колективни контейнери. Вероятно са повторили тази операция многократно. Възможно е да си представят евентуалната евакуация на Селището по същия начин.

Бен сумира изводите от нашия разговор. — Съветвам те да заредиш добре батериите на плазмената горелка. Сигурно са заварили капака да не би някой екстремист да заплаши Селището с разхерметизиране!

Според нашите изчисления дългият лунен ден тъкмо завършваше — най-подходящото време за провеждане на набелязаната операция.

Екипиран за излизане, с още ненапомпан компенсационен костюм, с шлема под мишница и с горелката в ръка, се скрих в банята, използвана от групата на Паво на петнадесетина крачки от

помещението с топлообменника, през което водеше пътя към горното равнище на Селището.

Чух приближаващи се стъпки. Уж случайно потропване по вратата, зад която се бях скрил, ми подсказа, че край нея е минал Паво с поддържащия горното равнище екип.

Чаках с наострен слух. Едновременно с трясъка от затваряща се врата дочух воя на пожарната сирена. Значи, Бен си бе свършил работата — подхвърлил бе запален наръч омаслени парцали в някой от близките складове за дрехи.

Между отделните сигнали на сирената долиташе мощният призив на автомата: „Пожар в сектор Б-3! Работниците от сектори Б-1, Б-2 и Б-3 веднага да се включат в акцията!“

По коридора — тропот от много крака, а след няколко секунди — ново почукване. Паво.

— Хайде — подкани ме той, когато отворих вратата. Хвърлих поглед към двете страни на коридора. Гъсти облаци дим наляво ме отделяха от пожара. В димната завеса мърдаха няколко фигури.

— Насам — побутна ме Паво.

Вратата към топлообменника беше само притворена. Паво се наведе и прибра някакъв дребен предмет, с който беше подпрял вратата да не се затвори сама. При рева на сирената беше невъзможно да се чуе зумерът, сигнализиращ, че не е затворена.

— Гледах да изляза последен — обясни той. После хукна към пожара, а аз треснах вратата, изтичах по витата стълба нагоре, като счупих единствената, стенна лампа тук. Пипнешком открих първото стъпало на прикрепената към стената на шахтата метална стълбичка. Шлемът ми пречеше да се катеря, нахлузих го на главата си и бързо се изкачих още няколко метра. Шлемът се удари в хоризонтална преграда. Запалих фенерчето, за да огледам плочата над мен, но тутакси го загасих. Чух долу гласовете на техниците. „Нещо много кратък беше този пожар“ — помислих си.

Техниците от екипа на Паво бяха на същото мнение.

— Ето, и пожарът свърши! Колко красиво гореше! — рече със съжаление някой точно под мен, както си бях увиснал най-горе на стълбичката.

— Какво ли може да се запали тук! — Всичко е трудно запалимо! — въздъхна друг.

Ами да, лунантропите не могат да видят истински огън, на открито. Спомних си колко се радвахме ние на първия огън, който запалихме след кацането на Дория... Как фантастично летяха към небето снопчетата искри от сухите стебла на тамошните растения! Радвахме се като малчугани — нали месеци наред по пътя и после, на планетите без атмосфера и растения, не бяхме виждали огън, ако не се брой запалката, с която Командора си палеше лулата...

— Лампата е изгоряла — отбеляза някой, след като се спъна в тъмното.

— Ей сега ще я сменя — предложи Паво. Останалите излязоха. Когато крачките им отзвучаха, чух приглушения му глас:

— Как е там?...

— Не знам, сега ще видя.

Запалих фенерчето. В плочата имаше кръгъл люк, прикрепен с панци и четири крилчати гайки. Предположението на Бен се потвърди — люкът беше допълнително осигурен чрез две заварени накръст метални планки.

— Четири винта и четири рязания — казах на Паво, докато се опитвах да отвия едната гайка. Тръгна.

Останалите също се отвиха лесно. Бяха добре смазани.

— Пет минути работа — отбелязах.

— Побързай, аз отивам за крушката.

Когато Паво се върна, люкът висеше на пантите, а аз вече се бях наместил от другата страна. Каре беше прав в галерията имаше въздух. Тъгълът на наклона й беше около половин радиан.

— Паво, дръж!

Подадох му през отвора двете планки. Стиснахме си ръцете.

— Може да ги завариш, когато имаш време. Дано не разберат!

— На добър час! — прошепна той. — Завиждам ти. Изпрати ни картичка!

Затвори люка отдолу. Чух как завива гайките. И още едно прощално почукване.

Поех си дълбоко дъх. Въздухът в галерията беше студен и малко задушен. Миришеше на метал, на смазки, на прегрята проводникова изолация — на всичко, което за мен беше свързано с кораба, с машинното отделение и чрез тях — с волността на открития Космос.

Почти тичах. С големи крачки се изкачих до горния край на галерията. Тук люкът дори не беше заварен.

„Колко просто мина — помислих си. — Чак да не повярваш!“ Колко по-трудно и по-сложно щеше да бъде, ако разчитах само на собствените си сили...

„Ще ги измъкна оттук, всичките, целия екипаж, Трябва да го направя! Поне това им дължа...“ — повтарях си като заклинание, за да заглуша една друга мисъл, която изпълзяваше от меандрите на подсъзнанието ми.

Бутилката. Свистенето на излитащия въздух. Мекото притискане на запълващите се камери на скафандъра. Една гайка... Втора... Трета... Четвърта...

Едва когато ракетата попадна на траекторията на инерционен полет към Земята, се почувствувах свободен. Но това чувство трая само кратък миг. Уж спокоен вече, отпуснал се неподвижно във фотьойла, не можех да потисна угризенията на съвестта си. Измамихме лунантропите. Реализирахме смел план за бягство. Привидно всичко беше наред... Привидно. Защото аз знаех много добре, че над всички мотиви, които ръководеха действията ми в Луна I, господствуваше възможно най-личният, частен, егоистичен...

Изпитвах чувство на вина пред другите. Не аз, а някой от тях трябваше да лети сега към Земята. Моите мисли бяха обхванати преди всичко от жаждата да намеря цилиндъра... Ще мога ли въпреки нея да не излъжа техните надежди? Ще се върна ли да ги измъкна оттам? Съмнявах се... Вероятно моето бягство щеше да засили подозрителността на пазачите и съвета. Няма да е лесно да се направи нещо. Не можех да се отърся от впечатлението, че ги оставих на Луната завинаги, без никакви шансове...

Как неочаквано се променя човек, ако бъде изправен пред труден избор! Там, на планетите на Дзета, никога не изпитвахме колебание, преди да се притечем на помощ на другарите си. Рискувахме собствения си живот, за да спасим чуждия. Рискувахме дори тогава, когато най-вероятният изход от нашата акция можеше да бъде само погребението... Нима тук, в Слънчевата система, действуваше друга ценностна скала? Нима аз съм се променил толкова много след завръщането? Откъде изпълзя моят егоизъм, толкова години сковаван от чувството за солидарност?

А може би и там, където можехме да разчитаме само взаимно един на друг, пак егоизмът насочваше действията ни, егоизмът в привидно облагородена форма: днес аз на теб, а утре ти на мен ще помогнеш в беда...

Не, не, прекалено цинично е, за да е истина. Но защо тогава аз сега бягам, за да реализирам собствените си цели, а задължението да помогна на колегите разглеждам само като претекст? През дългите самотни дни на полета ми към Земята в съзнанието ми нахлуваха мисли и картини, към които никога преди не бях се връщал...

Тогава, на Белла, те бяха петима. Бяха тръгнали към една от измерителните станции, доста отдалечена от главната база. До този момент не бяхме се сблъскали с никакви опасни за нас особености на планетата. Командир на групата беше Дейв. После, доста по-късно, малко преди да изчезне безследно на Арион, той ми разказа тази история. Не бях присъствувал, но докато слушах Дейв, пред очите ми израстваше отчетливо почти реална картина, сякаш самият аз бях сред участниците в драмата.

На прага на камерата се изправя Дейв. Другите, които стоят или седят в нея, все още дишат тежко след уморителния труд. Гледат го през стъклата на шлемовете.

— Свързах се. Тръгват веднага. Ще дойдат с другия мовер... Той замълчава, като че не иска да стресне огънчетата на надеждата, пламнали във всички насочени към него погледи. Затваря очи и добавя на един дъх:

— Но ще бъдат тук едва след четири часа. Всички разбират. И без това на устата на четиримата стои незададеният въпрос „Кога?“ и само страхът пред истината го е спирал.

— Значи... — започва след миг Лукас.

— Няма да стигне! — рязко го прекъсва Ебер, отдръпва се до стената на камерата и конвулсивно прегръща резервоара с течен въздух на гърдите си.

— Спокойно! — казва Дейв остро. — Нека всеки провери колко му остава...

— За два часа... — съобщава тихо Леман, вдигайки глава от индикатора.

— Почти за три — измърморва Ебер.

— Два и половина — Лукас говори равнодушно, без да отваря очи.

Дейв насочва очи към четвъртия човек в камерата, но Сеуга мълчи. Сврял се е в най-отдалечения ъгъл.

— Сеуга! — крясва Дейв. — Тебе питаме! Сеуга бавно изправя превития си гръб, а през стъклото на шлема проблясват зли, разширени от страх очи.

— Няма да ви дам! — изхриптява той със сякаш чужд глас. — Не е ваша работа колко имам...

Дейв прави две крачки към него, обаче Сеуга изважда пистолета и го насочва към командира.

— Охо, значи бунт? — Гласът на Дейв е спокоен, макар че лицето му пламва. — Добре. Аз имам за три часа.

— Няма да стигне... — въздъхва Леман. — Аз ще умра пръв. После Лукас, Ебер и ти, Дейв. Онази свиня там — той посочва с глава към ъгъла, към Сеуга — ще доживее. Свинята винаги се измъква. Това се нарича „да имаш късмет“... Сигурен съм, че той има най-малко за четири часа.

— Не е вярно! — рязко протестира Сеуга. — Нямам за цели четири... Пък и те може да се забавят...

— Стига! — отсича Дейв. — Напомням ви, че запасите от въздух са изчислени за пасивно състояние на организма. Всяко движение и емоционално натоварване в значителна степен съкращават...

— ...нашия живот! — горчиво довършва Лукас... — Според мен обаче това няма ни най-малко значение. Нито един от нас няма да доживее. Дори бихме могли да ги уведомим, че няма защо да бързат.

— Не! — изръмжава Сеуга и скача. — Да не си посмял!

Лукас гледа безразлично насоченото към него дуло, а после премества поглед върху изкривеното в зверска гримаса лице на Сеуга.

— Понеже ме молиш толкова настоятелно — процежда през зъби, — няма да го направя. Но е излишно да ме заплашваш с оръжие, аз така и така ще умра, а ти ще оживееш и ще се върнеш в базата. Тогава едва ли ще се зарадват особено да видят един убиец...

Сеуга се отпуска на пода. Леман поглежда към индикатора, сякаш иска още веднъж да се убеди колко часа живот са му останали и предлага със силен глас:

— Всъщност аз мога още сега да ви дам моята бутилка. Два часа по-рано или по-късно за мен е безразлично, а на вас... може би на вас ще стигне, за да дочакате...

Сеуга хитро поглежда към него. Леман слага ръка на вентила.

— Дай! — просъсква Сеуга и протяга ръка.

— Ти си имаш достатъчно. Имаш най-много от всички...

— На тях няма да им помогне, а аз...

Дейв стиска Леман в китката и отдръпва ръката му от вентила.

— Не — казва. — Ще дишаш, докато имаш въздух. После аз ще ти дам половината от моя запас.

— Защо? — изревава Сеуга. — То си е негова работа! Защо трябва да хаби въздуха, щом и така ще умре. На мен ми трябва само за още половин час, разбираш ли?

Трябва да умра половин час преди да дойде спасителната група, така ли? Искаш да умра ли? Ах, ти, убиецо... Позволи му да ми даде бутилката! Ще я разделим справедливо, на четири... Е, кажете де! — Той търси отчаяно подкрепа у останалите.

Очите на Лукас са забити в земята. Ебер се усмихва язвително.

— Значи така, справедливо казваш... — промърморва и затваря очи. — Защото на теб толкова ще ти стигне. Липсва ти за половин час, за да останеш жив. За нас обаче този половин час по-късно означава само по-късна смърт. Чудесен пример за преминаване на количеството в качество!

— Да не чувам такива приказки! — отсича Дейв. — Чуваш ли, Леман? Нищо никому няма да даваш. Най-много... аз да ти дам половината от моя запас, когато твоят се свърши. Онова, което е в бутилката на всеки от нас, не е негова лична собственост. Трябва да разделим цялото количество на пет равни части...

— Глупости! — изръмжава Сеуга в своя ъгъл. — Дори за четирима няма да стигне. Имаме запас за четиринадесет часа и половина...

— Четиринадесет часа и половина, разделено на пет... — меланхолично констатира Лукас. — По-малко от три часа на човек...

— Казах ви, че дори за четирима е малко, за да дочакат помощта! — крещи Сеуга. — Ще издъхнем всички заедно или един след друг!

— Тогава да мрем... — съгласява се Леман.

— Ако на теб ти е все едно, на другите не им е! — Сеуга бясно скача на крака. — Трима души ще дишат с него почти пет часа... Ако другите двама веднага им дадат своите бутилки...

Лукас се изправя, опира гръб на стоманената стена на камерата и забива поглед в Сеуга.

— Искаш да кажеш, че двама от нас в този миг излишно хабят въздуха... Двама, това значи аз и Леман, така ли?

— А може би е най-добре да хвърлим жребий? — подхвърля Ебер, наблюдавайки внимателно лицето на Сеуга, който при тези думи още по-здраво притиска ръка към бутилката си. — Така ще бъде дори по-справедливо, не мислиш ли?

— Не... — промърморва Сеуга. — Каквото имам, мое си е.

— А знаеш ли защо имаш най-много от всички? — продължава Ебер, приближава се до Сеуга и побутва настрана дулото на пистолета му. — Защото, докато ние разчиствахме пътя до радиостанцията, изразходвайки прекомерно кислород, ти си лежеше по гръб и си дишаше спокойно, икономично... И с този твоя премазан крак нещо не беше баш така, както ни го представи...

— Дръпни се... — Сеуга забива дулото в корема на Ебер. Ръката му потреперва. — Дръпни се, иначе...

— Остави го, Ебер... — полугласно се намесва Дейв. — Като се караме, си съкращаваме живота. Седнете спокойно и поставете регулаторите на минимално подаване.

Всички сядат до стените и само от време на време хвърлят поглед към Сеуга. Той стои напрегнат, без да изпуска оръжието от ръка.

— Имам няколко ампули дезактин — продължава Дейв и посяга към джоба си. — Ако можехме да си го инжектираме, сигурно ще изкараме тези четири часа. Когато човек спи, изразходва по-малко въздух. Но ме е страх, че няма как да направим инжекцията. Не можем да разхерметизираме скафандрите, това означава незабавна смърт. Ти какво мислиш, Леман?

— Същото, което и ти — неохотно отвърща той. — Престани да събуждаш нови надежди. Знаеш, че нищо не може да се направи...

— Може би... в шлюза? — започна Ебер. — Ако успеем да херметизираме камерата на шлюза и да я запълним с част от въздуха от

нечия бутилка... Е, да речем, от всяка по малко... И там да си направим инжекцията...

— Няма как да се премахне атмосферата от шлюза — напомня Дейв. — Помпите не действуват. А и не съм сигурен дали ще ни стигне въздух да я напълним.

Той пак се отпуска безсилно на пода. Диша бавно, поема всеки дъх от ценния въздух сякаш след дълго премисляне.

— Впрочем — изведнъж се обажда Ебер — това говедо би ни заклало, докато спим, за да ни вземе бутилките... А в същото време ми е ужасно любопитно колко има той в действителност...

Този път Сеуга не реагира, а само хвърля изпълнен с омраза поглед към Ебер. После се обръща по гръб, гледайки в тавана.

Дейв става.

— Ще отида още веднъж...

— Къде? До радиостанцията ли? — проявява интерес Лукас. — Представи им нашето положение, нека поне знаят...

Дулото на пистолета едва-едва помръдва към Дейв.

— Не — казва Дейв. — Ще изляза навън, може пък...

— Не се самозалъгвай, по този път няма да стигнеш до складовете. — Лукас подпира главата си на лакътя, лицето му е обърнато към пода. — Стой тук.

— Защо трябва да хабиш въздуха си в движение? — неочаквано проявява загриженост Сеуга. — Сядай, Дейв, и не се движи.

Всички го поглеждат учудено.

— Стой тук! — повтаря той, но Дейв вече е изчезнал в отвора на входа.

Командирът обхваща с взор замъгления пейзаж. Ниски облаци закриват слънцето. По гладките стени на кратера се стичат сребристи струйки влага. Той се обръща към дълбоката клисура, по която преди шест часа се свлече онази съдбоносна лавина. Останките от мовера стърчат все така, както ги видяха, след като уплашени и оглушали от грохота изтичаха навън от преддверието на станцията. Истинско чудо беше, че още не бяха влезли вътре... Реката от грамадни каменни отломъци се беше изсипала върху станцията, беше разкъсала покрива и беше засипала целите складове камери и всичко в тях. Настъпилият в химическия склад взрив довърши картината на разрушенията. Само входната камера — по някаква ирония — бе останала недокосната...

Върху мовера беше паднал само един скален блок, но затова пък така, че резервоарът с течен кислород се беше спукал веднага и беше залял всичко наоколо с разпенена, пареща, ледена маса. Първата им мисъл беше: какво е станало с радиостанцията? Бяха непоколебимо убедени, че стига да поискат помощ, и ще я получат. С тази вяра започнаха да разравят с голи ръце деформираните плочи, разкъсаните защитни кожуси... Радиостанцията заработи...

Дейв си спомня всичко това и има усещането, че от катастрофата е изминала цяла вечност. Поглежда часовника си, а после — индикатора на въздуха. Като смъртна присъда те отчитат, че са останали още три часа до идването на спасителната група. За него обаче остават само два часа и половина... Помисля си за другите, които имат още по-малко, въздъхва. Колко са спокойни въпреки съзнанието за неизбежния край... Какво да се прави, колко ли пъти вече са преживявали подобни ситуации в мислите си, преди да дойдат тук. Сега не оставаше нищо друго, освен да чакат и да не мислят повече за нищо. Само този Сеуга... Колко несигурни са всички психологически изследвания! Пречупи се, стана агресивен... Но човек не бива да му се учудва: защитата на собствения живот е най-нормалният рефлекс на човешката психика, освободена от другите наслоения. Не всеки има данни за герой... „Обаче... откъде се появи у него тази внезапна грижа за мен?“ — припомня си той последните думи на Сеуга.

Още веднъж оглежда пустия хоризонт, като че да се увери, че очакваната помощ не пристига по-рано вследствие някакви свръхприродни сили. Тъкмо заобикаля развалините под скалните отломъци, когато го озарява внезапна мисъл. Той хуква към входа на камерата. Застава на вратата, изправя се и казва:

— От юг се приближава нещо...

Пръв скача Сеуга. След него — Ебер. Дейв обаче не освобождава пътя през тесния вход. Удря ръката на Сеуга и му отнема пистолета. Леман дори не повдига глава, а Лукас гледа недоверчиво.

— Спокойно! — приканва Дейв. — Извинявам се, колеги. Но трябваше да го направя...

Той размахва пистолета и отблъсква Сеуга. Ебер се връща на мястото си и сяда, кимайки одобрително.

— Принуден бях — повтаря Дейв. — Неговата загриженост за мен ме принуди. Знаете ли какво си е мислел? Защо беше толкова загрижен за моя запас от въздух? Защото е пресметнал, че когато... когато вас... няма да ви има... ще останем само двамата. Всеки от нас ще има въздух за още половин час, а помощта ще дойде едва след час. Разбирате ли?

— Ох, ти... гадино... — просъсква Сеуга, цял разтреперан от бяс. — Затова пък сега ти имаш пистолет!

— Не — отвръща Дейв и спокойно изпразва пълнителя. Събира куршумите в шепата си и ги хвърля към Сеуга, който на четири крака започва да ги събира, преброява ги и ги прибира всичките в джоба си.

— Сега никой няма да стреля. — Командирът пъха пистолета под колана си.

— Той е по-силен от теб, Дейв. Ще те удуши с ръце, той е луд... — тихо казва Лукас.

— Знам — кимва Дейв. — Затова... нека си сменим бутилките, Леман! Теб не може да те надвие! Нека поне... Леман! — Леман лежи неподвижно. Дейв скача към него, но се сблъсква със Сеуга, който е съзрял същото, което и той: бутилката на Леман е завинтена докрай, индикаторът на притока на въздух показва нула.

— Пусни — крещи Сеуга, докато Дейв се мъчи с треперещи пръсти да отвинти вентила. — Щом той самият, го е затворил...

— Назад! — изръмжава Дейв. — Той е още жив!

— Остави го! — Сеуга избутва ръката на командора. — Остави го, това си е негова работа! Не пускай въздуха, на него няма да му помогне, а ние... ние...

Ебер го грабва за рамената отзад и го поваля на пода. Боричкат се. Дейв отвива вентила докрай, но Леман е мъртъв.

— Икономисал е за нас... запас за час и половина... — Дейв става и оглежда индикатора на бутилката в ръката си. — Лукас, ще вземеш две трети. Ебер — останалото.

— Я ме остави на мира... — възразява Лукас. — Аз вече свикнах с мисълта, че... че съм следващият... Този запас ще стигне тъкмо за вас двамата, с него ще издържите до... четирите часа...

— Ние сме трима! — напомня Сеуга.

— Вземете го вие, Дейв и Ебер. Ще надживеете този мръсник... — повтаря Лукас.

— Не — отсича твърдо Дейв. — Ще направите, както аз казвам. Това е заповед. Така всички ще имаме еднакъв запас... Ако дишаме икономично, имаме известни шансове...

— А кой ти е казал, че ще дойдат точно след три часа? Може да долетят след пет? — Сеуга се настанява колкото се може по-далече от другите.

... Сеуга гледа с тревога часовника си. Минало е доста време, сигурно онези са изчерпали запасите си, лежат неподвижно до стените... Дали са още живи? Сеуга се страхува да се приближи, за да провери. Всеки момент ще пристигне спасителната група... Какво да прави? Ако по някакво чудо са оживели, ако се спаси поне един от тях, ще разкаже... За пистолета и за истерията на Сеуга... Пистолетът стърчи под колана на Дейв... Сеуга опипва куршумите в джоба си... Ще стигнат... Но каква полза... Как ще обясни после на другите...

Чакай, чакай, а ако... ако след това постави пистолета в ръката на Леман? Леман умря от задушаване. Би могъл да каже, че Леман е изпаднал в лудост и е започнал да стреля слепешката, докато той, Сеуга, е бил излязъл за миг от камерата... Но и така не става: ако Леман е застрелял останалите, щеше после да им вземе бутилките и сам да преживее. Пък и може би ще установят кой след кого е умрял...

Сеуга поглежда индикатора на своята бутилка. Има запас за още час и половина... Те мислеха, че има колкото тях, а той имаше за още час и половина в повече... Ако им беше дал тогава за половин час на всеки, сега всички щяха да умрат заедно...

„Ако обаче... ако онези дойдат след няколко минути и ме намерят с толкова много течен въздух, докато резервоарите на другите са празни?...“

Вратата на преддверието остро изскърца. Нахлухме вътре с носилки, кислородни апарати и херметични спасителни контейнери. Срещу входа, залепил гръб на стоманената стена, седеше Сеуга. Гледаше с разширени очи към пода, ръцете му бяха притиснати към бутилката. Пред него, върху стоманената плоча, кипеше синьо езерце — течният въздух бързо се изпаряваше...

Тогава спасихме трима. На Белла останаха завинаги Леман и Ебер. Дейв загина по-късно на Арион. Лукас се завърна, сега е в Селището. А Сеуга... Няколко месеца след тази случка пропадна в една пропаст в планините на планетата Клео. Бързаше главоломно на

помощ, към клисурата, където се беше разбил виролет с тричленен екипаж. Аз бях един от тримата...

ВТОРА ЧАСТ: ГРАДЪТ

Подготвих много старателно слизането от орбита. За да си спестя корекцията на курса и маневрите близо до повърхността, определих много точно мястото на приземяване — достатъчно близо до града, за да мога да достигна до него пешком за не повече от няколко часа. Нямах никаква гаранция, че ще мога да разчитам на транспортни средства от комуникационната система на Земята.

Ракетата навлезе в стратосферата. Мълчали досега, температурните датчици сигнализираха с басово бучене присъствието на разреждени газове. Проверих скоростта. Нямах отклонение от програмата, затова оставих автоматите да контролират полета. Гледах в екрана, по който преминаваха един след друг очертанията на познатите континенти. Цветът на моретата и океаните беше същият, какъвто го помнех от моите някогашни орбитални полети. Само сушата изглеждаше другояче. Покриваха я огромни матовочерни петна. Впечатлението беше неприятно — сякаш виждаш остатъци от пожарища... На тази карта, която разглеждах от доста високо, липсваха някои реки и езера. Градовете, най-големите, приличаха на разровени мравуняци... Картината се менеше пред очите ми с такава скорост, че не успях да отбележа подробностите

При това навлизането в гъсти облаци затрудняваше наблюдението. Откъснах очи от екрана. Температурните датчици свиреха във високите тонове, от време на време светваха и угасваха яркочервените лампички, сигнализиращи, че се доближаваме до границата на опасно прегряване на корпуса.

Автоматът включи стабилизаторите и помощните маневрени дюзи. Картината на земната повърхност изчезна от екрана, заслонена от слой кълбести облаци. Изведнъж екранът угасна. Клепачът на защитната плоча беше скрил кварцовата зеница на камерата. Иззвъня и бързо замлъкна сигналът за прекрачване на критичната температура, понеже почти едновременно с него избухна грохотът на главните дюзи на двигателите, включени на пълен спирачен ход. Лъчът на локатора, който обхващаше повърхността чак до хоризонта, сигнализира за

преграда. Тя се очерта на екрана като купчина симетрични паралелопипедни блокчета. Иначе теренът беше плосък и равен. Превключих двигателите на ръчно управление и грабнах лоста. Не можех да се откажа от удоволствието да приземя ракетата именно на тази планета; както бях правил на толкова много чужди планети...

Стабилизаторите наместиха ракетата вертикално. Сега следях само показанията за отклонението и за височината. Слизях по балистична траектория до височина хиляда метра. Под мен се простираше гладка равнина. При хиляда метра намалих хранването и преминах на по-стръмна парабола, докато при пълна мощност се озовах над самата повърхност. Светложълтият пламък ближеше почвата под кърмата. Видеокамерата се включи и показа през вибриращата мараня панорамна картина на околността. Черно огледало. Ако лъчът на радарния локатор не се отразяваше, можеше да се помисли, че ракетата е увиснала над бездънна пропаст...

Намалих хода, ракетата се спусна още по-ниско и след миг претоварването ме сплеска във фотъйола — двигателите угаснаха. Изключи ги системата за безопасност, свързана с динамометрите на амортизиращите подпори. Светлинките по скалите на уредите се гониха още няколко секунди, докато на екрана светна надпис „Край на приземяването“. Ракетата стоеше стабилно вертикално, с отклонение, по-малко от два градуса, следователно почти идеално.

Няколко минути не можех да се помръдна. Бях изпаднал в състояние на парализираща безпомощност. Знаех си, че причината за тази безпомощност не е в налягането. За миг дори изпитах, съвсем не на място, желание да включа стартовия автомат и да издигна ракетата в Космоса, да избягам оттук, където и да е...

По навик, а може би поради противоречивата и неясна информация, която ми бяха поднесли на Луната, натиснах копчето на анализатора на околната среда. Анализаторът ми отговори с червен сигнал, а след няколко секунди печатащото устройство изплю хартиена лента с редица цифри и символи. Погледнах ги бегло. Отнасяха се за атмосферата навън. Изобилие от отровни вещества с неголяма концентрация. Арсен, селен, метални окиси... Изчаках още няколко минути и включих отново анализатора. Този път във взетата проба отровите бяха къде-къде по-малко... Отдъхнах си с облекчение. Ами да! Явлението ми беше познато, макар че не го очаквах на Земята.

Пламъкът на двигателите е попаднал върху материал, съдържащ всички тези съставки, предизвикал е термично разпадане и изпаряване на някои вещества. Достатъчно ще бъде да изчакам, докато почвата изстине, а вятърът произдуха отровната атмосфера около ракетата.

„Интересно ми е все пак на какво кацнах“ — помислих си. В екрана се виждаше гладка като стомана, черна повърхност — докдето ти око стигне. Да, да, онези черни петна по сушата, които видях от околоземна орбита... Очевидно съм се приземил на едно от тях.

След около половин час анализаторът прецени, че атмосферата е безвредна. Пуснах вентилацията за изравняване на налягането. Нахлуващият отвън въздух все още съдържаеше едва доловим чужд мирис на селеново-водородна смес, на изгоряло и дявол знае още на какво.

Нахлузих своя стар, изтъркан работен комбинезон и го препасах с колана на скафандъра. Под него пъгнах бластера. Преметнах през рамо чантата, в която бях натъпкал всичко, което ми се струваше необходимо. Така екипиран, заставах в клетката на асансьора и само след миг той ме свали до отворения люк.

Колкото повече се приближавах към черната равнина, тя се превръщаше в мозайка от еднакви шестоъгълни плочки, подредени прецизно като плочките на тротоар. Пламъците от моите дюзи бяха разтопили в нея правилен кръг с диаметър няколко десетки метра. Отдолу имаше обикновена, песъчлива почва. Ръбовете на отвора, по които се стичаха черни капки, бяха подвити и издигнати на няколко десетки сантиметра над повърхността на почвата. Под тях се виждаше изкусно преплетена решетка от прътове или тръби, на която се опираха плочките. Ръбовете на отделните плочки не бяха лепени един за друг, а образуваха в повърхността на мозайката мрежа от цепнатини.

Скочих от платформата на асансьора на откритата почва до подпорите на ракетата. Разрових с крак сивите бучки сгурия — остатъци от стопената и изгоряла конструкция, наведох се и докоснах пясъка. Беше още топъл. Загребах пълна шепа и го доближих до очите си. Да, това беше същият онзи, единствен, запомнен от детските ми години, Сивожълт пясък от равнините на моя роден край, на моята планета... Никъде, на нито една от планетите на Дзета не бях виждал такъв. Този пясък беше първото нещо, непроменено през двестагодишното ми отсъствие, което докосвах тук.

Вече се досещах какво представляваше кадифеночерната равнина около мен. Самият състав на атмосферата при кацането трябваше да ми подсказе. Бях се приземил сред поле, поглъщащо идеално всяка лъчиста енергия — фотоклетки, а може би още по-сложни елементи, — преобразяващо слънчевата енергия във... В какво? В електрически ток? А може би... Да, напълно е възможно! Тези огромни черни площи вместо някогашната зеленина... Зелената растителност поглъща само червената част от спектъра, следователно — само неголяма част от цялата енергия, която Слънцето доставя на Земята. А освен това растителността изразходва само една стотна част от нея за процесите на фотосинтезата. Реколтата от един хектар обработваема земя съдържа само незначителен процент от енергията, която Слънцето е доставило на тази площ в процеса на вегетацията на растенията. А черната плоча на фотоелементите поглъща и преобразува почти цялата енергия! Да се отглеждат растения на добре сгрявани от Слънцето площи, от гледна точка на ефективното използване на слънчевата енергия, е очевидно безспорно прехосничество! Естествено, при условие, че е овладяна продуктивна технология за производство на синтетични храни при използване на електрическата енергия. Нима са успели да постигнат това?

Огледах леко хълмистата равнина наоколо. Близо до линията на хоризонта в северозападна посока, под ниско надвисналите облаци, се мержелееше невисоко възвишение. Взех бинокъла. В неговите обективи непрекъснатият контур на хълма се разпадна на остроръбести зърна, разкривайки своята прекъсната, почти кристална структура.

Разбрах. Това именно беше градът. Градът, към който се бях устремил. Изглеждаше така, като че ли го бяха изградили на хълм. Но там нямаше хълм! Помнех добре топографията на това място — градът беше разположен на двата бряга на река, в равнина. Нямаше обаче съмнение, това беше той. Беше набъбнал, беше се издул като мехур на изгорена кожа. Издигаше се над линията на хоризонта като лещовидна подутина, като набрал цирей на тялото на планетата, натрупал в себе си всичко, което се е оказало излишно и дори вредно, скупчил се на тази безжизнена равнина, покрита с черна, поглъщаща светлината броня... Светлината, която даваше живот на това чудовищно

творение... А сигурно и на други подобни нему... Позволяваше им да живеят даром...

Припомних си какво бях чул на Луната: че са им гарантирали жизнен минимум, не са ги оставили на произвола на съдбата... Хуманно. Високо морално. Почтено...

Но прекараните в системата на Дзета години ме бяха научили да виждам и да разбирам. Краткото ми пребиваване в Луна I потвърди моя опит, моите убеждения. Знам какво е необходимо на едно живо същество освен жизнения минимум...

Зад гърба ми, високо над земята, дочух тихо бръмчене на двигател. Погледнах натам. Приближаващата бързо точка се оформи в подобно на въртолет транспортно средство. Скочих на платформата на асансьора и се изкачих нагоре. Спрях на три четвърти от височината. Не изпусках лоста, бях готов светкавично да се скрия под бронирания корпус на ракетата. Чаках.

Машината приближаваше с нисък полет. „Да не би да идват за мен? Очевидно са забелязали приземяването ми“ — помислих си.

Изпод корема на въртолета се издуха четири балона — възглавници — пневматични амортизатори. Той предпазливо кацна на повърхността на фотоелементите. Витлото му продължаваше да се върти, вероятно за да намали натиска върху тях. В долната част на корпуса се отвори люк, а от него изскочиха две дребни фигури по на два крайника, обути в меки смукачи. Когато те се приближиха до ръба на прогорения отвор, сред който стоеше моята ракета, забелязах металическия блясък на корпуса им. Роботи.

Без да обръщат внимание на ракетата, единият от тях методично изследва ръба, „помирисвайки“ подвитите парцаливи краища на стопените плочки. Другият премина напреко на обгорения участък, под подпорите на ракетата, като че измерваше с крачки диаметъра му. В следващия миг двата робота започнаха систематично да премахват остатъците от повредените плочки. Трупаха ги до въртолета. Роботите почистиха ръба на отвора, а после изчезнаха във вътрешността на транспортното средство. Измъкнаха оттам няколко сандъка с резервни части. Единият запълваше със сръчни движения липсите в носещата конструкция, сякаш репризираше ажурната мрежа от прътове. Другият подреждаше плочките.

Наблюдавах ги с нарастващ интерес. След безуспешните опити да отстранят подпорите те просто ги вградиха в плочките така прецизно, че като свършиха работата си, ракетата изглеждаше като стъпила до глезени в локва черен туш.

Роботите прибраха старателно съсипаните плочки, поставиха ги в сандъците и ги натовариха във въртолета, който се издигна и със същия нисък полет се понесе натам, откъдето беше дошъл.

Моята ракета, моето пристигане, аз самият... Не, ние нямахме никакво значение, нас никой не ни забеляза. Автоматичната ремонтна система бързо и сръчно отстраняваше нанесените случайно повреди, без да анализира причините за тях...

Блокирах входния люк на ракетата и се спуснах с асансьора върху току-що монтираните плочки. После бавно тръгнах към потъналия в мъгла хълм на хоризонта. Оглеждах безкрайната гладка пустиня, опитвайки се да уловя смисъла на онова, което регистрираха очите ми. Колко налудничаво последователни бяхме в осъществяването на плановете си ние, хората, свързани с техниката, науката, прогреса...

Малко са хората, които биха се отказали да реализират собствена, и то своя оценка, великолепна идея, защото сами пред себе си премълчават или просто не искат да вземат пред вид в разсъжденията си последствията от своята дейност.

Може би единственото, заслужаващо почит и уважение изключение от това правило беше ван Троф... Независимо от горчивите думи, събрали се у мен по негов адрес, не мога да отрека, че той притежаваше чувството за мярка, умението да задава сам на себе си въпроса за смисъла на собствените постъпки.

За сетен път се убедих в това преди старта на нашата експедиция. Може би именно убедеността, че той е човек, отговорен за думите и действията си, наклони в крайна сметка везните в негова полза и ме накара да се поддам на внушението му...

Няколко седмици преди отлитането на Дзета посетих ван Троф в Института, където той продължаваше изследователската си работа, макар че от няколко години вече не преподаваше. Сварих го в малката стаичка, която беше заел като пенсиониран професор, когато отстъпи мястото си на новия ръководител на катедрата. Седеше пред изходния блок на компютърната система. По екрана пробягваха зеленикави

линии, които в сложно преплетена мрежа очертаваха различни профили, пресичаха се едни други и се променяха във времето. Проницателният поглед изпод гъстите, надвиснали над очите вежди сякаш ме прониза. После професорът се усмихна и ми посочи стола. Наложих се цял час да го слушам търпеливо. Не всичко, което той говореше, достигаше до съзнанието ми. На места губех нишката, а през цялото време се чудех защо изобщо ми изнася тази лекция.

— Случвало ли ти се е някога, млади приятелю, да сътвориш нещо абсолютно ненужно? Защото на мен именно това ми дойде до главата. Днес, когато съм толкова близко до своя жизнен финал, го разбирам особено ясно. Онова, на което посветих половината от живота си, в същност не ми е необходимо... А от друга страна, не бих казал, че ме е постигнал неуспех...

Ван Троф замълча, загледа се замислено в зелената картина на екрана, след което изключи монитора и продължи:

— Всички ме познават като теоретик... А моето истинско увлечение винаги е бил физическият експеримент... Но както знаеш, практическото приложение на физическите теории е проблематично. Никога не се знае дали добро, дали зло ще принесат, ако ги облечем в материална, техническа форма... И после се говори за отговорността на учените... При това, положение не се отказах изцяло от експериментаторската работа, обаче... Предпочетох да работя сам, запазвайки резултатите в тайна и само за собствена консумация... Ако можем да наречем това консумация...

Май че бях прав, като не публикувах нито теоретичните обосновки, нито резултатите от експериментите. Не, не мисля, че моето откритие може да има гибелни последствия. То е просто безполезно, въпреки че на пръв поглед открива безкрайни възможности... Може би, ако ми предстоеше да изживея втори живот или имах поне още петдесет години, бих довел изследванията си до края. Всичко, което съм постигнал, сигурно е по-лесната половина от откритието... Но не ми остава много време, а не виждам кому сред моите следовници бих могъл с пълно доверие да завещая този проблем и... тази играчка, която направих. Защото тя е наистина само играчка...

Не забравяй, че не можеш да излъжеш времето. Всеки от нас има собствено, предопределено му време за живот и никой не може да го

прекрачи. Най-много да поотсрочиш последния си миг, но това не означава продължаване на живота. Хибернация, полет при скорост, почти равна на тази на светлината... Какво са те, ако не отсрочка? Като летиш до Дзета в хибернатора, с почти светлинна скорост, ще преживееш ли поне един ден повече, отколкото ако си останеш тук? Естествено, без да се вземат пред вид различните странични обстоятелства, които могат да повлияят върху продължителността на живота ти тук или там... Във времето засега може да се пътува само напред, и то в рамките на биологическите възможности на организма. Броят и продължителността на „прекъсванията на пътя“ не повлияват върху дистанцията, която фактически изминава всеки от нас от раждането до смъртта си...

Тогава ван Троф говори и за други неща, за теориите на гравитацията и за моделите на време-пространството, а аз все не можех да разбера защо са всички тези приказки. После слязохме с асансьора до мазето. „Мефи“ ме поведе по тъмните коридори, слизахме все по-надолу, към следващите етажи на мазето, за които дори не подозирах, че съществуват. Най-сетне ван Троф се спря в края на един завършващ на глухо коридор, пъкна ръка в някаква пролука на тавана и почти веднага бетонният блок пред нас се отмести. Зад него се показва малко като килерче помещение, от което по тясната шахта надолу водеха спираловидно разположени метални скоби-стъпала. Щом застанахме над тях, професорът върна с ръка бетонния блок на мястото му, освети шахтата с джобното фенерче и започна да слиза надолу. Аз го последвах... Шахтата беше дълбока около петнадесетина метра. Стълбичките завършваха в конусообразна ниша. В центъра на стоманената плоча на пода се виждаше кръгъл капак с дръжка.

— Именно това е онази играчка... — каза ван Троф и повдигна капака. От кръглия люк надолу съзрях метална стълбичка, която изчезваше в тъмната дупка. — Дай си часовника!

Откопчах от китката си моя електронен хронометър. Професорът го пое. От джоба си извади макара с конци и отви от нея няколко метра. Към единия край завърза часовника, а другия омота около пръста си.

— Гледай сега! — Той доближи моя часовник до неговия. Червените цифрички на тях се сменяха с еднакъв ритъм, показвайки едно и също време с точност до една секунда.

Ван Троф предпазливо пусна в отвора завързания за края на часовник и затвори капака.

— Ще изчакаме мъничко — рече той и се усмихна с характерната си сатанинска усмивка.

След около една минута отвори капака и издърпа часовника ми.

— Е, какво ще кажеш? — Професорът постави на ръката си моя часовник до неговия.

Моят безпогрешен, предназначен за космонавти хронометър беше изостанал с минута и няколко секунди...

След около един час ходене — доста уморително, понеже плочките бяха хлъзгави и вървах по тях като върху ледена пързалка — достигнах до широка, двупосочна автострада, която разсичаше като права лента черната равнина: Пътят беше покрит с бял асфалт, а черни линии очертаваха границите между отделните платна. Спрях се и поизчаках, но нито насам, нито нататък мина някакво превозно средство. Тръгнах към града по края на асфалтовата ивица. Сега вървах къде-къде по-лесно. Пейзажът наоколо си оставаше същият, само издутината на хълма пред мен се очертаваше все по-ясно. Извървах още няколко километра. От двете страни на автострадата, на известно разстояние от нея, се появиха ниски постройките, а около тях — зелени храсти.

„Все пак е останала някаква растителност“ — тази мисъл ме зарадва. Свърнах от пътя и направо през черната пързалка се насочих към една бяла постройка, скрита частично зад живия плет. Приближих се на около двеста метра. Вече се виждаше, че храстите са в същност избуял треволяк. Той стърчеше над оградата от метална мрежа, до която свършваха черните плочки. Приближих се до вратичката, увиснала на ръждясали панти, и я отворих. Пробих си път през буйните стебла и листа до сградата. Тя беше в окаяно състояние, прозорците бяха затулени с парцали и парчета картон, по стените и покрива се виждаха дупки. Имаше вид на отдавна изоставена.

Вътре беше тъмно, само през пролуките на недобре заслепените прозорци проникваше светлинка. Запалих фенерчето си. Всички помещения, в които влизах през отворените или изкъртени врати, бяха празни. Само тук-там се въргаляха парчета от счупени пластмасови мебели, мръсни и смачкани парчета пластмасово фолио. Вилата

носеше всички следи на методично и съзнателно разрушение и опустошение.

Отново се върнах на автострадата. Смрачаваше се, силуетът на града, който сега изглеждаше като купчина

блокове с различна форма, изпъкваше ясно на фона на розововиолетовите облаци, зад които залязваше слънцето. Пред мен светлата лента на автострадата се раздвояваше и се изкачваше нагоре до висока естакада, където се свързваше с напречната околоръстна пътна артерия. Долу надясно, още преди разклонението, се отделяше тесен междуселищен път. Едва що свил по него, и иззад гърба ми се стрелна почти безшумно някакво голямо транспортно средство. Фаровете му осветяваха пътя на няколко десетки метра напред. Странно как не бях видял по-рано светлината, само преди миг оглеждах пътя зад себе си...

Пътят водеше към потънали в зеленина постройките, приличащи на вилата, която видях преди това. И те имаха вид на изоставени и необитаеми. Пътят премина в улица. От двата ѝ края се редяха огради, обкичени в буйна растителност. Цареше пълна тишина. Мракът ставаше все по-гъст, а увисналите над улицата лампи не светеха. Вървах по средата на платното и изведнъж под краката ми нещо изхрущя. Светлината на фенерчето падна на натрошено стъкло. Погледнах нагоре. Лампата над мен нямаше крушка. И следващите улични лампи бяха счупени по същия начин. Улицата потъна в падналия сумрак. Вървах след шпалира на още по-тъмния буренак отстрани, зад който стърчаха очертанията на сградите. Не забелязах светлинка в нито един прозорец. Нима в предградието на голямата градска агломерация нямаше жива душа?

Улицата леко зави надясно. След завоя излязох на отсечка, осветена от няколко лампи. По средата на улицата беше спряла ремонтна кола със запалени стопове. Дългата стрела докосваше висящата лампа. След малко лампата светна, стрелата се поснижи, а колата се насочи към поредната разбита лампа. Отдръпнах се от пътя ѝ до оградата, като внимателно я наблюдавах, когато минаваше край мен. Вътре нямаше никого, очевидно се управляваше автоматично.

Продължих, обаче сега вървах покрай оградите, на самия край на осветената улица. Ремонтният автомат остана на няколкостотин метра

зад мен. Пред мен се простираше равномерната блестяща броеница на поправеното улично осветление.

Изведнъж, почти над главата ми, се разнесе трясък и гръм на счупена крушка. Най-близката лампа угасна, а заедно с дъжда от стъклени парчета на улицата падна и някакъв тежък предмет. Инстинктивно отскочих до оградата и скрих глава с лявата си ръка, а дясната светкавично докосна приклада на пъхнатия под колана ми бластер. Обаче наоколо отново се възцари тишина. След малко я наруши нов трясък, придружен от угасването на още една от уличните лампи. После пак и пак, и пак, наблизко и по-далече, пред мен и зад мен. Видях дори хвърлен камък, който долетя иззад една от оградите от отсрещната страна на улицата. Падна близо до мен, без да улучи целта — една от светещите още лампи.

Струваше ми се, че в шубрака край оградите са се скрили вандали, които само чакат да отмине техническата кола, та за няколко секунди да унищожат плодовете на нейната дейност. Приведен и под закрилата на тъмнината, притичах до отсрещната страна на улицата и предпазливо се доближих до мястото, от което ми се видя, че долетя камъкът. Замрях неподвижно и се ослушах със затаен дъх. После, с ръка на оградата, пристъпих няколко крачки напред, почти приклезнал. Стараех се да вдигам най-малък шум. Ръката ми напипа отвор в пластмасовата мрежа. Опипах очертанятията му в тъмното. Беше достатъчно голям. Поколебах се, но все пак преминах отвъд, като внимателно отместих меките стебла на храстите, високи колкото царевица от висш сорт, които изобщо не шумоляха. Скрит под тях, на малки крачки напредвах към къщата, чийто покрив чернееше над растенията на фона на небето. Храстите се разрешиха и видях тъмна стена с още по-тъмните петна на прозорците и вратата.

Съвсем ненадейно, почти до себе си чух или по-скоро почувствувах раздвижване на храстите. Застинах като истукал. На около два метра отляво, иззад най-гъстия буренак, се подаде прегърбена фигура. Тя пресече тясната бетонна алея и изчезна в мрачната челюст на вратата.

Очите ми вече бяха привикнали с тъмнината. Взирах се в черния правоъгълник и се опитвах да уловя долитащите от вътрешността гласове. След малко през вратата се изсулиха една след друга три човешки фигури. Спряха се толкова близо до мен, че можех да ги

докосна. От дрехите им висяха дрипи. През раменете си носеха праметнати платнища или може би торби. Разговаряха шепнешком. Чувах ясно всяка дума, но не всичко разбирах. Останах с впечатлението, че спорят за нещо.

— Не ща — говореше единият. — Вчера бях там. Ни фул.

— Щото си тафник. Фулски си търсил. Ако не се шубелисваше от тия фулове, дудка, щеше да набараш фулска кльопачка — сърдеше се вторият.

— Ей, дудка, ще ходим или не? — ядоса се третият.

— Шот го е шубе.

— Ами майни го в тафника, дудка, и тръгвай.

— Дудка, той все така... Идваш ли, фуле?

— Ти самият си фул. И доцент!

— Щооо?!

— Доцент, дудка!

Очевидно това беше най-голямата обида, която можеше да си представи човек, понеже двете сенки се вкопчаха една в друга, а третият започна да ги разтървава.

— Ще го измайня! — заплашваше обиденият.

— Затвори си човката и не майни, фуле, щото онез дудки ще чуят и всички ни така ще ни измайнят, че... — Сложи решително край на разправията посредникът. — Чупка, че всички вече отидоха и за нас ще остане гол фул.

Тръгнаха по един през буренака. Минаха на няколко крачки от мен. Вървяха към дупката в стобора. Поизчаках и тръгнах подир тях. Скриг в храстите, погледнах към улицата. Цареше почти пълна тишина, но аз видях още няколко облечени в дрипи фигури. Те се промъкваха покрай оградите и си подвикваха с приглушени гласове. Измъкваха се от дупките в стоборите от обраслите с живия плет вратички. Подире си влачеха платнища и чували, всички се отправяха към града... Не можех да се реша. Видът ми беше доста различен от техния. Не можех да се покажа сред тях с тези дрехи. Кои бяха те? Вегетиращи в изоставения квартал хора, изметът на обществото ли? Или крадци, отправящи се в нощна акция?

По улицата откъм моята страна се приближи с бърза крачка още един — закъснял, сам. Оглеждаше се плахо, несигурно, сякаш без опората на групата се страхуваше от нещо. Оцених с поглед

разстоянието до онези, които минаха последни. Бяха достатъчно далече. Закъснелият приближи до дупката в оградата, край която се бях скрил.

Не успя и да извика. Беше съвсем слаб, хилав и ужасно уплашен. Докато пъхах в устата му откъснат от дрипавата му дреха парцал и го намествах завързан в храстите, очите му изразяваха смъртен страх.

— Не се страхувай — рекох му с най-благия си глас, като смъквах от гърба му неговата мръсна, парцалива горна дреха. — Щом се върна, ще те развържа.

Той лежеше покорно и като че ли се поуспокои. Нахлузих през главата дрехата му — нещо като дълго пончо с качулка, с изрязани за главата и ръцете дупки, ушито през куп за грош от разноцветни някога парчета плат — и се вгледах в него. Спокойно можеше да бъде както на шестдесет, така и на четиридесет години. Лицето му беше сбръчкано, със сива кожа и дълбоко хлътнали очи, а ръцете му мръсни, с изпочупени нокти. Просяк или крадец? Нямах време да установявам истината. Прехвърлих през рамо празната му торба, разреших косата си, магнах му с ръка и забързах по тъмната улица. Сбирщината парцаланковци очевидно се беше отдалечила доста, понеже гласовете им не се чуваха. Затичах се край оградата и след няколко минути ги догоних. Влачеха се предпазливо в доста сбита група, от време на време се спираха. Водачът, който вървеше начело, им даваше знак, пак тръгнаха мълчаливи — или приведени под закрилата на оградите, или пък смело крачещи по средата на улицата. Не се присъединих към тях, предпочетох да остана на десетина крачки отзад. Най-сетне събрах кураж, нахлузих на главата си качулката (и някои други ходеха така) и се приближих до последните двама от групата. Единият, който беше по-близо до мен, ме съзря с ъгълчетата на очите си, пообърна се и измърмори:

— Тоог?

— Хммм — отвърнах.

— Имаш ли смук? Давай!

— Нямам — отговорих, както си беше.

— Майниш. Давай, дудка, стар фул такъв! — настояваше той.

— Одмайн се, дудка, фул те засяга моят смук, доценте, че като ти измайня такъв фул в тафника, ще майнеш като фул на земята — изрекох полугласно, на един дъх.

Онзи замръзна от изненада. Аз бързо тръгнах напред и се смесих с тълпата дрипльовци. Сам се чудех колко бързо успях да овладее този в същност некомплицирани жаргон. Изглежда, че пътешествията по чуждите планети създават у човека умение да се приспособява светкавично към местните условия и средата...

Вървахме около час из тъмните улички, тук-там към нас се присединаваха нови „колеги“. Така достигнахме до по-широка улична артерия. Тя беше осветена от няколко лампи, разположени толкова високо, че не можеха да бъдат счупени с хвърлен камък. Водачът на групата ни спря с жест и пристъпи сам към осветеното място. След миг даде знак и всички тръгнаха крадешком към едва различимите в тъмното къщи и павилиони, разположени сред обраслите с храсти тревни площи.

Огледах се. Намирахме се в покрайнините на голям квартал, застроен с еднотипни блокове. Нямаше нито един осветен прозорец, вероятно и в тях не живееше никой. Моите другари се разпръснаха между блоковете и след няколко мига град от камъни се изсипа върху светещите лампи в квартала. Настъпи мрак, а те се разбягаха във входовете. Тръгнах подир двамината, които бяха най-близко до мен. Влязох в едно тъмно преддверие.

Затършуваха пипнешком. Търсеха нещо по стените и си разменяха къси фрази.

— И фул няма! Всички са измайнени!

— Онези дудки се влачат вечер и размайнват всичко, та нощем само фул ще намериш. Трябва сутрин, дудка, веднага щом дойдат автоматите...

— Ами ела, фуле глупав, щом искаш да получиш яко майнене. Ще те утрепят.

— А ако дойдем накуп...

— И те са много. Все с палки ходят, ще ти строшат чутурата...

Разменяйки си подобни фрази, те излязоха, а аз останах и запалих фенерчето си. В стенните ниши имаше някакви съоръжения. Приличаха на продоволствените автомати на Луната. Всички обаче бяха разнебитени, изцяло натрошени с някакъв тъп предмет...

Тръгнах между блоковете, по-нататък продължих сам, като оставих групата да тършува из квартала. Вървах по осветена улица, която ме доведе до невисока сграда с няколко оцелели букви от неонов

надпис. Големите прозорци бяха счупени, но вътре светеше. На стените бяха закрепени автомати за храна и напитки и няколко видеофонни апарата — до един в окаяно състояние, натрошени методично и ожесточено.

От помещението надолу водеше ескалатор, който тръгна автоматично, щом стъпих на горния му край. Слязох и попаднах в дълъг тунел — приличаше на станция на метрото. От двете си страни перонът беше заграден с мрежи-бариери. Те го отделяха от широкия, полуцилиндричен жлеб, който сигурно играеше ролята на коловоз за вагоните. Жлебовете от двете страни на перона изчезнаха в сводести тунели. По перона бавно пълзеше робот, почистващ пластмасовата подова настилка. Той се доближи до мен, заобиколи ме на около два метра и продължи да си гледа работата. На стената бяха монтирани четири автомата за напитки. Не бяха повредени, имаше и купчинка чисти чашки. Приближих се до единия от тях, поставих съдчето и натиснах копчето. Потече газирана струйка, напитката имаше сладко-кисел, освежаващ вкус. Докато пиех, се разнесе кратък звън и глас от мегафона обяви: „Влакът за центъра — двадесет и три часа и четиринадесет минути. Следващият в двадесет и три часа и двадесет и две минути.“

С нарастващ грохот от тунела се проточи дълга пура без прозорци. Спря на перона. Бариерата пропадна надолу и се скри под повърхността. В същото време отстрани на пурата-вагон се отвориха няколко врати, иззад които видях осветената, му вътрешност. Влакът постоя около половин минута, после бариерата се вдигна, вратите се затвориха, а пурата със свистене и грохот потъна в пастта на тунела. След миг мегафонът обяви поредния влак — този път в противоположна посока и цялата процедура се повтори. Никой не слезе, влакът потегли и изчезна в тунела.

Точно когато на перонния часовник се появиха цифрите 23,22, пристигна следващият влак за центъра. Поколебах се, но прекрачих бялата линия до ръба на перона и се изправих срещу отворената врата на влака. Изглежда, колебанието ми трая прекалено дълго, защото се разнесе безстрастният, безполов глас на автомата: „Моля, заемете място във вагона или се отдръпнете към средата на перона. Не задържайте влака!“

Аз се качих, вратата зад мен се затръшна и влакът тръгна. Вътре беше чисто и светло. Седнах на удобната седалка, покрита с имитация на кожа. Огледах се. Във вагона нямаше никого. На всяка станция високоговорителят съобщаваше наименованието ѝ. Някои ми бяха познати, не се бяха променили от времето, когато пътувах тук за последен път. Затова лесно можех да се ориентирам къде се намирам. Трябваше да сляза някъде около Университета. Нещо ме привличаше точно там. Там се намираше моята главна, а още по-точно — единствената ми цел...

Колкото повече се приближавахме към центъра, толкова повече нови имена на спирки започнаха да се появяват и аз започнах да се обърквам в топографията на града. Когато автоматът обяви станция „Склона“, скочих на перона. Докато се огледам, бариерата ме отдели от влака. Отдръпнах се, после леко опрях гръб о нея. Отсрещният край на перона, чак до бялата линия в долния край на бариерата, беше покрит с тъмнокафеникава, вълнуваща се маса. Приличаше на разлята локва — жива лепкава маса, която кипеше, преливаше и издаваше цвърчащи звуци.

Половината перон беше покрит с плъхове. Веднага ги познах — обикновените градски плъхове с гнусни голи опашки и разрошена козина, охранени и лениви.

Влакът, с който пристигнах, не ги интересуваше, те се вглеждаха в противоположния тунел. Трупаха се, блъскаха се, качваха се по гърбовете си, а със зъби и лапички влачеха разни неголеми предмети — прозрачни найлонови торбички, плътно натъпкани с нещо, или парцалени вързопчета. При това пищяха и скимтяха, а тук-там избухваха дребни неразбории и спречквания.

Стоях неподвижно с ръка на бластера. Включих регулатора на широк радиус на действие. Няколко плъха сигурно ме видяха или почувстваха присъствието ми с обонянието си, та обърнаха глави към мен. Постепенно и другите, уведомени от водачите, също се обърнаха насам. От застиналото неподвижно множество, което сега приличаше на покрита с кафеникаворъждив мъх поляна, ме гледаха стотици чифта кръгли, блестящи оченца. Вдигнатите голи опашки се извиваха бавно като дъждовни червеи. Но не се втурнаха към мен. Само на места се чу високо, гръмко цвърчене, нещо като враждебни

викове. След секунда цялата тълпа пишеше безразборно, удряше с опашки и дращеше с нокътчета по пластмасовата настилка на перона.

Мегафонът даде знак и тозчас, като по команда, всички писъци заглъхнаха, опашките се отпуснаха. Когато автоматът спомена станцията, към която пътуваше идващият влак, плъховете грабнаха багажа си и се обърнаха към края на перона, загубвайки напълно всякакъв интерес към моята личност. Само един грамаден, дебел екземпляр направи в тръс няколко крачки към мен, спря се и изфуча, все едно че се изплю, след което се присъедини към множеството.

С тикане и блъскане плъховете нахлуха във вагона през спуснатата бариера и отворените врати на влака; в бързината губеха вързопчетата си, хапеха се един друг, тъпчеха се взаимно и пищяха. Почти мигновено перонът опустя. Обаче влакът не тръгваше, мегафонът на два пъти прикани пътниците да побързат... Огледах се. Някакъв закъснял плъх търчеше откъм един развален ескалатор, влачейки подире си пакетче в яркоцветна опаковка, голямо почти колкото самия него.

Едва тогава съзрях на перона още един плъх. Беше се изправил на задните си лапи, като закриваше с тялото обектива на наблюдаващата перона камера. Щом закъснелият пътник изчезна във вагона, другият се отстригна от датчика и бавно-бавно запристъпва край потеглящия влак — като дежурен движение, който контролира реда в станцията.

Изкачих се с ескалатора нагоре. Оказах се на перона на друга линия, разположена перпундикулярно на онази, с която пристигнах тук. С още четири прехвърляния излязох на повърхността, разположена поне на сто метра по-горе.

Значи, по кой знае какъв странен начин градът е избуял на височина! Не разбирах защо и как, можех само да градя предположения. Докато се придвижвах, имах впечатлението, че минавам край подземни стени или край засипани сгради със зазидани прозорци. От павилиона на последната станция излязох направо на ярко осветена улица. На двадесет-тридесет метра от мен група ярко облечени хора бяха заобиколили стълба на една улична лампа. До мен долетя техният необуздан смях — избухваше на залпове, примесен с крясъците на няколко гласа. Спрях се и се скрих в сянката на портала на най-близката сграда. Огледах се. Улицата беше в същност търговски

пасаж, от двете ѝ страни се простираха остъклени, разноцветни витрини. Над покривите примигваха реклами и лозунги. По средата се суетяха поливачки и метачки, няколко автомата миеха стъклата на витрините, зад които бяха подредени пъстроцветни опаковки. Освен развеселената група на улицата нямаше други минувачи. Взех бинокъла и се вгледах в нея. Седем млади, съвсем млади момчета с гладки детски лица, облечени с шарени, но еднотипни тесни панталони и якета, бяха заобиколили стълба, по който с мъка се катереше тъмна фигура.

Разгледах я. Беше робот-андроид. Той несръчно се изкачваше по гладката повърхност на стълба. Под акомпанимента на смеховете и крясъците се опитваше да се издигне по-нагоре, обаче металните му ръце се хлъзгаха и той току се изхлузваше надолу. Явно, младите хора издевателствуваха над автомата, принуждавайки го с безсмислените си заповеди да прави трикове извън неговите възможности!

Крадешком, все покрай стените, се приближих до веселата групичка. Роботът тъкмо беше успял да се изкачи на височина около четири метра. Стройно момче с дълги черни коси се отдели от останалите, опря ръце на стълба и с високо, детинско гласче започна да подканва робота да се изкачи още по-нагоре. Ръцете на робота не издържаха тежестта му. Той рухна надолу, момчето не успя да отскочи и той го смаза към тротоара с масивното си туловище.

Без да искам, се обадох — предупредителен вик, който прозвуча миг преди трясъка от падането. Първата реакция на момчетата беше да изтичат към лежащия. Роботът тронаво се надигна и с куцане се отдръпна. Те наобиколиха мястото, където стана нещастieto, и останаха няколко секунди мълчаливи и неподвижни. После един след друг започнаха да отвърщат глави. И именно тогава видяха мен.

Изведнъж се стегнаха, лицата им се оживиха, а ръцете им посегнаха под якетата. В тях тутакси заблестяха с металическа лъскавина къси тръби и палки. Забравили мигновено за останалия на земята свой другар, те се насочиха към мен — със странни усмивчици на лицата си, с котешки стъпки, във верига.

Отдръпнах се на два метра и залепих гръб до стената зад мен. Вървяха бавно, всеки стиснал по нещо в ръка. По начина, по който го държаха, ставаше ясно, че не е огнестрелно оръжие. Служеха просто за биене.

— Ей, ехе... дудка, ей, ехе... ей, ей, ей, ей! — Единият от нападателите излезе напред и започна да маха с показалеца на лявата си ръка, приканвайки ме да се приближа. Останалите ме обкръжаваха от двете страни. Гледах пристъпващия към мене в очите и бавно-бавно мушнах ръка под дрипите си, за да взема пъхнатия под колана ми бластер. С лявата си ръка хванах здраво чувала, който все още не бях изхвърлил само защото беше част от маскировъчното ми облекло. Момчето се спря едва на две крачки от мен и с бърз поглед оцени разстоянието от себе си до другите.

Аз скочих и замахнах с чувала. Момчето инстинктивно вдигна нагоре лявата си ръка. Пуснах чувала и сграбчих китката му, като се опитвах да го съборя под крака си. Обаче той беше гъвкав и очевидно доста обигран в ръкопашния бой. Успях само да го обърна и с як ритник в задника да го хвърля на няколко крачки.

Той още не беше паднал, когато на гърба ми скочиха други двама. Изтръсках единия, но другият ме удари с все сила в лявата ръка, над лакътя. Онзи се вкопча в моето пончо. Дръпнах се назад, платът се раздра от врата чак до долу, но гърбът ми намери сигурна защита в стената. Стоях разкрачен, лявата ми ръка беше провиснала безсилно — остра болка я пронизваше от лакътя до рамото. В дясната си ръка държах бластера.

Нападателите сякаш се вкамениха, застинаха в поза за скок. Вглеждаха се, облецили очи, в комбинезона ми, ръцете им се отпуснаха, някой изпусна палката си и тя се търкулна с дрънчене към мен. Онзи, когото бях ритнал, тъкмо се надигаше. Погледна ме и така си остана, приклепнал на едно коляно, опрян на ръце, с разширени очи.

— Без шубе! — изсъска. — Тоя е лунак!

— Не е лунак! — подхвърли друг. — Глей го кво има! Той е доцент!

— Ти не си ли виждал доцент! — отсече трети. — Тоя е космак!

— Айде бе! Космаци няма!

— Фулска му работа! Аз се чупя — реши главатарят и с дълги скокове хукна към отсрещната страна на улицата.

Насочих към него дулото на бластера и без да се меря, натиснах спусъка. Изглежда, че го улучих със самия край на разсеяното поле, понеже краката му се преплетоха, но той запази равновесие. Опря се

на стената и започна да разтрива схванатите си прасци, охкайки здравата. Останалите не помръдваха — гледаха ту него, ту мен.

— Ей, космак! — обади се някой подмазващо и с известна доза уважение. — Остави ни живи, ще се махнем? А?

С въоръжената си ръка направих красноречив жест. Разпръснаха се на всички страни и на часа изчезнаха, като че ли ги всмукаха витрините. Онзи, който си изпати от бластера, куцукаше по откъдната страна на улицата. Приблжих се до младежа край стълба. Беше мъртъв. Горната част на тялото му беше премазана. Кръглите, стъклени очи гледаха нагоре.

— С какво мога да ви бъда полезен? — чух глас зад себе си.

Обърнах се. Робот. Същият, който падна от стълба. Чакаше заповеди. Сигурно беше предназначен да разнообразява живота на минавачите. Стана убиец съвсем случайно, макар че не бих бил особено изненадан, ако го беше направил за отмъщение...

— Вдигни го и върви след мен — казах и посочих трупа.

Без да се оглеждам, тръгнах към тревната площ на петдесетина метра от мястото. Роботът шляпаше подире ми.

— Изкопай дупка — очертах с крак правоъгълник върху тревата. — Толкова голяма. А после зарови тялото.

Роботът остави внимателно трупа на тревата, приклепна и с разперените пръсти на механичните си ръце започна да вади чимове. Обаче след малко металните нокти заскърцаха по твърда плоча. Под двадесет сантиметровия слой почва имаше бетон. Бях забравил, че истинската Земя сега е някъде там дълбоко, затрупана и забравена. Онова, което се беше издигнало над нея, беше само болезнен израстък, раков тумор, разраснало се прекомерно чуждо тяло...

— Спри! Погрижи се за него! — наредих на робота.

— Ще извикам погребалната кола — послушно заяви той.

Кимнах, без дори да съм сигурен, че ще разбере жеста ми, и се върнах обратно към входа за станцията на метрото.

Едва сега разбрах колко трудно и комплицирано е начинанието, което си бях поставил за цел. А колко просто ми изглеждаше всичко преди... Този град ми беше чужд, това беше друг град, изграден върху стария, който аз някога познавах. Без геодезични планове нямаше да мога да открия къде се намира мястото, където трябва да търся... А дори и да установя мястото, дали ще съумея да се добера сто метра по-

надолу, през всички етажи и пластове, до повърхността на земята, под която би трябвало да стои цилиндърът? А дори ако се добера — ще го намеря ли там, под най-долните мазета на някогашната сграда?

Институтът беше на осем етажа. Беше построен по времето, когато високите строежи се градяха от стоманобетонни елементи. Съмнително беше да е изчезнал без следа. Като съдя по онова, което видях или предполагах, възприетата система за модернизация на града е възникнала именно поради трудностите, свързани с разрушаването на подобни строежи. Още тогава, когато аз напуснах Земята, в централните квартали на големите градове вече съществуваше този проблем. Безопасността на комуникационните трасета може да се постигне само чрез надстрояване на все по-високи виадукти и естакади над вече съществуващите. Многоетажните пътни артерии и възли още тогава достигаха до височината на прозорците на третия или четвъртия етаж на съседните сгради, а спираловидните разклонения оплитаха като змии разположените край трасетата блокове, превръщайки се в кошмар за денонощно мъчените от шума техни жители.

Започнах да разбирам механизма на тукашното урбанистично явление. Улиците са изпълзвявали над застроената част на града, а тя от своя страна се е опитвала да не изостава. След известно време на по-ниските равнища на града неизбежно е оставало мъртво пространство, изолирано от света чрез естакадите и новите стени на сградите, в чиито по-долни етажи вече било невъзможно нито да се живее, нито да се работи. Най-сетне, пак по неизбежна необходимост, е трябвало да се изолира напълно този мъртъв пласт на града, който никой не е посещавал, нито поддържал и който е можел да служи само на нуждите на градското комунално стопанство, на подповърхностната комуникация или на изцяло автоматизирани промишлени предприятия. И така мрежата на естакадите се сляла в една цяла повърхност, определяща новото нулево равнище на града. По-ниските сгради изчезнали под него, а по-големите стърчали с някой и друг от горните етажи. Възможно е за укрепване на това равнище тук-там да са го подпирали на тази или онази сграда, като са запълвали вътрешността ѝ с увеличаващи издръжливостта материали.

Колко пъти — докато ме е нямало тук — е била повторена тази операция? Три, четири пъти? А може би повече? Колко поредни

пластове от града са изчезнали под новите пътни артерии и новите постройки? Такъв процес лесно може да стане лавинообразен... Спомням си, че по времето, когато аз живеях в града, всяко ново комуникационно трасе, уж модерно и проектирано с перспектива, още при пускането му в експлоатация вече не задоволяваше нарасналите потребности.

Строежите на най-горното равнище — най-младата, последна фаза на развитието на града — изглеждаха много леки, ажурни. Този факт потвърждаваше моите догадки: колкото по-нагоре се е придвижвал градът, толкова по-леки материали и конструкции са били използвани, за да не се натоварват носещите по-долни пластове.

Дано долните равнища не са абсолютно изолирани! За да проверя дали те са поне частично проходими, трябва да се опитам да проникна долу, под епидермата на града. Май че един от вероятните пътища към по-ниските пластове преминава по шахтите, водещи към станциите на метрото.

Сега слизах с ескалаторите от етаж на етаж и внимателно оглеждах стените. Въпреки че бяха покрити с пластмасов слой, впрочем не особено старателно, личеше, че в тях са „втъкани“ стените на стари сгради. Колкото по-ниско отивах, толкова по-определено можех да проследя поредните пластове на застрояванията и разделящите ги равнища — все едно че гледах ската на геоложки разкопки. На две равнища, отдалечени едно от друго на двадесетина метра, открих следи от зазидани коридори — вероятно това бяха някогашни входни или изходни тунели за пътниците на метрото. Мен обаче ме интересуваше естественото равнище. Помня, че преди моето заминаване тунелите на метрото бяха на две равнища. Тук също открих две, но те можеха да бъдат доста по-високо над естественото равнище. Когато градът се е измествал нагоре, подземната комуникационна мрежа би могла да го следва, изкачвайки се на по-горни, напуснати от жителите равнища.

Излязох на перона на друга линия на метрото — перпендикулярна на посоката, от която дойдох в града. Нещо ми подсказваше, че ако именно с нея се насоча надясно, ще се приближа до реката. Реката трябваше все още да съществува, не можеха да я премахнат изобщо, тя е необходима за нормалното функциониране на

града. Ако я открия, скрита някъде на дъното на града, тя ще ми послужи като добър ориентир.

Обаче вече бях прекалено уморен, за да продължа търсенията тази нощ. Тръгнах обратно към ескалатора. На перона, в нишата с автоматите за напитки, съзрях два плъха. Единият натискаше с носа си копчето, а другият наместваше муцунка под струята течност. Като ме видяха, те се наежиха, единият издаде предупреждаващ писък и двата хукнаха към ескалатора. Докато стигна до него, двете животинки вече бяха в горния му край, катереха се със светкавична бързина от стъпало на стъпало. Ескалаторът тръгна едва когато аз се доближих до него. Очевидно автоматът не реагираше на плъхове...

Улицата беше пуста, само отсреща до стената стоеше все същият робот. Познах го по повредения корпус. Погледнах към тревната площ. Трупа на момчето го нямаше. Някаква автоматична машина възстановяваше разровената от робота трева. Извиках към андроида:

— Робот!

— Слушам ви — отвърна той и се приближи до мен. — С какво мога да ви бъда полезен?

— Къде има нещо за ядене?

— Ще ви заведа до магазина. Наблизо е. Той тръгна по улицата, а аз го следвах. Посочи ми вратата на просторен магазин. Приблжих се. Тя се отвори пред мен. Взех от най-близкия рафт някакво пакетче в шарена пластмасова опаковка и излязох на улицата. Роботът чакаше до вратата.

— Къде бих могъл да преспя? — попитах го.

— В този дом има свободни стаи — посочи ми той входа. — Желая ви лека нощ.

— Благодаря — рекох по навик. По ирония на съдбата този робот беше единствената „личност“, която се държеше като... човек в този странен град.

Влязох в тясно преддверие. Стенната лампа веднага светна. Отворената врата на асансьора разкриваше широка кабина с ред копчета на стената. Влязох и наслуки натиснах едно от тях. Вратата се затвори, асансьорът тръгна. Слязох на първия етаж. Наляво и надясно водеше коридор. Застанах пред най-близката врата. Тя се отвори. Видях ярко осветено, неголямо помещение. Мебелировката не беше богата — само ниска кушетка, масичка с видеофон и два стола. Зад

завесата, в нишата, беше инсталиран автомат за напитки с чисти пластмасови чаши, а до него — капакът на шахтата за отпадъци. Малката врата до тях беше за санитарната кабина с душ. Вратата се затваряше отвътре, затова реших да остана тук до сутринта. Изядох съдържанието на пакетчето, което бях взел от магазина долу. Беше доста вкусно, макар че по вкус не напомняше на нито една позната ми храна. И питието от автомата ставаше за пиене.

Изкъпах се и легнах. Бях загасил светлината, когато чух нечии стъпки и възбудени гласове. Но не ми се искаше да стана и да погледна.

Включих видеофона и поисках да ми дадат точно време. Механичен глас започна да повтаря монотонно часа и минутите, а на екрана се показаха цифри. Сравних примигващите цифри на секундите с моя часовник. Часът беше различен от този на Луната — очевидно там използваха условно време от друга часова зона на Земята. Но минутите и секундите съпадаха идеално. Прецизните хронометри отмерваха и тук, и там едно и също време въпреки продължаващия повече от един век разкол... Едно и също време определяше темпото на гибелта и на едните, и на другите — безразлично спрямо събитията, общо за всички хора, откакто те се бяха научили да го измерват...

Изключих видеофона и отпуснах глава на възглавницата. От дълбините на паметта ми изплува друга картина, която сменящите се цифри на секундарника бяха извикали...

Спомням си как иронично ме погледна ван Троф, когато аз се заех да сверявам часовниците, след като единият беше останал една минута в шахтата. Изражението на лицето ми сигурно не е било особено умно.

— На какво се основава този трик? — попитах най-сетне, понеже той не бързаше да ми обясни каквото и да е — забавляваше се с моята изненада.

— Много дълго ще трябва да ти обяснявам — рече, слагайки ръка на рамото ми. — Да вървим горе. Тук е влажно, а моят ревматизъм хич не обича влагата.

Тръгнахме. Ван Троф грижливо затвори тайния вход, а после ми обясни как се отваря.

— Обичам и двама ви — започна той, когато отново бяхме в неговата стая. — Теб и Йетта. Съжалявам ви, като си помисля, че

никога вече няма да се срещнете... Искам да ви помогна. Това изобретение на мен не ми е нужно; много, много късно доведох работата си докрай. Не виждам какъв смисъл би имало да го популяризирам. Но то може да бъде полезно, особено полезно именно за вас. Стига да поискате, можете да се възползвате от него. Тогава за мен ще остане поне удовлетворението, че работата ми все пак е имала някакъв смисъл. С една дума — искам да ти дам младостта на Йетта, да ти я запазя, докато се върнеш...

— Възможно ли е? — попитах.

— И още как! Тя ще те чака. Доколкото познавам жените, ще се съгласи.

— Професоре, мислиш ли, че нейното чувство ще остане непроменено през половин век?

Той се закиска, а след това заклати със съжаление глава:

— Но ти нищо не разбираш! Не ти предлагам еликсир на младостта за това момиче! Искам да ти я дам такава, каквата е тя сега — след петдесет години.

— Което значи — същото, което ти направи с часовника?...

— Точно така, но то не е илюзионистичен трик. В шахтата, под капака, има цилиндрична камера. Когато капакът е затворен, вътре в нея времето не тече.

— Как така „не тече“? Изобщо ли спира? — все не можех да разбера кога „Мефи“ говори сериозно и кога се шегува.

— Е, не бих казал, че спира съвсем, но тече неимоверно бавно. Съгласно общата теория на полето, разгледана релативистично...

— Не съм чак дотам компетентен...

— Знам. Никога не си бил много силен по тези предмети, доколкото си спомням. Но няма защо да се срамуваш. Аз съм един от малкото живи днес физици, които разбират напълно тези неща... Ще ти обясня с една аналогия, така ще бъде по-достъпно.

Сигурно знаеш, че в неинерциалните системи времето тече различно. Близнакът, изпратен в Космоса с ракета, ускорена до скорост, близка до тази на светлината, след завръщането си на Земята ще бъде по-млад от своя брат, останал там...

— Но... нали цилиндърът си остава все тук, не се движи... — прекъснах го.

— Чакай малко. Известно е също, че в близост до големите маси материя, в силно гравитационно поле времето тече по-бавно, отколкото далече от тях. За пример могат да послужат явленията, протичащи в близост до така наречените „черни дупки“. Това явление е подобно, разглеждайки нещата от гледна точка на изкривяване на пространството — толкова по-голямо, колкото по-силно е полето. Гравитацията на Земята обаче е малка. Може ли все пак локално да се изкриви пространството така, че да се постигне ефектът на забавеното време? Защо да не може. Достатъчно е да се използва по подходящ начин гравитацията, която Земята произвежда...

— Та нали земното поле е много слабо, ти сам го каза!

— Полето — да. Но масата? Представи си: ако масата на цялата Земя се побере в размерите на кълбо с радиус един метър... Как мислиш, колко единици „g“ би имало гравитационното ускорение на повърхността на това кълбо?

— Трябва да пресметна... Да речем, милион?...

— Умножи го по един милион и пак ще получиш по-малко от реалното! — засмя се ван Троф. — Такова кълбо би притежавало свойствата на „черна дупка“!

— Но... в реалните условия на Земята... такова нещо не може да се постигне?!

— Скъпи мой! — Ван Троф се усмихна иронично. — Ако искаш да запалиш лист хартия, трябва ли да летиш с него към Слънцето?

— Достатъчна ще ми е лупа...

— Като за космонавт си доста интелигентен — добродушно се пошегува той. — Ти сам даде отговор на съмненията си. Лупата ще ти създаде локално, малко копие на Слънцето, което за секунда ще прегори дупчица в хартията, докато самото Слънце, огрявайки я непосредствено, нищо подобно не може да направи. Ето, това е всичко. Затварянето на капака на цилиндъра предизвиква съответно разполагане на „гравитационните лещи“, ако мога да ги нарека така, и концентриране на полето върху малък обем в камерата.

— Не разбирам как става това, но трябва да ти повярвам, професоре — казах. — Затова ли времето в камерата изобщо не тече?

— Не, това е невъзможно. Времето не може да се спре. Обаче можем да го забавяме произволно по отношение на времето, течащо в другата система, в случая — Земята... Всичко зависи от ефективността

на „лещите“... Успях да постигна напълно задоволителен резултат: сто години от нашето време траят в цилиндъра около осем минути...

— Искаш да кажеш, че часовник, оставен за сто години в цилиндъра, би се придвижил само с осем минути?

— Горедолу... Направих доста точни измервания. Моят часовник остана там една година. Беше извървял без малко пет секунди...

— А човекът? Дали...

— Да.

— Проверявал ли си?

— Часовникът ми беше прикрепен към китката на младо шимпанзе. След една година то излезе от цилиндъра във великолепно здраве, дори не беше успяло да се изнерви... Впрочем... аз самият... неотдавна прекарах там тримесечния си отпуск. Всички мислеха, че съм заминал. А аз бях там, в цилиндъра... Затворих капака и тозчас го отворих. Излишно е да ти обяснявам, че през тази отпуска не успях да си почина. За мен тя продължи секунда...

Тогава все още не знаех какви ще бъдат последствията от идеята на стария професор. Събудих се късно. Погледнах през прозореца. По улиците се мотаеха групички млади момчета. Спираха се тук-там, разговаряха кресливо. Някои държаха инструменти, издаващи пронизителни звуци. Младежите вдигаха невъобразим шум, а от вратите на магазините току изхвърчаваха различни предмети. Тук-там избухваха побоища, които завършваха бързо и без особени последствия. Наблюдавах около половин час живота на улицата, много неща не разбрах. Кой бяха тези непрокопсани младежи? Защо никой не се опитваше да въдвори ред?

Разбира се, автоматите-чистачи търпеливо почистваха боклуците по улицата, обаче никой не пречеше на явно скучаещите младежи да си намират от странни по-странни развлечения.

„Град на децата? — помислих си, докато ги гледах. — Или може би — своеобразни модерни методи за възпитание?“

Не! Та нали снощи тези „деца“ като нищо щяха да ме убият... Нима в града нямаше възрастни хора? Тези на улицата долу бяха на петнадесетина-двадесет години... А онези, от предградието?... Те бяха по-скоро на средна възраст...

Когато ме нападнаха в града, бях облечен като жител на предградието. Дали това не беше причината? Напълно е възможно... Започнах да свързвам отделните факти в едно. Онези, дрипави и мръсни, вегетират в старите, полуразрушени къщи, докато тук жилищата стоят празни, а в магазините има всичко необходимо за нормален живот... Тези тук са млади и разпуснати, и на цели банди нападат самотния предполагаем пришълец от отвъд...

Очевидно съществуваше и някакъв конфликт между едните и другите, съществуваше някакво странно разделение на обществото. Тези, които бяха овладели центъра, безжалостно отблъскваха онези, тормозеха ги, преследваха ги. Как страховито се държаха дрипльовците, как предпазливо се промъкваха под закрилата на тъмнината, как „гасяха“ уличните лампи... От кого се страхуваха, от кого се криеха? Нима от тези сополанковци? Кой разбиваше систематично продоволствените автомати в обезлюдените квартали в покрайнините на града? Защо никой не живееше в тези квартали? Дали лунантропите не бяха прави, като твърдяха, че на Земята живее дегенерирала, бавно измираща разновидност на човешкия род?

И още нещо ми направи впечатление: нито сред младежите на улицата, нито сред бандата от предградието не видях жени. Все още не разбирах какво става тук, макар че съзирах известни закономерности. По принцип обаче не ме интересуваха подробностите, свързани с тукашното общество. Искях да намеря онова място, да достигна до него колкото е възможно по-скоро... Дали ще се справя сам, без ничия помощ?...

Отдръпнах се от прозореца и седнах, за да обмисля какво да правя по-нататък. Погледът ми падна върху видеофона на масичката пред мен. Натиснах копчето, екранът изсветля и автоматът заговори:

- Градска централа. Моля, дайте номера или името на абоната.
- Градската информация — казах аз.
- Информацията, слушам ви.
- Кой ръководи администрацията на града?
- Централният координационен комплекс.
- Свържете ме с неговия ръководител.
- ЦКК е компютърен комплекс.
- Искам да говоря с човека, който контролира работата му.
- Комплексът работи без контрола на човека.

— Дайте ми тогава полицейското управление.

— Такава институция няма.

— По дяволите!

— Абонатът непознат.

Имаше ди си говоря така до утре...

— Три седмици, три единици — рекох наслуки. Екранът потъмня, високоговорителят забръмча и на екрана се появи мъжко лице. Изглеждаше на около тридесет години, не беше избръснат, а косата му беше дълга и разрешена.

— Какво искаш? — промърмори той, гледайки ме от екрана.

— Имаш ли малко време? — попитах.

— Зависи. Кой си ти? Чакай малко...

Той се обърна към някого до него. Чух го да казва:

— Не знам, някакъв чужд — и после към мен: — Е, казвай, какво искаш?

— Вчера долетях, отдавна не съм бил тук и не познавам града — обясних му.

— Откъде си долетял? — прекъсна ме той, а в погледа му светна любопитно пламъче.

— От Луната — изгърсих. Той позамълча.

— Лъжеш. Нали съм виждал лунак... Но пък и наглед не ми приличаш... — изрече бавно, явно размисляше. — Кой си ти всъщност? Отдръпни се малко от камерата, искам да те видя по-добре.

Отстъпих три крачки назад. Видях как лицето му се промени от вълнение.

— Ей...! Та ти си космак! Бит, гледай, онзи гнипел не е лъгал, като казваше, че в града има космак!

На екрана се показва лицето на друг мъж — плешив, с брада.

— Откъде знаеш, че е космак? — процеди оня недоверчиво през зъби.

— Не виждаш ли? Има звезда, по това можеш да ги познаеш. И лафи някак си другояче, по старому. Ей, космак, имаш ли оръжие?

— Имам. Върнах се от Дзета. Трябва да уредя тук един мой въпрос...

— А не, нищо няма да уреждаш с нас — прекъсна ме брадатият. — Да не ми е изпила чавка ума!

— А не искаш ли да ни продадеш оръжието си? — попита другият, набутвайки се в екрана.

— Ще ти го продаде, как ли пък не!

— Ами... можем да поговорим... — подхвърлих неохотно, само за да продължа разговора.

— Аз нямам намерение да търгувам с теб. Но ще ти помогна, щото си любезен, дудка. Ще ти пратя един доцент, той е стар фул, ще се разберете с него. За услугата може да ми дадеш нещо. Какъв ти е номерът?

— Номерът ли?

— На видеотелефона.

— Сто и единайсет, петстотин и петнайсет — разчетох номера от табелката на апарата.

— Добре, някъде в центъра си. Не излизай на улицата, че гнипелите ще те намайнят. В центъра те чет нямат. В случай на нещо размайнвай чутури, не се бой от нищо, без тупаник тук няма да преживееш. Ще позвъня на доцента.

Екранът угасна, а аз едва сега се замислих дали не сбърках, като дадох номера на моя видеофон. Кой знае какво могат да направят тези подозрителни типове... От няколко сополанковци можех да се защитя, обаче от тези... Впрочем имах ли друг изход? Тези двамата поне изглеждаха и разговаряха що-годе нормално. Така... Вече знаех какво предизвиква това поразително впечатление у всички, които ме виждаха: емблемата-звезда, защита на комбинезона ми — традиционният символ на екипажите на междузвездните кораби. Благодарение на нея ме идентифицираха като „космак“, което вероятно означаваше завръщаш се от Космоса астронавт — така, както думата „лунак“ означаваше тук жител на Луната... Явно от време на време тук се появява по някой и от едните, и от другите, но май че отношението към тях е различно... Във всеки случай космакът буди респект и за мен това беше много важно и удобно.

Моят речник ставаше все по-богат. Тукашните младежи, кресливи и с палки в пазвите си, бяха „гнипели“. Имаше и някакви „згреди“ — това вероятно бяха онези от крайградските къщи... И „доцентите“, за които все още не знаех нищо.

Колко различен беше този свят в сравнение с онзи, който си представях по време на пътешествието ми до Земята! Честно казано,

тогава дори не се опитвах да го изграждам във въображението си с всички подробности. Такова занимание само щеше да засили измъчващите ме съмнения. Самият факт, че бъдещият свят, какъвто и да беше, щеше да бъде различен, даваше достатъчно основания за безпокойство.

Колкото повече приближаваше моментът на излитането, напрежението между мен и Йетта нарастваше. Във всеки случай, като съдех по себе си, нейното външно спокойствие също беше маска — като моята, зад която скриваше душевното си състояние. А към всичко това „Мефи“ прибавяше своето сатанинско изкушение...

При всеки удобен случай, почти до последните минути, преди „Хелиос“ да отлети от Земята на паркингова орбита, ван Троф ме уговаряше да приема предложението му. Той вярваше, просто беше си внушил, че единствено по този начин ще бъде потвърдено, че делото на неговия живот не е безполезно.

— Но нали се обичате! — говореше ми той, изпадайки в патетично-възвишено настроение. — Има ли нещо по-красиво и по-ценно от голямото и истинско чувство? По онова време съвсем не бях убеден (за разлика от него) в големината на моето чувство. Може би Йетта ме обичаше с точно такава любов, каквато си въобразяваше „Мефи“. Но аз? Ако аз бях влюбен до такава степен, не трябваше ли да се откажа от пътешествието до Дзета?

Обаче ван Троф сякаш не искаше да забележи това противоречие... Или пък искаше да ми внуши това чувство... Измисленият от него експеримент се превърна в последната може би цел на живота му.

— Да не би да се страхуваш, че любовта на Йетта няма да издържи раздялата от няколко минути след твоето отлитане? — увещаваше ме той друг път, явно залагайки на мъжката ми амбиция. Все едно че си закъснял с няколко минути за среща... Сигурно ще те почака търпеливо...

— Не мога да ѝ предложа такава нещо... — отвърнах му след господ знае кое по ред предложение. — Нали... нали може да се случи изобщо да не се върна...

— Какво, смяташ, че може да се влюбиш в някоя от красивите жителки на системата на Дзета?

— Аз говоря сериозно. Може би няма да се върна. Тогава какво? Йетта ще се окаже сама в един чужд за нея свят...

— Прекаляваш. Петдесет години въпреки всичко съвсем не са такъв огромен скок във времето, че да не съумее да се оправи, ако... Жените винаги се оправят, лесно се адаптират...

— Не знам дали ще иска... Като знае, че никога няма да се завърне към своето време, към своя живот...

— Недей иска от мен толкова много... — Лицето на професора помрачня. — Казах ти, че това е само половината откритие. За да направя останалата половина, ми е необходим още един живот. А Йетта сигурно ще се съгласи. Аз самият ще ѝ кажа независимо от твоето решение. В края на краищата тя има същото право да решава, каквото и ти...

— Недей, не ѝ създавай напразни надежди!

— Как така напразни надежди? Човече, разбери най-сетне, че това, на което посветих целия си живот, не е празна работа! Е, бих направил още повече, ако имах време... Може би тогава... бихте могли двамата или ако ти не се върнеш — тя сама, да върнете всичко назад, в днешното време...

— Какво имаш пред вид? Ние да се върнем назад? В днешно време?

— Може би... Казах ти, че това е въпрос на бъдеща дългогодишна работа... Антигравитацията... Теоретично е достатъчно да се сменят знаците в уравненията... А може би и знака при символа, означаващ времето?... Не знам. Прости ми, не знам. Засега само усещам някои неща, но тук интуицията не е достатъчна...

Той се заинати. Каза ѝ, а тя — без минута колебание — се съгласи. Аз и тя говорихме само веднъж по този въпрос. Нейният ентузиазъм заглуши гласа на моя разум. Заяви ми: „Довиждане, знаеш къде ще ме намериш. Дори ако всичко продължи повече от петдесет години...“

Да, така изглеждаше нашето сбогуване. Когато вече се бях качил в автокара, Йетта ми помахаша с ръка, а после опря глава на събраните си длани. С този детски жест ми напомняше, че „отива да спи“... Тя се сбогуваше така с мен неведнъж, когато, след като я бях изпращал до тях, чаках под прозореца да я видя още веднъж, преди да си отида. Само че тогава се връщах след няколко дни, за да се срещнем пак. А

сега сбогуването ни беше за много, много по-дълго време, поне за мен. Колкото за нея...

Не знаех кога възнамерява да влезе в цилиндъра. Дали веднага, дали — след година, две... Винаги беше толкова припряна... Ако не се виждахме една седмица, тъй като ме отвличаше подготовката в центъра за полета, тя се обаждаше по телефона всеки ден — ту с упреци, ту с нежности. Не можеше да се примири с мисълта, че аз ще отлети. Но никога, нито веднъж не спомена нито дума за близкия старт. И аз избягвах да говоря за него като последен страхливец, защото си знаех, че ще бъда принуден да я изоставя. Може би първоначално е вярвала, че любовта ще ме задържи на Земята, че ще се откажа да участвувам в експедицията? А може би от самото начало е знаела за изобретението на ван Троф?

Зумерът на видеофона прекъсна размишленията ми. На екрана се показва мъжко лице. Събеседникът ми беше на около шестдесет години, имаше побелели коси и гладко обръснато лице.

— Добре дошъл — усмихнато започна той. — Попроменило се е тук при нас, а? От коя експедиция си? На командора Глим ли?

— Добър ден — отговорих. — На командора Харвей. Завърнах се от Дзета. Заминахме през две хиляди четиридесет и втора.

— Охо-хо! Солиден период от време... Всички мислеха, че... Е, че няма да се върнете... А после... После вече на никого не му беше до Космоса. Достатъчно грижи си имахме на Земята. Но сетне ще си поговорим. Сега слушай. Аз съм наблизко, обаче не ми се ще да излизам на улицата. Имаш ли оръжие?

— Имам бластер.

— Чудесно. Излез предпазливо на улицата. Погледни надясно. Ще видиш голяма сграда с магазин за обувки на партера. Ще влезеш в този магазин. Навътре, зад рафтовете, е разположена вратата на товарния асансьор. Ще слеза с този асансьор да те взема. Ако някой те закачи по пътя, стреляй направо, без предупреждение. Само внимавай да не те изненадат изотзад. Не би трябвало да те нападат, имаш звезда. Гнипелите се страхуват от космаците.

— Добре. Ще бъда там след няколко минути, доценте — казах аз.

— Няма нужда да ме титулуваш! — засмя се събеседникът ми. — Сега тази дума означава нещо съвсем различно от онова в твоя двадесет и първи век.

Излязох в коридора и слязох с асансьора надолу. В преддверието, до входната врата стояха гърбом към мен две късо подстригани момчета.

— Чупка, фулове! — изрекох застрашително. И двамата едновременно се обърнаха към мен. Единият посегна под дрехата си с познатото движение... Не успя да си извади ръката. Падна на земята, улучен от слабия импулс на бластера ми. Другият се хвърли към вратата и побягна, крещейки нещо. Пресякох улицата под погледите на няколко други младежи, спотаени до стените, и без други произшествия стигнах до магазина за обувки. В отворената врата на асансьора стоеше моят видеофонен събеседник.

— Заповядай — покани ме той в асансьора. Загледах го. Носеше праметнато през врата си цяло оръдие — май че лазерен лъчемет. Асансьорът трепна и потегли надолу.

— Трябва много да внимаваме тази сган да не се добере до долните равнища — заяви водачът ми, като излизахме. — С какво удоволствие биха се подвизавали тук! И нас няма да ни оставят на спокойствие...

Той ме поведе през криволичето коридорче, отваряше разни тесни вратички, още веднъж слязохме с асансьор надолу. През просторен тунел достигнахме до голяма, слабо осветена зала с работещи машини. След нея се промушихме през още няколко коридорчета и слязохме по стълбите няколко етажа надолу. От стълбищните площадки се отделиха тъмни и мръсни проходи към подземните сгради в дълбините. Водачът ми светеше с фенерче и обясняваше:

— Намираме се във втория пласт, тридесет метра над естественото равнище. Под нас е градът, който ти познаваш. Впрочем и тук, и още по-нагоре стърчат стари строежи от двадесети и от двадесет и първи век. Първото равнище ги е разсякло наполовина или, при по-високите, е на една трета от височината им. Цялата вътрешност на сградите е заляна с кризолит, обаче стълбищата и асансьорите са проходими — поне някои. Затова може да се стигне до всички пластове и дори до естественото равнище. За съжаление, не навсякъде. Там, където новото равнище е разположено по-високо от сградите в първия пласт, слизането е трудно. Старите улици са преградени с монолитните подпори на новото равнище и само отделни отсечки от тях са

проходими. Но защо ли трябва да се ходи там? Фабриците са в третия пласт, а комуналното стопанство — във втория. На естественото равнище са останали само канализацията, отделни тунели от метрото и резервните електростанции, впрочем вече неизползвани.

Той гледаше на всички страни и даваше разяснения за обектите, край които минавахме. Явно, чувствуваше се в тези мрачни подземия като у дома си.

— Е, стигнахме — каза най-сетне. — Самичък ти едва ли щеше да се добереш.

Изправихме се пред бетонен блок. Той затваряше тунела, по който дойдохме. Моят водач докосна с ръка стената. Над главите ни се обади високоговорител.

— Колко е седем по осем? — чу се мощен глас. „Доцента“ ме погледна и се усмихна.

— За да попаднеш в Хадес, трябва да платиш за преминаването на реката. Петдесет и шест! — викна той нагоре и стената се отмести, разкривайки осветено помещение. — Внимавай да не се спънеш!

В средата лежеше човешки скелет, а до стените — още няколко. Стената се затвори зад нас.

— Това са онези, които са знаели таблицата за умножение. Промъкнали са се дотук, но не са се радвали дълго. Умрели са от глад. Оставихме ги, както си бяха, за назидание... — Той докосна следващата стена.

— Неопределен интеграл от хикс на минус трета степен по де хикс? — разнесе се отгоре.

— През елементарните интеграли все още никой не се е промъкнал... Минус една втора хикс на минус втора степен.

Поредната стена се отдръпна. Влязохме в помещение, изпълнено с ярка светлина и буйна зелена растителност. В кръглия басейн в средата бликаше фонтан. Разположените под тавана лъчисти осветителни тела създаваха илюзията за слънчева светлина и топлина. Бях прикован от изумление. Моят водач се наслаждаваше на реакцията ми от поднесената изненада.

— Хубаво е тук, нали? Трябва да се живее някак си. Изградихме си фрагмент истински живот. За съжаление, само фрагмент и при това — не съвсем истински. Сега ела, време е да хапнем нещо за обяд.

Той ме заведе в луксозно обзаведен апартамент с много зеленина и множество удобни кресла. Стените бяха покрити с рафтове, изпълнени с книги и касети с микрофилми.

— Заповядай, седни! — Той ми посочи креслото, след което извади от бюфета бутилка и чашки. — Това е библиотеката ни. Сега вече можем да поговорим спокойно. Доколкото разбрах, имаш да уреждаш нещо?

— Колко души живеете тук? — попитах, като оглеждах помещението.

— Шестима.

— Шестима ли? — повторих. Реших, че не съм чул добре.

— Да, шестима. Последните шестима. Впрочем не бихме могли да осигурим такъв комфорт за повече хора. В края на краищата полага ни се. Ние сме единствените шестима що-годе нормални хора в този град...

„Значи, аз, самият аз, осъдих да живея в този ненормален свят момичето, което ме обичаше толкова силно — помислих си. — Как можах да допусна такава нещца! Тя, толкова деликатна, толкова чувствителна — каквато я помнеше моето въображение, така дълго подхранвано от спомена за нейното лице, за нейните думи, — може би сега вегетира, захвърлена някъде сред онези тълпи от гнусни типове, населяващи този град... Тя, моята любима, която толкова обичах и тогава, и сега...“

Дали наистина обичах Йетта тогава, преди отлитането? Задавах си и тогава този въпрос, но вълнението от предстоящото пътешествие го изместваше на по-заден план. Едва по пътя или по-точно някъде в средата на пътешествието, в системата на Дзета, когато ме извадиха от състоянието на анабиоза, въпросът възникна отново, а отговорът започна все по-ясно да се очертава... Може би ми повлия също и отдалечеността от времето и пространството, от всичко, което бях напуснал за толкова продължително време... Йетта беше единственото спасително островче, на което се спираха летящите към Земята мои мисли. Всичко щеше да се промени, единствено тя щеше да остане същата, непроменена... Вярвах в това, непоколебимо вярвах, въпреки че не можех да бъда докрай сигурен, че тя не се е отказала от набелязания план. В моите мисли винаги я виждах там, в цилиндъра. От непоклатима аксиома това убеждение стана единствен критерий за

моите действия. Обичах я — едва сега осъзнавах напълно това чувство, то ми беше необходимо. Носех снимката на Йетта навсякъде — в моята каюта на кораба, в командната кабина на ракетата, когато отивах на някоя планета, винаги я слагах в един от външните джобове на скафандъра, та лесно да мога да я изваждам, като поискам. Тя беше моята вяра, смисълът на съществуването ми... И така си остана до самия край...

Когато се събудихме от анабиозата, смятайки, че сме вече в края на обратния път, научихме, че след като са достигнали едва една осма от заплануваната скорост, двигателите са излезли от строя. И така, пътят от Дзета до Слънчевата система трая не двадесет, а повече от сто и двадесет години.

Всички бяхме потресени. Тогава за първи път в съзнанието ми се прокрадна съмнение, че тя може би вече не ме чака... Проклинах ту двигателите на „Хелиос“, ту ван Троф, ту себе си...

Ако преди отлитането се бяхме сбогували с Йетта завинаги — както с всички други мои съвременници, с които след петдесет години можехме да не се видим, — сега щях да се връщам примирен със съдбата, като моите другари... Единствено в такива мигове човек започва да придава особено значение на отделните фрази или думи, които някой му е казал. Припомнях си думите на Йетта: „... дори ако всичко продължи повече от петдесет години...“ Вкопчах се в тези думи с нова вяра и с нов ентузиазъм. Градях предположения, представях си различни ситуации... Например — Йетта излиза в определеното време от цилиндъра, но като научава, че „Хелиос“ още не се е завърнал, пак влиза в него, за да продължи да чака...

Съобщението за нашата авария не е можело да стигне на Земята по-рано от няколко десетки години след старта ни от Дзета... При скоростта, която корабът разви по обратния път, сигурно е минало доста време, докато сме достигнали на разстояние, позволяващо да се свържем със Земята. Пилотиращият компютър беше предавал съобщението многократно, разбрахме от записа... Но дали то беше получено? Ние нямахме никакво потвърждение...

Сега вече, когато се запознах с господстващите по онова време на Земята отношения и настроения, можех да си обясня защо никой не отговори на нашето повикване... Всички мои стари съмнения пламнаха отново. Онези от Луната и от тукашния земен град...

Единственият начин да разбере истината беше да намеря цилиндъра на ван Троф... Ще успее ли? Дали тя... все още е там? Дали изобщо е била там някога? А може би... може би през цялото време съм живял с илюзии?... Не, не, тя непременно е там... За нея са изминали само шестнадесет минути!!! Не вярвам, че не е имала достатъчно търпение... и смелост... та да не ме изчака? А ако ме чака... Не мога да я оставя там завинаги...

— Сигурно ще се наложи да ми разясняваш много неща. Най-добре ще бъде да започнем от самото начало... А що се отнася до това, което ме интересува... Ще можеш ли да ми покажеш пътя?... Търся Института по гравитология... Естествено, онзи от средата на двадесет и първи век — казах, а погледът ми все още шареше по елементите на уютния интериор.

— Ще го намерим. Имаме планове на града от всички периоди. Друг е въпросът, дали няма да имаме проблеми с достигането до него... Да не би да си оставил нещо там?

— Да. Трябва да го потърся.

— Кой знае дали ще го намериш. Обикновено са изправвали вътрешността на сградите, преди да ги зазидат.

— То беше в мазето... в същност, под мазетата... В една дълбока шахта.

— Може пък да се доберем, ще видим. Но няма защо да бързаме толкова, което те е чакало двеста години, ще почака още мъничко. Разполагай се като у дома си.

— Къде са другарите ти?

— Някъде из града. Всеки си има задължения. За вечеря ще се върнат, ще се запознаете. Сигурен съм, че и те ще се зарадват. Последният космак се появи в града преди... може би преди четиридесет години.

— Какво стана с него?

— Замина. За някакъв друг град, дори не знам кой. И той търсеше нещо. Вие всички нещо търсите, сигурно собствените си следи... Май че ви завиждам...

— За какво? За самотата? За изгубеното време?

— За живота ви. Истински, изживян с размах... И двамата замълчахме. Гледах възрастния човек, който наливаше в чашките някаква прозрачна течност. Може би пък беше прав...

— Е, хайде! — Той ми подаде едната чашка. — Ако съдя по езика, който говориш, макар и малко архаичен, ти си ни земляк. Затова по стар обичай — наздраве!

— Това алкохол ли е? — попитах и помирисах съдържанието на чашата си. — Въпреки всички исторически преломи си е останал...

— Да, остана. По едно време беше на изчезване, но ние възкресихме добрите традиции — засмя се домакинът и се чукна с мен.

Питието беше силно, а аз не бях пил... може да се каже, от двеста години.

— Не те питам харесва ли ти светът, който завари, защото знам какво ще ми отговориш — започна той, оставяйки чашката. — Недей да го хвалиш дори от куртоазия. Ние не сме виновни, че е такъв. А в същност може ли изобщо да се говори за нечия вина?

— Защо ме покани тук? — зададох аз поредния въпрос, когато домакинът се зае сръчно да приготвя някакво специално ястие като за гости. Освен опакованите продукти от магазините използваше и пресни зеленчуци и подправки.

— Най-напред, защото обичам да разговарям. Нашето всекидневие протича доста монотонно. Обикновено нямаме никаква работа, освен ако сами не си я създаваме. Всички ония горе, в града, живеят като добитък: между яслата, разстъпването и спането. Понякога може и да се понабодат с рогцата, без, честно казано, да има за кого и за какво. Намират всичко, което им е необходимо, под носа си; имат храна — все еднаква, но затова пък в изобилие, жилища, някакви си там техни развлечения, които ти сигурно ще намериш за непонятни... Градът се грижи за тях и ще продължи да се грижи, докато в него остане поне един консуматор. Дори още по-дълго време — докато цялата му машинария се разстрои и разпадне на части. Обаче преди да настъпи това, нас няма да ни има вече. Автоматизация на производството, унификация на консумацията, оптимализация на генотипа... Единствено първите две неща излязоха наистина успешни... Само че е скучно, просто съклет те хваща... И така е от най-малко сто години. А ние, щом поради недообмисляне или от чиста глупост сме се оказали тук, трябва някак да си разнообразяваме живота. Как предпочиташ салатата — с оцет и зехтин или със сметана?

— И сметана ли имаш? — учудих се искрено.

— Един от нашите е добър биохимик. Градът произвежда различни неща, но за потребностите на множеството прави от тях оптимални комбинации от белтъчини, мазнини и въглеродороди — общо взето, отвратителни на вкус или съвсем безвкусни. Имахме късмет, че се добрахме до тези компоненти и що-годе успяваме да си приготвим нещо добро за ядене. А зеленчуците сами си ги отглеждаме. Впрочем сега ще опиташ и сам ще прецениш. А ако гощавката ти хареса, ще се реваншираш, надявам се, с някоя и друга новина от вашето пътешествие. Къде по дяволите бяхте толкова време? Доколкото си спомням, трябваше да се завърнете някъде около две хиляди и стотната година...

— В обратния път двигателите ни изключиха... Впрочем коя година сте сега? Две хиляди двеста и четиридесета ли? Може да ти се види смешно, но като стъпих на Луната, не се заинтересувах. Просто не ми мина през ума.

— Четиридесет и първа. И аз понякога се обърквам при пресмятане на годините, особено след няколко години анабиоза. Наистина в последно време избягваме да се хибернираме всички едновременно, така че успяхме да следим донякъде времето... Ти видя онези скелети във входната камера на Бункера. Веднъж, когато всички наведнъж бяхме в анабиоза, някакви прекалено любопитни жители на града се добрали тук. Пред аритметиката не се огънали. Едва когато компютърът ги изпитал върху математическия анализ, не могли да се справят дори с общи усилия. Лошо стана, понеже когато се бяхме хибернирали, бяхме забравили да снемем блокадата на изхода. Обикновено оставяхме любопитните да поседят там малко, за да ги поизплашим. Е, и когато се витализирахме, беше вече късно, много късно... Програмирали сме този входен тест, в случай че някой от Космоса или от Луната попадне тук случайно и има нужда от подслон. Ние се отнасяме гостоприемно към пришълците, но не щем аборигените. Те не са подходяща компания за нас. Хибернаторите ни са добре укрити, но на тази планета предпазливостта никога не е излишна. Ако имаш намерение да поживееш на нея, не бива да забравяш това...

— Останах жив на четирите планети на Дзета...

— Колко от вас останаха живи?

— Завърнахме се деветима от петнадесетчленен екипаж. Примамиха ни на Луната, а после ни затвориха в подземията.

— И те вече не знаят от кого най-напред да се страхуват... Избяга ли?

— Искях да се запозная с положението тук.

— Поредната планета за изследване — усмихна се той меланхолично. — Аз ще ти помогна. Познавам донякъде историята и съвременността. Живея тук от доста дълго време. Но най-сетне трябва да си кажа: стига! Знаеш, че многократното хиберниране не е полезно за здравето, особено в напреднала възраст. А в този свят колкото по-напред отиваме, толкова по-лошо става. Трябва най-сетне да престанем да отсрочваме края си...

— Аз и моите другари също имаме подобен проблем — какво да направим с живота, който ни остава. Нашата експедиция се оказва абсолютно безполезна. Целият научен материал обикаля на орбита около Луната, на борда на „Хелиос“.

— Какво открихте?

— Четири планети. Коренно различни една от друга. Десет години работа, четирима загинаха, двама изчезнаха безследно.

— Живот?

— На едната. Изобилна флора, добра атмосфера с кислород. Останалите — с много сурови условия, опасни, дори враждебни. На едната — следи от извънземни разумни същества. Доста скорошни.

— В системата на Тау също откриха една добра планета. Може би си спомняш тази експедиция? Отлетяха преди нас, завърнаха се, след като вие отлетяхте. След това доста хора полетяха на там...

— А другите експедиции?

— Няколко се завърнаха, две изчезнаха. Доколкото ми е известно, никъде другаде не са попаднали на подходящи за заселване условия.

— Всичко беше напразно! — отсякох ядосано. — Онова, което постигнахме, не можеше да плати живота на нито един от тези чудесни, дръзновени хора... Нито пък половината, по-хубавата половина от живота на тези, които се върнаха.

— Как беше там? — Моят събеседник се насилваше да говори равнодушно. Обаче виждах, че гори от любопитство.

— Всяка от планетите е тема за отделен разговор. Нарекохме ги за по-лесно с имена, започващи с поредните първи букви от азбуката. Първата беше Арион. Втората — Белла... Но тя не заслужаваше такова красиво име, въпреки че на вид беше съблазнителна и мила. Именно там загинаха двама от другарите ни и оттогава я наричахме „Втората“. Третата нарекохме Клоо. На нея открихме следи от извънземните; по всичко изглеждаше, че някаква експедиция е пребивавала временно там. От тях беше останал солиден градеж под стражата на доста коварни автомати. Едва не останах завинаги там заедно с още двама колеги... А четвъртата, Дория, даваше големи надежди. На нея изградихме постоянната си база. Дори градяхме планове няколко души да останат, но в крайна сметка нищо не излезе. И без това при отлитането бяхме с шестима по-малко.

— Какво разбрахте за... извънземните?

— За тях самите много малко — високо технологично равнище, размери, близки до човешките... Никакви данни за външния вид или откъде произхождат... Вероятно са очаквали, че все някога някакви гости ще посетят този техен строеж, защото го бяха снабдили с особено хитроумна система на охрана. Вътре се влизаше лесно. Да излезеш беше значително по-трудно...

— Както в нашия бункер — вмъкна той.

— А... действително. Може би това е била целта им. Само че тях самите ги нямаше вътре.

— А може би ги е имало, само че са били добре скрити?

Замислих се. Тогава, на Клео, такова нещо не ни хрумна. Разглеждахме изградения от извънземните лабиринт, който напomniaше хитро конструиран капан. Навярно той криеше много повече тайни, които ние, обзети от мисълта за спасяването на собствената си кожа, не бяхме в състояние да забележим. Може би сме били съвсем близко до извънземните, без да го знаем, без да съумеем да регистрираме тяхното присъствие — докато те са наблюдавали нашите усилия да се измъкнем от предложената ни тестова ситуация, оставайки в ролята на пасивни наблюдатели, оценяващи степента на нашите интелектуални способности? Дали наистина ние се справихме със ситуацията благодарение на собствените си възможности? Може би излязохме само поради тяхното снизходително благоволение, след като са

констатирани, че сме доста под тяхното равнище? Ех, сега вече е късно да преценявам...

Моят домакин се казваше Марк или поне с това име ми се представи. Беше изключително любезен, макар че маниерите му и прекалената бързивост малко ме дразнеха. Все пак му ги прощавах — толкова рядко му се случваше да посреща гости! При това имаше едно несъмнено достойнство: не задаваше излишни въпроси.

Той извади от големия библиотечен шкаф обещаните планове на града и започнахме заедно да търсим къде се намира обектът, който ме интересуваше.

— Май че имаш късмет, космако! — Марк вдигна очи от плановете и се усмихна. — Сградата, която ти трябва, стърчи над първото равнище. Можеш да стигнеш до нея от второто равнище, сигурно има преход надолу, защото наблизко е разположен един от главните водни колектори. Ето виж, тук... Оттам се взема вода за промишлени нужди, направо от реката...

— Реката все още ли я има?

— А, реката... — Този път усмивката беше иронична. — Тя преминава през няколко града като този и е по-скоро канал. Но я има — долу, в дълбокото.

Още половин час той съпоставяше плановете на различните равнища, сравняваше това-онова, скицираше нещо на лист хартия.

— Ако искаш, ще те заведа на второто равнище. После ще продължиш да търсиш сам.

Приех предложението му с искрено задоволство. Имах нужда от тъкмо такъв дискретен човек. Бях му неизмеримо благодарен, че не проявява интерес към целта на моите издирвания.

Тръгнахме още същия ден, след обяда, който Марк приготви с особено старание, демонстрирайки истински кулинарен талант.

Отново ни погълнаха тъмните коридори, мръсните стълбищни площадки, мрачните улични отсечки, които изплуваха от гробната тъмнина в сноповете светлина от нашите фенерчета. Слизаме в дълбините, все по-ниско, по коридорите на сградите, превърнати в опорни стълбове и изпълнени със сива, твърда маса, пресичахме по диагонал правоъгълните дворове, образували се между стените на сградите и плочите, преграждащи улиците. Няколко пъти, за да се измъкнем от такова затворено пространство, се налагаше да изкачим

няколко етажа, да излезем на по-горното равнище и после отново да се спуснем надолу... Триизмерният лабиринт на града ни държеше в капана на задънените улички-коридори и все не ни позволяваше да се доберем до най-ниските му етажи.

След поредното катерене по нащърбените стълби Марк се спря, за да си поеме дъх:

— Фактически, тук никой не ходи. Те живеят на повърхността и на предпоследното равнище, където преминават основните комуникационни линии. По-надолу е царството на плъховете. Неизброими са...

— Видях ги... — потвърдих аз. — Научили са се да се ползват от богатата на цивилизацията...

— Да... И са опасни. Разбира се, когато са много. При това са изключително интелигентни. Размножават се бързо и започват да стават агресивни.

— Мислиш ли, че... че именно те в края на краищата ще останат да живеят в града?

— Не за дълго: но без съмнение ще ни надживеят. После постепенно всичко ще свърши, целият технологичен механизъм ще се разстрои, те няма да съумеят да преживяват без синтетичната храна...

— Градът загива, нали? — попитах Марк. Гледах го на слабата светлина, която се отразяваше от сивата стена пред нас.

— Ох, да загиваше само той, нищо... Загива целият свят. Отдавна вече. Сигурно си забелязал, че градът е почти безлюден...

— А онези от предградията?

— Всичко е прекалено сложно, та да мога с няколко думи да ти обясня. Ще поговорим после, седнали удобно в креслата.

Той тръгна напред. Оглеждаше разпадащите се стени на сградите, край които минаваше, сякаш се опитваше да разшифрова отдавна изтритите надписи с наименованията на улиците.

— Нима... нищо не може да се направи, да се предотврати?... — попитах тихо.

— Кое да се предотврати? Измирането на човечеството ли? Никой няма намерение да спасява онези горе, това би било безсмислено. Те умират планомерно. Просто не се размножават. Както виждаш, много хуманен начин за ликвидиране.

— Но нали има толкова много млади хора?

— Нищо особено ли не си забелязал? Бил си на Луната... Не ти ли обясниха в какво се състои работата?

— Онези там ли? Толкова неохотно и неясно говореха нещо за дегенерация... За направени грешки...

— И за това ще поговорим после. Видя ли в града много жени?

— Ами... май че... нито една.

— Ето ти отговора.

— Няма ли жени?

— Във всеки случай — малко са. И все по-малко остават. Сирил ще ти обясни този въпрос подробно, той е биолог и се е занимавал с генетика... Май че стигнахме.

Сивосинкавата фасада на сградата пред нас ми се стори позната. Да, може би е тук. Разсечен от плочата на второто равнище на височината на седмия етаж. Институтът подпираше като огромна колона следващото равнище. От прозорците без стъкла се издуваха сиви безформени буци втвърден кризолит.

— А, да не би да няма вход? — измърмори Марк и тръгна покрай стената. Аз — след него.

— Да не би да е от другата страна? — предположих.

— Ще видим. Трябвало е да оставят незалят поне един прозорец. Винаги са правили така, та да може при нужда да се влезе във вътрешността на сградата през едно от външните помещения.

Обиколихме цялата сграда, плътно запълнена с твърда монолитна пластмасова маса.

— Няма да стане — рече Марк. Усетих как твърдата плоча под краката ми се разлюля. — Но има още един шанс. Следващото равнище опира на покрива ѝ. Трябва да излезем горе.

Той освети наоколо. Търсеше най-близката сграда. Институтът стоеше в средата на пуст площад — като мощен пилон, издигнал на раменете си площ от горното равнище с радиус няколко десетки метра. После Марк тръгна напреки към една тъмна сграда.

— Всичко е наред — каза ми след малко, като разглеждаше своята скица. — Това май че е някогашният Изчислителен център. И досега, ако не се лъжа, в него работи някаква единица от компютърната система на града.

Входната врата беше отворена. Тръгнахме по тесните стълби нагоре. Изкачихме се до шестия етаж. Там Марк ми посочи металната

стълбичка, закачена до изхода на покрива. Покатерих се по стълбичката.

— Чудесно! Опитай се да отвориш капака. Опрях гръб на капака и го повдигнах нагоре. Лъхна задушен, застоял въздух, посипаха се бучки пръст. Пъгнах фенерчето в пролуката и открехнатия капак. Откри се плитка шахта, покрита с тежка решетка, каквато се слага на канализационните шахти. Лесно я изкъртих и двамата се измъкнахме на поредното равнище.

— Натам! — посочи Марк.

Тръгнахме по синкавата, суха почва — вероятно някога тук е имало тревна площ. От двете страни се простираха отдавна неподдържани, напукани асфалтирани улични платна, а малко по-нататък — еднакви високи блокове със свършено непозната за мен архитектура. Наоколо се разполагаше градът, издигнат вече след моето отлитане.

— Тук някъде трябва да има вход! — Водачът ми претърсваше ивица земя на около петдесет метра от мястото, където излязохме горе. — Твоят Институт се намира под нас... О, по дяволите! Има, но е отворен...

Наведох се над черната правоъгълна дупка. По наклонените стени на плитката шахта пробягнаха няколко плъха.

— Маршрут на плъховете. Трябва да внимаваме, възможно е да срещнем доста — предупреди ме Марк и премести на гърдите си своя закачен на ремък газов лъчемет. — Какво ли търсят те на второто равнище?

Слизахме внимателно по извитите метални стълбички. Да, бяхме в Института. Познах фойето на най-горния етаж, някога тук стоеше огромна палма, точно пред директорския кабинет. Сега от него беше останало неголямо пространство, ограничено от мръсните стени и тавана с провиснали прашни паяжини. От отвора на демонтираната врата се издуваха набъбнали слоеве кризолит.

Изтичах надолу по теразитовите стълби, по които още личеше по-светла лента от някогашната пътека. Марк едва ме настигаше, затова намалих крачка.

— Върви, върви сам, аз ще те изчакам тук — каза той и се опря на парапета някъде към шестия етаж. — Не ми се ще после да се катеря пак толкова високо.

— Бързо ще се върна — обещах.

Той извади от джоба си лула и торбичка с тютюн.

— Желая ти успех!

До мазетата стигнах без особена трудност, ако не се броят многобройните плъхове, които се разбягаха, когато насочих снопа светлина към тъмния коридор на мазето. Какво ли търсеха тук? Дали пък нямаше още входове за по-долния етаж? От вълнение на два пъти сбърках пътя в лабиринта на коридорите. Най-сетне се добрах до тайния вход. Отблокирах ключалката и блъснах бетонната плоча. Отмести се лесно. Застанах над шахтата с извитата метална стълба. Беше ръждясала, но иначе съвсем добре запазена. Слязох бавно надолу.

Капакът на люка беше затворен. Дръпнах дръжката и я повдигнах с лекота. Насочих снопа светлина в долната част на цилиндъра. Исках да извикам, но от стиснатото ми гърло не излезе звук...

Смъкнах се по металната стълбичка надолу. Фенерчето освети тясното пространство. Цилиндърът беше празен. Не... Не съвсем. До стената, върху гладкия под, лежеше огромен букет цветя. Изругах и ги осветих отблизо. Полуразцъфналите светлочервени рози бяха свежи, със силен аромат. Между листчетата блестяха капчици роса. Ръцете ми трепереха. Нараних пръстите си с острите бодли, докато търсех сред листата писмо... Не... Писмо нямаше, нямаше нищо друго освен цветята... Значи, е била тук, била е само преди миг; ако силният аромат на розите не изпълваше тясното пространство, щях да усетя познатия аромат на нейното тяло, така добре го помнех... Само преди миг е била тук... Кога е излязла? Дали просто е оставила цветята и веднага е излязла, без да има намерение да се върне? Не, в такъв случай щеше да напише поне една дума за сбогом. А може би, след като е почакала четири минути, е излязла да провери дали не съм се върнал? Не, не, тогава щеше да вземе и цветята, за да ми ги връчи за „добре дошъл“...

— Тогава кога? Защо?...

Не знам колко дълго съм седял там, във вътрешността на цилиндъра. Измислях и отхвърлях различни варианти един след друг. Ако люкът беше затворен, отвън сигурно щяха да изминат цели хилядолетия...

Сега, когато цялото напрежение на очакването изведнъж изчезна, когато се разпръсна надеждата, която бе поддържала у мен непрекъснатата готовност за действие, изведнъж усетих тежестта на годините си — сякаш дълго маменото време си вземаше полагащия му се данък.

Полагах усилия да не се предам докрай, да съхраня у себе си, въпреки всичко, онази вяра, която ми беше толкова нужна и тогава, в Космоса, и сега... Колко пъти съпоставях в различни варианти предположенията и хипотезите, подреждайки ги по степента на вероятност... Какво се е случило там, долу? Какво се е случило после? Защо Йетта е излязла от цилиндъра и не се е върнала вече в него? Защото, вярвах без капчица съмнение, тя е била там. Цветята, с които е искала да ме посрещне, са достатъчно доказателство за това.

Във вътрешността на цилиндъра петдесет години — планираният период на моето отсъствие — са траяли четири минути. Представях си как Йетта с букет в ръка не откъсва поглед от часовника... Когато четирите минути изтичат, в следващите няколко секунди нейното спокойствие преминава в панически страх. Дава си сметка, че нейният секундарник измерва месеци и години извън цилиндъра, че трябва да се действа светкавично. Тя изпуска букета, изкатерва се по стълбичката, за да отвори люка. Тогава полудялото време се укротява и си възвръща нормалната скорост. Сега вече може спокойно да размисли. Какво бих направил аз на нейно място? Естествено, достатъчно е било да се изкачи на който и да е от горните етажи на Института, да натисне копчето на видеофона, да се свърже с централата на космическата служба. Петдесет години след моето отлитане Институтът все още е функционирал. Може би само долните етажи са били попаднали под плочата на първото равнище, но стълбищата са останали до днес непокътнати и незазидани от горе до долу. Можела е без трудности да излезе и да се върне, след като получи интересуващата я информация...

Какво са можели да й кажат от централата? По онова време — все още нищо. „Хелиос“ вече беше тръгнал обратно, но се намираще извън обсега за свръзка. Странно — защо никога преди това не съм се опитвал да си представя как Йетта напуска цилиндъра?... Нали се бяхме уговорили, че аз ще я намеря там... Но ние не взехме пред вид, че може да се случи това, което стана. Възможно е и двамата да сме си

го мислили, но нито един не заговори за това, като два идиотски щрауса предпочитаме да не обсъждаме различните варианти на срещата ни. А може би сме се надявали, че самата вяра в успеха на нашия план ще го направи съвършен...

Защо не се е върнала? Не се случва чак толкова рядко един космически кораб да закъсне с години... Да. Но не с век, с век и половина... Впрочем тя е можела да излиза от цилиндъра не веднъж, а много пъти. Свежите цветя доказват, че всеки път, когато е излизала, е затваряла люка. Дали е правила това инстинктивно, или съзнателно... да не увехнат цветята? Докато най-сетне, след поредното излизане, не се е върнала. Какво ѝ е попречило? Кога е станало това? Преди сто години? Преди година? Преди седмица? А може би съвсем неотдавна и... е някъде тук, в града?

Тази мисъл ме уплаши: тук, сама? Какво страшно нещо извърши ван Троф, не, извършихме ние двамата с него... Но нали тя е можела да излезе във всяка секунда от тези шестнадесет минути, колкото е продължило моето отсъствие за нея — затворена в тази гробница, която трябваше да ми я върне жива и млада след много, много години... Отново обмислям няколко варианта, но не мога да избира нито един от тях. Не, нищо не знам и никога няма да науча... Чакай, чакай, спокойно, без екзалтиране! Има само две възможности: тя е или жива, или мъртва...

Труизъм. Но от него трябва да започна. Значи, ако е жива, то... или във всеки момент ще се върне в цилиндъра и ще намери писмото, което аз ще оставя в него, и още преди да е успяла да затвори люка, аз ще го отворя, тъй като непрекъснато ще проверявам...

Или е излязла отдавна, много отдавна и сега... Потръпнах от ужасната картина: видях я сред тълпата дрипльовци от предградието — една стара жена с разчорлени коси, облечена с развлечени парцали, изгонена от бандите войнствени хлапаци с метални тръби в ръка.

А ако е мъртва? Прогонвах тази мисъл, не исках да се примиря с нея. Йетта не може да не е тук, същата, каквато беше преди, и ей сега ще се появи пред мен!

Обаче трябва да бъда сигурен в това. Има начин да се уверя. Ако огранича възможностите до двете крайни, до това „или-или“, достатъчно ще бъде да вляза в цилиндъра и да затворя люка. Първите две-три минути ще донесат разрешението на въпроса, ще ме освободят

от мъките на предположенията и догадките. Ако тя не се появи, ще оставя зад гърба си тукашното време и тукашните проблеми с няколко десетки години... И после какво? Как ще изглежда Земята след петдесет години? А ако дойде, но... не такава, каквато я очаквам аз? Кой знае колко време е прекарала извън цилиндъра... Ако вместо красивото двадесетгодишно момиче, което обичам, се появи стара жена? И нея ли ще обичам? Ще мога ли да се насиля поне да се преструвам, че обичам една шестдесетгодишна... седемдесетгодишна Йетта?! Едновременно смешно и трагично. Кого в същност обичам аз и дали това чувство наистина съществува?... Дали не е само внушение, изпълвало мислите ми през дългите години на далечното пътешествие?

Какво да правя? Да слеза веднага долу, да затръшна капака на цилиндъра и да се понеса слепешком към неведомото бъдеще на тази планета? Защото нали нищо не може да се върне назад... Да се върне ли?

Проклети да са сатанинските фокуси на стария Мефи! Не, сега няма да направя това. Няколко дни или дори седмици тук не играят роля. Винаги мога да го сторя... Не искам, още не... Дали не се страхувам от това особено, странно безсмъртие, от което се боеше и самият негов изобретател?

А Йетта? Може би и тя се е уплашила от това съществуване извън времето, може би е предпочела да преживее своя нормален, човешки живот в някакво произволно — по-ранно или по-късно, — реално време? Може би, като не е вярвала вече, че аз ще се завърна, и като е видяла накъде върви човечеството, е решила, че по-нататъшното отсрочване на живота е безсмислено? Ако е срещнала някого, ако е останала с него — имам ли право да я осъждам? Ако обаче е тук, в тези кошмарни слепи лабиринти, изпълнени с прокълнати, обречени хора — ще я намеря...

Връщаме се, без да говорим. Марк вървеше пръв и осветяваше пътя. Нищо не ме попита. Възможно ли беше да знае тайната на подземията на Института? Ровенето из плановете и загубването на пътя из подземията можеха да бъдат престорени... Но защо ли му трябваше да се преструва?

Сам не знаех защо, но ме обзеха смътни подозрения, догадки... Бях готов да подозирам Марк и приятелите му, да обвинявам тях за

отсъствието на Йетта от цилиндъра... Какво събуди моите подозрения? Започнах да размислям. Първият извод, до който дойдох, беше, че този човек, един от няколкото жители на луксозното скривалище, е нещо необичайно за тукашната действителност и заедно с другарите си заема в нея някакво особено положение... Дали и той като мен не е от това време? Не беше космак, нито пък пришълец от Луната. Кой беше той? Как е попаднал в това ненормално общество? Ако е от миналото, как е преодолял разстоянието във времето от неговата епоха до днес?

Когато напуснах Земята, съществуваше само един метод за пренасяне на човешкия живот в бъдното — анабиозата, осъществявана в състояние на хибернация. Обаче тогава поради технически съображения от практическо естество се прибегваше към хибернация само в отделни единични случаи, и то за медицински цели — когато например трябваше да се поддържа животът на човека в латентно състояние до извършване на необходимата операция. Хибернираха се и космонавтите по време на продължителните пътешествия. Аз самият остарях за двестагодишното си отсъствие само с петнадесетина-двадесет години благодарение на това, че прекарах пътя до Дзета и обратно в състояние на анабиоза. При нашето пътешествие ефектите на релативистичното скъсяване на времето не бяха от значение, особено при обратния път, когато скоростта на „Хелиос“ беше значително по-ниска от заплануваната.

Не, Марк определено не съответствуваше на съвременната действителност. Ако е знаел за цилиндъра... Глупости... Откъде ще знае?

Реших още веднъж да го попитам за всичко, за което все още не бях получил отговор. Струваше ми се, че подробното реконструиране на историята на Земята, на човечеството или поне на този град ще ми позволи да открия някаква следа, нещо, за което да се захвана, та да разбера какво е станало с Йетта.

В бункера заварихме още двама от неговите обитатели. Също като Марк те ме приеха сърдечно и с нескрит интерес. И двамата бяха горе-долу на неговите години — около шестдесетте, запазени и здрави на вид. Сирил — висок, добродушен, с голяма оплешивяваща глава беше биолог; другият, Ноам, дребен и слаб, ми се представи като специалист по демография. Най-напред задоволих тяхното любопитство, като отговорих на въпросите им за Селището на Луната

и за протичането на нашата експедиция. После на свой ред попитах за това, което най-много ме вълнуваше.

Ноам с готовност поде интересувалата ме тема. — Още в средата на двадесет и първи век — започна той, — тоест по времето, което ти познаваш, и дори още по-рано са излезли на дневен ред два проблема: пренаселването на Земята и недостатъкът на храна. Наистина модернизиранието на производителните процеси не им е позволило да се разраснат до бедствени мащаби и е отсрочило с десетилетия перспективата за всеобщо недохранване на населението на Земята, обаче още тогава границите на реалните възможности се очертали ясно и конкретно. Налагало се да се помисли за бъдещето.

Предлагани били няколко начина за избягване на надвисналата опасност. Единият — да се ограничи броят на населението на Земята и да се установи така нареченият нулев естествен прираст. (Този начин е предлаган още в края на двадесети век.) Вторият метод се основавал на експанзия на човечеството извън Земята и Слънчевата система. Няколко междузвездни експедиции — като тази, в която си участвувал ти — трябвало между другото да разузнаят какви са възможностите за колонизиране на планети от другите слънчеви системи. Впрочем една от експедициите открила идеална за заселване планета. Дори по-късно за нея заминала многолюдна група заселници-пионери. Но разходите били неизмеримо високи в сравнение с постигнатия резултат. Общественото мнение изисквало да се насочат по-толеми инвестиции към производството на белтъчини и въглеродороди и се противопоставило на изразходването на средства за покоряване на Космоса. И така експанзията извън Земята се оказала доста илюзорен метод за подобряване на демографското положение на планетата. Разбира се, наши колонисти са били в състояние да овладеят други подходящи планети и да положат там началото на нов клон на човечеството, но на практика масовата емиграция се оказала непостижимо начинание.

— А какво е станало с онези колонисти, които успели да заминат?

— Десетина-двайсет години се борели с различни трудности, не им потръгнало като по мед и масло. После, по неустановени причини, контактите с тях ставали все по-редки, а размяната на информация — все по-оскъдна... Впрочем почти по същото време Земята навлязла в

кризисния период, за който именно искам да ти разкажа. Точно тогава почти изцяло било спряно овладяването на Космоса, инвестициите за тази цел били сведени до минимум. Всички усилия били насочени към земните проблеми...

За да се избегне гладът и пренаселването, била подета акция в две направления: увеличено интензивно производство на храна и стабилизиране на броя на жителите на Земята. Така било положено началото на процесите, които довели до състоянието, което днес наблюдаваме...

— Струва ми се, че не са постигнати особени успехи, вмъкнах аз. — Да не би да са извършили някакви непрости грешки?

— Може би, ако не ги бяха извършили, пак нямаше да бъде по-добре. Трудно е днес да се прецени... Както знаеш, демографските процеси се характеризират с висока инертност. Демографските начинания дават резултат със закъснение от най-малко две поколения, значи — почти половин век... Още в края на двадесети век определили доста точно какви са възможностите на земното кълбо да задоволи жизнените условия за непрекъснато нарастващото население. Само че, както обикновено става, футуролозите не оценили правилно темпото на промените. В края на двадесет и първи век, когато твоята експедиция е трябвало да напусне системата на Дзета, били моделирани и анализирани отново тенденциите на по-нататъшното демографско развитие. Решили, че е настъпил последният миг за вземане на радикално решение.

Изследванията се провеждали вече доста отдавна и през втората половина на двадесет и първи век били направени първите стъпки. Световният център за демографски изследвания създаде програма за стабилизиране на населението на Земята. Целта била да се контролира по радикален начин броят на ражданията и да не се допуска населението на Земята да надмине едно предварително определено максимално количество. Същевременно продължавали изследванията в други области с цел получаването на достатъчно количество „чиста“ енергия, хранителни продукти и други основни суровини и материали.

Тъй като още в най-близките десетилетия се очертавало пълно изчерпване на запасите от енергийни суровини, било взето решение да се използва изцяло енергията на Слънцето, достигаща до Земята. По онова време вече разполагали с технически възможности за използване

на тридесет процента от слънчевата енергия, достигаща до земната повърхност, чрез преобразуването ѝ в електрическа енергия. Обаче възникнала дилемата: разположени върху огромни площи от повърхността на планетата, фотоелементите биха заели мястото на горите, пасищата и обработваемите земи; последните наистина използват само един процент от енергията на Слънцето, но същевременно те произвеждат толкова важната за живота на хората биомаса и регулират съдържанието на въглероден двуокис и водна пара в атмосферата, както и водните ресурси в почвата.

Когато си кацнал извън града, вероятно си видял как е бил разрешен този проблем. Днес фактически няма растителност, селскостопански култури, гори и ливади. Цялата територия на Земята извън градовете е покрита с плочките на Грил. Те не са обикновени фотоелементи, а представляват изключително остроумно творение на човешката технология: интегрирани елементи, които преобразяват слънчевата енергия, като действуват подобно на листата на зелените растения, само че със значително по-висок коефициент на полезно действие. Те поглъщат деветдесет на сто от енергията, излъчена от Слънцето; половината от нея се използва за получаване на електрическа енергия, а около една трета — за фотосинтезата. В същото време плочките изпълняват всички функции на листата — поглъщат въглеродния двуокис, отделят кислород и водни пари и събират водата от валежите в цялата околност. Това изобретение предопределило в значителна степен нашето днешно положение. Но не само то.

Другото начинание, предприето в големи мащаби, било въвеждането на метод за регулиране на ражданията чрез всеобща контрацепция. То се състояло в това, че всички жители на Земята били подложени на въздействието на едно органично вещество, което довеждало до модифициране на генетичния код на половите клетки. Предавана от поколение на поколение, тази модификация предизвикала „блокировка на опложданията“. В резултат всички ставали по принцип неплодни. Възможностите за оплождане се възстановявали за кратък период от време чрез приемане на друго вещество — активатор. Всеобщото използване на такава блокировка позволявало да се регулира броят на ражданията чрез контролиране приложението на активатора. Методът бил оценен като единствен

изход от застрашителното демографско положение. Населението на Земята го приело без особени възражения, понеже той не вредял никому, не облагодетелствувал никого и не нарушавал другите основни биологични функции на човека. Така че през последните десетилетия на двадесет и първи век била проведена операцията „Блокировка на възпроизводството“, като въпросното вещество било разпръснато в питейната вода и в атмосферата на цялото земно кълбо. Изглеждало, че проблемът е разрешен.

Първоначално всичко вървяло като по вода. Изчезнал въпросът за случайната бременност и нежеланото дете. Двойките, които искали да имат потомство, отивали в специални медицински заведения, където били подлагани на разнообразни изследвания. Положителният резултат давал право да се получи активатор и да се създаде потомство. Разбира се, контролирало се строго активатора да приемат именно лицата, на които бил отпуснат. Важен аспект на строгия контрол било опасението да не би някой да разшифрова строго секретния състав на активатора, защото това би застрашило ефективността на метода. Кандидатите за родители не се противопоставяли и на изследванията. Та нали всеки, който копнее да има дете, би искал то да бъде физически и психически здраво.

Обикновено отказът да се даде позволение, мотивиран с вероятността за физически отклонения или наследствена обремененост у потомството, бил посрещан без възражения. Естествено, имало опити да бъдат заобиколени разпоредбите. Имало и случаи на кражба на активатор, обаче моралът на учените се оказал на нужната висота и нито един биохимик не позволил да го вмъкнат в афера за нелегално производство на това вещество. Както всичко трудно достъпно, и активаторът станал обект на задкулисни спекулации, а цената му на черния пазар се покачила невероятно. Но тези дребни нарушения не заплашвали общото състояние.

Не след дълго обаче възникнал съвършено неочакван резултат от провежданата реформа. Изследванията на всички кандидати за родители, които включвали и генетични изследвания, разкрили тревожно явление. У преминалата през медицинските прегледи част от населението били установени голям брой нежелани генетични мутации, предизвикани вероятно от различни мутагенни фактори на околната промишлена среда по онова време — химически и

радиоактивни замърсявания, въздействие на електромагнитни полета и така нататък.

Специалистите по генетика вдигнали тревога, предлагайки същевременно ново разрешение. При него всеобщата контрацепция била разглеждана като удобен случай да се избави човечеството от тези генетични отклонения. Било предложено да бъдат избрани сред населението на Земята определен брой генетично „чисти“ хора на репродуктивна възраст и само на тези хора да бъде давано разрешение за размножаване.

Резултатите от изследванията показвали, че броят на тези абсолютно сигурни хора, на възраст до четиридесет години, е около десет процента от цялото население. Следователно, ако се стимулирало размножението на тази група така, че всяка жена от нея да роди средно по четири деца, като едновременно се забрани на останалите деветдесет процента да се размножават, след период от около осемдесет години цялото население на планетата би се състояло само от потомци на онази „най-висококачествена“ в генетично отношение група.

За разлика от предишния този проект предизвикал много дискусии и противоречиви оценки, обаче в края на краищата се наложил възгледът, че щом така или иначе съществува необходимост да бъдат ограничени и регулирани ражданията, то поне нека тя доведе до оптимални резултати. Решили, че ще бъде по-добре, ако след сто години човечеството стане генетически „чисто“, без физически и умствени недостатъци, по-приспособено към живота в съвременното общество — значи, излишно било да се дискутира.

Били издадени съответни разпоредби, на деветдесет процента от населението било отнето правото да се размножават (на практика това се отнасяло само за хората на репродуктивна възраст, горе-долу — половината от всички), затова пък останалите десет процента били задължени да носят на гърба си продължаването на рода хомо сапиенс. Не даром, разбира се. За хората с четири и повече деца били установени редица привилегии. Недостъпни за хората от другата група, тези привилегии предизвиквали завист, въпреки че всеки човек на планетата без изключение разполагал с много повече от така наречения екзистенц минимум, а поради автоматизирането на производствените процеси трудът в онзи период вече не бил

задължение. Обаче за обикновения човек е важен не абсолютният жизнен стандарт, а сравняването на собствените условия с жизнените условия на другите хора. Затова, въпреки че всички в еднаква степен се ползвали от останалите блага, притежаването на дете се превърнало за мнозина в синоним на лукс и обществен престиж.

Обаче разпоредбите били много строги и само броеви „неупълномощени“ от време на време успявали да се сдобият с активатор по нелегален път. Натоварената със задължението да се размножава част от човечеството, общо взето, се справяла добре, импулсирана от мъдро обмислените икономически стимули. Прогнозите предвиждали през най-близките няколко десетилетия броят на населението на Земята да се намали поради това, че повечето хора постепенно ще си отиват от този свят, без да оставят потомство, а размножаващите се са относително много малко. Така човешката цивилизация щяла „да си поеме дъх“ и да пристъпи към осигуряване на жизнените условия за максималния брой запланувани жители. Създадени били проекти дотогава да се модернизират генерално градовете, които — понеже обширните площи около тях били покрити с плочките на Грил — се били превърнали в единствени жизнени центрове на планетата. От съображения за икономия на място и за компактност на градската агломерация промишлеността и енергетиката били поместени във вътрешността на градовете, които трябвало да се превърнат в самозадоволяваща се във всяко отношение единица, използваща погълнатата от околните полета на Грил енергия.

За съжаление, възникнали сериозни усложнения. Населението на Земята не само че не намаляло, а започнало дори да се увеличава — въпреки че принципите за регулиране на ражданията били спазвани най-строго. Затова разрешенията за възпроизвеждане били намалени, а специалистите трескаво пристъпили към разкриване на причините за непредвиденото явление. След няколко месеца те били изяснени, но после били държани продължително време в тайна от общественото мнение. Оказало се, че веществото, което предизвиквало безплодност, не действувало на около десет процента от случаите, и то — о, ужас! — именно на хората с най-тежки генетични мутации в клетките си! Оттам следвало, че успоредно със старателно селектираните физически здрави и високоинтелигентни десет процента, със същите темпове (макар и без активатор, значи — и без контрол) се

размножавала също толкова многобройна част от населението — силно обременени в генетично отношение хора, с наследствени увреждания или с ниска интелигентност, че дори и направо дебилни. По силата на издадените разпоредби тези хора се ползвали от привилегиите за многодетни и се размножавали с ентузиазъм. Научните среди (принадлежащи, то се знае, към първата привилегирована група за размножаване) били обзети от панически страх. Какво трябвало да направят? Те потърсили помощта на компютрите, които лесно моделирали ситуацията след едно столетие, за да дадат ужасен в своята категоричност отговор: при тогавашната динамика на размножаване след осемдесет години населението на Земята щяло да се състои наполовина от потомци на „най-лошата“ и на „най-добрата“ генетична група. Междувременно „средната“ група — около осемдесет процента от изходното количество на населението — щяла да изчезне, умирайки, без да е оставила деца. При това след набелязаните осемдесет години общият брой на населението щял да надхвърли запланувания, съобразен с възможностите за изхранване. А с всяка идваща година, естествено, той щял да се увеличава още повече!

Положението изглеждало фатално. Били разгледани няколко варианта спасителни операции, обаче нито един от тях не бил приет, тъй като не водел до желаните резултати. Първо, можело да се прекъсне цялата програма, като се премахнат привилегиите за многодетство; това би предизвикало намаляване на раждаемостта в първата група (генетично чиста) и в третата (силно обременена генетично); би намалило прираста на населението, но би създадо — наистина в по-далечно бъдеще — съвсем същата фатална структура: половината от хората щели да бъдат генетично обременени. Ако при това и занапред оставала в сила забраната да се смесват двете групи, с течение на времето е щяло да се стигне до възникване на все по-големи различия между тях. От друга страна, евентуалното смесване би довело дотам, че само след няколко поколения на Земята нямало да остане нито един генетично чист човек.

Втори вариант: да се допусне нормално, стихийно размножаване на всички групи, включително и на средната; но това би означавало връщане към изходното положение и щяло да се наложи да бъде

търсен нов начин за регулиране на ражданията. А тъкмо това учените искали на всяка цена да избягнат.

Трети вариант: да се ограничи силно размножаването на първата група и изцяло — на втората група. Последствия: пренаселването ще настъпи не много бързо, но рязко ще нарасне процентът на наследствено обременените потомци на третата, „най-лошата“ група.

В крайна сметка не било взето никакво решение, а за неопределено време останали в сила предишните принципи. Всеобщата контрацепция, която трябвало да изиграе ролята на оръдие за регулиране на прираста и генетичната чистота, се оказала неприложима тъкмо спрямо онези, които трябвало да елиминира...

Десетилетие след десетилетие специалистите търсели ново вещество, което да може да ограничава размножаването на третата група. Това продължило дотогава, докогато броят на хората от първата и третата група се изравнил, а втората група изчезнала по естествен път. Опростено казано, настъпило разделяне на населението. Същевременно светът се изправил на ръба на демографската пропаст — Налагало се да се вземат радикални мерки.

И тогава начинът бил открит. Е, не точно такъв начин, какъвто търсели, но все пак — резултатен. Той не бил предложен за обсъждане. Напротив, запазили го в пълна тайна. С него били запознати само една малобройна група учени и лицата, отговарящи за демографската политика. И тази група осъществила новия проект за регулиране на броя на населението. Трудно е да се каже дали той е бил добър и хуманен. Във всеки случай е бил единственият, който са можели да приложат, за да получат положителни резултати. На Луната били изградени тайно самозадоволяващи се селища за няколко десетки хиляди души. От първата генетична група били селектирани определени хора — преди всичко най-високо квалифицираните учени и техните семейства, а също всички други, които знаели нещичко за новата програма (в техен интерес било да пазят тайна).

Набързо и скритом тези хора се прехвърлили на Луната. Преди да напуснат Земята, последните от тях разпръснали в атмосферата и водата новооткритото вещество. То не ограничавало репродуктивните способности на третата генетична група. Обаче предизвиквало у всички, които са го приели, наследствена склонност към оплождане на деца предимно от мъжки пол. Броят на раждащите се момичета бил

едва около един процент от общия брой на новородените. Освен това бегълците отнесли със себе си тайната на активатора и по този начин първата група повече не можела да се размножава. И така избраниците се укрили в своя спасителен Ноев ковчег, изпращайки потоп за останалите. Трябва да се признае, че този потоп не протекъл като стихийен катаклизъм. Никому не било отнето правото на живот — дори напротив: на Земята останали действащи устройства за доставяне на храна, построени да работят дълги години автоматично; устройства за медицинска помощ; за всички били осигурени климатизирани жилищни помещения; било премахнато всичко, което можело да застрашава човешкия живот — оръжия, взривни вещества, дори средствата за индивидуален транспорт като потенциално опасни за човешкия живот при липса на достатъчен контрол над движението... Бегълците възнамерявали спокойно да изчакат, докато населението на Земята достигне до своя свършек.

Странни са законите на демографското развитие! Проследих го с помощта на компютър по един прост математически модел. Съдбата на хората, останали по онова време на Земята, била предопределена. В течение на първите осемдесет години изчезнала първата генетична група. А третата група? През първите четиридесет години настъпило неголямо, но забележимо количествено нарастване. През следващите четиридесет години — намаляване, също не особено рязко. Следващият четвърт век редуцирал тази група наполовина... Днес, в средата на шестото десетилетие от началото на операцията, на Земята са останали само десет-петнадесет на сто от първоначалния брой на хората от третата група, най-вече — старци от мъжки пол... След още петнадесетина години, когато си отидат най-старите, ще останат само броени възрастни и стари мъже, немного млади момчета и... сигурно нито една жена...

Всичко, което ти изложих, следва от неумолимите закони на демографията... Ето, космако. Виж резултата, който отпечата компютърът, на който моделирах този процес при много опростени начални условия. А тук има много интересни криви, отразяващи смъртта на човешката цивилизация...

Моят събеседник ми показва няколко графики.

— Както виждаш, днес на Земята не сме останали много — продължи той. — След четиридесет години, а може би и още по-рано

няма да остане никой... Тогава, съгласно тяхната програма, тук ще се завърнат лунаците.

— Дори и да се върнат... — рекох колебливо — дали ще е добре именно те да положат началото на новото човечество? След всичко, което са направили, техните морални характеристики ми се виждат твърде съмнителни...

— Космако, не ги съди прибързано! Въпросът може да се разгледа и от друга гледна точка. Та нали те са оставили на хората, осъдени да умрат бездетни, цялата цивилизация, всичко, което са създали тук, на Земята. Защото, както вече ти казах, те са съставлявали интелектуалният елит на човечеството! Не са причинили никому непосредствено зло. Предотвратили са ада на пренаселването. Осигурили са на всички храна, жилище, енергия, дрехи, развлечения — в границите на възможностите на тяхната цивилизация! Не са предизвикали ничия преждевременна смърт, а само са попречили на размножаването. Ако не бяха направили това, светът би издъхнал от пренаселване. А те самите? Нали нито един от онези на Луната не е живял по-дълго, отколкото тези на Земята! Днешните лунаци са техни потомци. Защо тогава онези, които са изоставили доброволно удобствата на своите земни жилища в земните градове и също тъй доброволно са се напъхали в лунните подземия, за да съхранят там генетично чистата част от населението, да не заслужават да бъдат наречени герои? Размисли върху това, космако, преди да ги осъдиш!

— Ти май ги защитаваш?...

— Аз съм просто обективен. Ако бяха останали, можеха да си поживеят удобно чак до смъртта си; без да се тревожат за съдбата на човечеството...

— Опасявам се — казах аз, — че тяхната жертва е била безсмислена. Там видях явни прояви на дегенериране, преди всичко — морално. Дори потомците на гениите, отглеждани в онези условия, престават да бъдат нормални хора. Те няма да се завърнат тук. Някои вече го разбират, дори са убедени, че е така.

— Може би... Не ги познавам, аз съм срещал само двама или трима лунаци, изпратени оттам. Действително не правеха много добро впечатление, но аз си мислех, че те са измежду измета на тамошното общество.

— Изметът ли? Те са най-добрите сред тях, прекалено добри, за да ги държат там...

— Значи, трябва да се простим с надеждата, че някога Земята ще бъде отново заселена... — промърмори Марк.

— Не разбирам още нещо — върнах се аз към темата. — Защо те не са оставили на Земята секретта на въпросния активатор? Нали ако бяха дали възможност на първата група да се размножава...

— ...само биха продължили безсмисленото ѝ съществуване... Маскулинизацията щеше да обхване в еднаква степен и двете групи и крайт пак щеше да бъде същият. Според мен тази им постъпка е била продиктувана и от допълнително съображение: останали сами, дегенератите от „третата група“ ще изчезнат по-бързо. Няма да си съперничат количествено с никого, а освен това, понеже никой по-умен от тях няма да ги държи изкъсо, ще се бият помежду си, ще съсипват техниката, на която дължат съществуването си — с една дума, ще режат клона, на който седят... Така ще ускорят завръщането на лунаците...

— ...които обаче определено няма да се завърнат тук. Нима действително няма никакво спасение на Земята?

— Има един шанс, наистина — нищожен, но има. В края на двадесет и първия век, както вече ти казах, група заселници напуснали Земята и заминали за една от планетите на Тау Цета. Започнали там всичко от начало... Възможно е... вече да не съществуват. Но ако са преживели и са изградили основите на цивилизацията, може би някога ще се завърнат... Само че тогава тук няма да има нито лунаци, нито от тези тукашните...

— ...нито доценти — вмъкнах.

— Доценти и без това няма — каза Марк с иронична усмивка. — Така били наричани хората от първата генетична група, след като лунаците напуснали Земята. Отлетели почти само професори. За доцентите, макар и хабилитирани, на Луната нямало място. Оттам идва шеговитото — от времето, когато хората все още са се шегували — название на всички останали от първата група. После в устата на онези от третата група то получило пренебрежително звучене, нещо като „умник“ или както някога са употребявали пренебрежително определението „философ“. Днес „доцентите“ вече са измрели, а думата

е останала като оскърбление, което гнипелите и згредите с удоволствие употребяват...

— А вие? Вие какви сте?

— Ние сме с доста по-различно потекло — обясни ми Марк. — Щом е станало въпрос, мен и петимата ми колеги отдавна не трябваше да ни има... Произхождаме от първата генетична група. Когато лунаците отлетяха, бяхме деца. После следвахме, докато все още имаше висши учебни заведения. Знаехме каква ще бъде съдбата на нашето поколение. Решихме... да поживеем малко по-дълго. В град като този не можеше да няма хибернатори — в болниците например. Снабдихме се. Така преживяхме връстниците си. Мисля, че и в другите градове са се намерили хитреци като нас...

— О, точно това исках да питам... какво е положението в другите градове?

— Според мен — същото. Къде по-добро, къде по-лошо, но едва ли условията се различават коренно. През двадесет и втори век градовете в значителна степен с унифицираха. Може би в някои няма вече жива душа. Не как да провериш? Съответно програмираният централен комплекс, управляващ всеки град, постепенно е унищожавал всички връзки и транспорта между него и другите градове. В плановете на лунаците било предвидено всичко, което щяло да се случи през бъдещите двеста години след тяхното отлитане. След като градовете са напълно самозадоволяващи се и си приличат като близнаци, връзките между тях загубват всякакво значение и икономическо, и туристическо...

— Обяснихте ми много неща, немалко от тях разбрах, но все още някои неща ме изненадват и учудват казах. — Какво е станало с културата? Та дори и на примитивните общества имат някаква култура, изкуство... И какво означава този странен разкол в обществото?

— Да оставим за друг път въпроса за културата. Впрочем вероятно ти сам ще се сблъскаш с нейните днешни изяви и няма да има нужда да ти обясняваме... А разделянето, разколът? Тези сополанковци тук, горе-долу до двадесетгодишна възраст, са гнипели. Скучаят, търсят си развлечения, бият онези, които се страхуват от тях. Тези от предградията, на възраст над четиридесет години — са згреди. Тяхното присъствие в града е нежелателно, гонят ги, принудени са да

се промъкват нощем, за да се сдобият с някаква храна. Те са много, но са стари, слаби и недохранени...

— Кой ги гони? Гнипелите ли?

— Не, те само подражават на по-възрастните, на онези между двадесет и четиридесет години...

— На тях как им викат?

— Никак. Те са просто „хора“. Именно те преследват згредите, периодично организират погроми — денем в техните крайградски дупки и нощем в града, когато онези се промъкват за храна.

— Но защо? Нали има предостатъчно за всички!

— Официалната „идеология“ на конфликта гласи, че младите си отмъщават на старите, понеже са ги родили, въпреки че са знаели, че липсват перспективи за тяхното бъдеще, както и заради генетичните обременявания. Тези обременявания са се превърнали в техен комплекс. Ако не им обръщаха чак толкова внимание, повечето биха могли да живеят съвсем нормално. Но обвиненията им са само претекст. Истината е, че те просто не могат да гледат старите, като знаят, че ги чака същата съдба. Хората просто не обичат да им се тика под носа картината на не особено привлекателното им бъдеще... Впрочем сегашните хора на средна възраст от града едва ли ще позволят на шепата гнипели да ги изгонят. Същевременно войната със згредите има многогодишна традиция. Всеки я приема като нещо естествено.

Изобщо родените и възпитаните след отлитането на лунаците хора се отнасят към заварените условия така, както първобитният човек се е отнасял към джунглата: просто живеят, както им падне. Побоищата са единственото им развлечение. Не съществува образователна система, те са деградирали умствено до равнището на най-мрачното средновековие. Защо и на какво да учиш членовете на едно загиващо общество? И кой би трябвало да го прави? Ето на, виж ги — живеят като прасета в супермодерна свинеферма...

— Страшно — рекох замислено.

— Както виждаш, човек свиква и някак си се приспособява. Всичко, което имаме тук, дължим само на способностите си. Тукашните хора заедно с гнипелите, згредите уж ни презират, а в същност се страхуват от нас, уважават ни. Сключват с нас различни сделки. Общо взето, ние шестимата управляваме този град.

— Сделки ли? Какви сделки можете да сключвате? — получават всичко даром — от автоматите, от магазините...

— Не всичко, о, не всичко! — засмя се Марк и почука по бутилката. — Ей това го нямат! А аз съм химик по образование и го правя доста добре.

— Алкохол ли им даваш?

— Продавам им го. Когато ми трябва нещо от тях. — Как мислиш, откъде имаме тези растения? Най-близкият неголям растителен резерват се намира на двеста километра от града, а транспортни средства няма. Те ни доставят сандъците с разсад. Време имат, колкото щещ, а и алкохола обичат... А оръжието? Да не мислиш, че умеят сами да си го правят? Или че намират в магазините?

— Доставяте им оръжие? На кои?

— И на тези, и на онези. За да има равновесие на силите. Само че не прекалено много.

— Та това е...

— Гадост ли искаше да кажеш? Е, не е чак толкова голяма... В историята на човечеството са извършвани къде-къде по-големи гадости. Тук условията са специфични, а и без това всичко ще отиде по дяволите... И други стоки им доставяме. Например момичета... Много търсена стока.

— Как момичета? Откъде ги вземате?

— Произвеждаме ги! — този път се разсмя Сирил. Помислих си, че се шегува.

От обясненията, които ми дадоха, излизаше, че вероятно аз съм единственият човек на Земята, който не е бил подложен на нито един от генетичните експерименти: не притежавах вродена размножителна блокировка, не бях обременен със задължително мъжко потомство... Обаче какво значение имаше това; като бях сам... Ако можех да открия Йетта...

Тази мисъл започна да ме преследва маниакално. Повярвах, че това би могло да придаде смисъл на съществуването ми... Да положим началото на новото човечество... Аз, Йетта и цилиндърът, който ще ни позволи да изчакаме края на обреченото човечество... Лунаците никога няма да се завърнат, те по-скоро ще се изтребят взаимно. Страдат от внушавана им поколения наред фобия. Няма да се измъкнат от своя зандан...

Помислих си за моите другари. Сред тях имаше две жени — на средна възраст, но все още можеха да бъдат взети под внимание... Дали обаче ще съумеят да се измъкнат от Луната? Ще съумея ли да ги измъкна аз, без при това да загубя собствената си свобода? Или живота си? И тогава какво ще стане?...

Сам се заблуждавах, като все отлагах за по-късно въпроса за моите другари; не исках да мисля за тях, преди да намеря Йетта или да се убедя, че я няма. Все по-дълбоко вярвах, че ми е възложена важна мисия, че съм предопределен да изиграя ролята на втори Адам, бащата на новото човечество... В миговете, когато мислех реално, се стараех да се отърся от тези абсурдни настроения, но маниакалните пристъпи не ме оставяха...

Сега ненавиждах ван Троф. Той, той е виновен, че се разпадна всичко, което толкова години поддържаше целостта на моята личност. Той, изкушителят, ми подхвърли сатанинската си идея и въпреки възраженията ми ме принуди да приема този налудничав план... Обещаваше ми Йетта, материална и жива, съблазняваше ме и ме подмамваше с нейния образ — всичко това през цялото време бе съзнателно преживяно от мен извън Земята... Сега, въпреки че нея я нямаше в действителност, аз така се бях вживял в нейното въображаемо присъствие, че не можех да се примиря с физическата ѝ липса. Търсех я, не се отказвах, кръстосвах слепешком, наслуки всички достъпни равнища и задънени улици и коридори на града. С това запълвах цялото си време, защото ако престанех да я търся, щяха да зазвучат с пълен глас рационалните реалистични изводи, които сами се налагаха... Нямах сила да си кажа: „Нея я няма, изчезнала е, изгубила се е някъде в тези двеста години, как можеш да се надяваш, че ще я намериш, глупак такъв?“

Знаех си, че ако се откажа от търсенето, моето съществуване — тук или където и да било — ще загуби всякакъв смисъл. Йетта беше единственият елемент — сега вече въображаем, но все пак... — който ме свързваше с този осъден на гибел, умиращ пред очите ми свят. Но имаше още нещо, с това не свършвах дяволските фокуси на стария Мефи. Оставаше цилиндърът — реален, безупречно действащ... Той ме привличаше като магнит — всеки ден въпреки волята си завършвах при него самотните си митарства. Букетът рози, запазил спомена за докосването на Йеттината ръка, стоеше там все така свеж и ароматен;

капките вода сред листчетата все така отразяваха светлината на фенерчето ми, когато открявах люка, за да погледна в цилиндъра. Писмото, което бях оставил за Йетта, все така се белееше в средата на пода...

Може би ван Троф не си е давал сметка колко жестоко беше постъпил спрямо мен... Даде ми надежда, която се оказа илюзорна, а същевременно ми отне онова, с което всеки човек разполага: възможността да се откаже от по-нататъшното си съществуване.

Винаги, когато поглеждах в дълбините на пространството, в което времето почти спираше, си знаех, че освен онази неосъществена надежда ми беше оставена още една, също илюзорна... Знаех си на какво съм осъден. Защото кой — освен дяволското въплъщение, каквото несъмнено беше Вергил ван Троф — би имал сили да се противопостави на сатанинското изкушение? Кой би отхвърлил шанса да задоволи всепокоряващата жажда да надзърне в бъдещето — произволно или поне невъобразимо далече в него?

Колко далече? Безброй пъти вече бях умножавал минутите по часове, денонощия, години... Двадесет и пет години там са... почти вечност. „Не, все още не“ — мислех си, загледан в дълбините на цилиндъра. Моята първоначална надежда все още не беше напълно угаснала, все още не ми се искаше да направя необратимата крачка, макар че в този миг изпитвах неудържимо желание да скоча долу, да захлопна капака на люка... А това беше единственият сигурен начин да оставя всичко зад гърба си, да се откъсна от цялото си минало, да изгоря мостовете за връщане...

Две седмици след пристигането ми в града вече познавах всички преходи до Института. Маниакалното очакване уплиташе опасно мислите и волята ми. Разбирах, че трябва да направя нещо, каквото и да е, само за да разваля тази насочена към безкрайността магия. Гнетеше ме чувство на вина пред другарите ми, останали на Луната. Дължах им поне известна информация за Земята, за да могат да решат какво ще правят занапред. Събирах уж тази информация, но не ми спореше. Давах си сметка, че цялото мое бродене из града има съвсем конкретна цел... Просто търсех Йетта, някакви следи, някакви вести за нея.

Вместо да скиторя из долните равнища на града, би трябвало да проуча натрупаната от Марк и другарите му библиотека. Би трябвало

да се постарая да реконструирам най-подробно миналото, да разбера какво се е случило в действителност на Земята след нашето отлитане. Ако, както следва от обясненията на Марк и Сирил, населението на Земята няма да преживее дори още няколко поколения, тогава ние, пришълците от миналото, останали извън генетичните комбинации, сме може би последният шанс на човешкия род... Едва ли лунаците с тяхната физическа дегенерация, с техния страх от открито пространство, с деформирани обществени навици и травмирана психика можеха да изиграят тази роля...

Въпреки логиката не можех да си наложя поне един ден да не надзърна в цилиндъра. Наистина чрез това бродене опознах града на всички негови равнища, обаче това не ми помагаше да разбера нито миналото, нито днешния ден на неговите жители.

Когато един ден се връщах от нулевото, открих на второто равнище добре съхранена сграда със стилин, класицистичен портал. Май че в подобен стил са изграждали през различните периоди само театрите и музеите, подчертавайки връзката със старото средиземноморско изкуство. Сградата беше от края на ХХІ век. Заинтригува ме най-вече, защото ми заприлича на музей или библиотека. Вътрешността ѝ не беше запълнена с кризолит, тъй като тя не играеше ролята на носещ елемент на горната плоча.

Осветих фасадата и потърсих следа от някакъв надпис. Над входа се виждаше само барелеф, изобразяващ жена с лира. Едното крило на тежката врата беше отворено. Влязох в просторен хол и по мраморния под тръгнах по дъгообразния коридор. От вътрешната му страна се виждаха няколко врати. Вероятно те водеха към театрална или концертна зала. Неочаквано иззад близката затворена врата откъм предполагаемата зала долетя деликатен, тих звук. Звучеше като звън от струните на някакъв инструмент. На инструмент, който ми беше добре познат...

Побутнах предпазливо вратата. Тя се отвори почти безшумно. Изгасих фенерчето си и се опитах да различа нещо в тъмнината. Залата не беше осветена, но в далечния ѝ край, точно срещу мен, на тъмния фон се очертаваше светъл правоъгълник. Там се намираше сцената, която дръпнатата наполовина драпирана завеса закриваше частично от двете страни. Слабият светлинен източник беше разположен зад кулисите, като изтръгваше от мрака матовия блясък на органични тръби.

Нежните, бавни тактове на простата мелодия долитаха иззад гънките на завесата. Да, това можеше да бъде само арфа...

Сърцето ми се сви, а през главата ми пробягна една напълно ирационална мисъл: нали Йетта свиреше на този инструмент!

Запалих фенерчето, заслоних светлината му с ръка и започнах бавно да се промъквам между редиците кресла, разположени терасовидно около сцената, в начупени полукръгове. Някои бяха направо строшени на парчета, повечето бяха с разкъсана тапицировка. Все така внимателно, за да не вдигам и най-слаб шум, с угасено фенерче се изкачих по тесните стълби към сцената. Надзърнах зад завесата. Неголямо фенерче беше поставено на пода на сцената, до стилната табуретка с остатъци от изтрита позлата, на която седеше заднишком към мен свирещата жена. Виждах нейния гол гръб и ръцете ѝ, обхванали инструмента пред нея. Блестящият плат на роклята очертаваше стройни бедра и в пищни гънки падаше надолу, около краката ѝ, от двете страни на арфата.

Напевните арпеджиа се засилиха, преминавайки във фортиссимо. Усещах как по гърба ми под комбинезона се стичат струйки пот, а в слепоочията ми удря камбаната на пулса...

Същото очертание на раменете и леко наведен гръб, същата форма на главата, същите късо подстригани тъмни коси... Страх ме беше да се помръдна, да не би да уплаша този призрак... ако беше само привидение... ако беше жив човек... Само да обърнеше глава към мен и тогач измамното очарование щеше да се разнесе...

Стоях, гледах и слушах. Колко много приличаше на нея, с всяко движение на ръката, когато пръстите пробягваха по струните, с всяко навеждане на главата, сгушвайки я в рамката на инструмента...

Несъзнателно направих крачка напред. Подът изскърца. Тя спря да свири, обърна лице към мен и рязко стана. В слабата светлина съзрях лицето ѝ. Вкамених се. Това беше лицето на Йетта.

Тя ме гледаше спокойно с големите си, широко поставени очи с леко наведени надолу външни ъгълчета. Нейното светло, овално лице, белеещо над мургавите рамене, беше същото онова лице, което аз бях виждал пред очите си през цялото време на моето пътешествие. Стоеше пред мен — невисока, стройна, с големи, щръкнали малко настрани под тънкия плат гърди... Същата, непроменена, близка...

— Йетта... — успях да прошепна, но не бях в състояние да се помръдна. — Аз съм, аз съм...

Тя ме гледаше — без уплаха, но и без усмивка, сякаш само с известно любопитство. Не се отдръпна, стоеше неподвижно, с отпуснати ръце, някак си безволева. Не реагира дори когато силно я прегърнах и започнах да целувам лицето ѝ. Очите ѝ бяха все така широко отворени, но гледаха зад мен и като че ли избягваха да срещнат погледа ми.

— Йетта, аз съм, не ме ли познаваш? — прошепнах най-сетне.

— Не те познавам. Казвам се Сандра — отвърна тя тихо.

Пуснах я и отстъпих една крачка. Гледах я и нищо не разбирах.

Сандра остана с мен. А по-точно казано, аз останах с нея, понеже не можех да повярвам, че тя не е тази, която търсех. Паметта ми не ме лъжеше. Сандра беше идентична с Йетта от снимката, която винаги носех със себе си. Беше на същата възраст, повтаряше я в най-дребните подробности, с леката асиметричност на лицето, начина, по който се движеше... Само паметта ѝ беше различна, всъщност почти нищо не помнеше или пък не искаше да ми разкаже нищо за себе си.

Заведе ме в жилището си, на предпоследното равнище на града. Малката стаичка беше задръстена с всевъзможни дреболии, беше затрупана с тоалети, сякаш извадени от театрален гардероб — толкова разнородни и от различни епохи.

Дали не искаше, или не можеше да ми каже нищо за себе си. Опитвах се да систематизирам и после обмислях всички хипотези, чрез които се мъчех да си обясня коя е тя. В крайна сметка приех една от тях — онази, която най-пълно отговаряше на желанието ми. Втълпих си, че Сандра е Йетта... Като личност, разбира се, не беше тя, но и този факт се опитвах да си обясня. Нали никой не беше изследвал страничните ефекти на продължителното пребиваване в цилиндъра на ван Троф! Самият Мефи е бил в него само няколко секунди. Възможно е полето да влияе върху паметта и сега, като е излязла от цилиндъра, Йетта да не помни нищо от миналото си! Нищо — освен уменията да свири на арфа...

Прекарах с нея три седмици. Само няколко пъти отидох до бункера. За мен това беше Йетта. Радвах се, че я открих, и прогонвах всяка мисъл, че може да не е тя. Какво повече можех да искам? След като толкова се бях надявал на нейното съществуване, тя се намери,

още по-скъпа и незаменима — макар и неразгадана докрай, вътрешно чужда, без старите спомени и чувства, които същност изграждат човешката личност...

Ходехме заедно из лабиринтите на града. Тя ги познаваше добре. Сега ми беше все едно къде ходя и какво правя — постигнах целта си, намерих я, вече не бях сам тук. Нейното присъствие придаваше смисъл на съществуването ми в това време, в което отдавна не трябваше да ме има...

...И в обхваналата ме еуфория, обзет от щастие, в което се накарах да повярвам, изведнъж с нова сила ме завладя онази натрапчива мисъл, която този път не можех да прогоня — а ако Сандра не е Йетта? Тази изключителна прилика не може да е случайна! А ако... Да, твърде вероятно беше! И тази възможност бях вземал пред вид. Може би Йетта най-накрая е загубила търпение, решила е, че няма да се върна, излязла е от цилиндъра, за да започне нормален живот в този град, ако изобщо той може да се нарече нормален... И Сандра би могла да бъде нейна дъщеря... В такъв случай Йетта със сигурност е била жива преди двадесет години... Възможно е и сега да е в града, а ако се е възползувала от цилиндъра — да е все така млада, мъничко по-стара от Сандра. Не, това е абсурдно! Ако веднъж е взела решение да напусне цилиндъра и е родила дъщеря, после нямаше да поиска пак да се върне в него... Родила е дъщеря ли?... Можела е да има дете само от някой от тукашните мъже. Но нали се знае, че тук момичета се раждат невероятно рядко. Действително Йетта не е била подлагана на генетичните манипулации в миналото, обаче доколкото ми е известно полът на детето се определя от хромозомите на мъжа и вероятно в този случай именно те не позволяват да се зачене дете от женски пол... Не, прекалено много невероятни стечения на обстоятелствата. Без съмнение Сандра би могла да бъде дете на мъж от моето време. Но тогава защо и е притрябвало на Йетта да се отправя на пътешествие в бъдещето, ако в живота ѝ е имало и друг мъж? Ами ако Йетта е била бременна още преди аз да отлетя от Земята? Тогава... Сандра би могла да бъде моя дъщеря! Това е напълно вероятно! Твърдото решение на Йетта да дочака моето завръщане би могло да бъде продиктувано от желанието ѝ да има това дете, без да ме спира от експедицията, без да ме кара да изпитвам отчаяние и угризения на съвестта. Колко подходяща за Йетта би била такава постъпка... Потръпнах, като си

представих този вариант, защото от него следваше неизбежният извод, че от три седмици живея със собствената си дъщеря. Вече всичко ми се струваше възможно, а всяко друго предположение — по-добро от това... Та нали, мислех си, Сандра би могла да бъде дъщеря на Йетта и на някого от нейното време или дори нейна правнучка, преживяла до днес в цилиндъра вместо Йетта!

Измислях нови и нови версии, за да отхвърля вероятността на нежеланото положение. Не можех да се отрека от Сандра. Обичах я. Тази любов беше продължение на чувството, което ме съпътствуваше от Земята до Дзета и обратно. Как сега отново да поместя това чувство във вакуум, как да се откажа от човека, към когото е насочено?... Прогонвах съмненията и продължавах да живея с мисълта, че мечтите ми са се осъществили.

Сандра също изглеждаше щастлива. Разделяхме се за кратко, само когато аз отивах да навестя Марк и другарите му или пък тя излизаше за храна на горното равнище. Мислите ми упорито се връщаха към догадката, че Сандра е все пак Йетта, която си е загубила паметта. Дали имаше надежда да си я възвърне? Реших да ѝ покажа нещо, което да ѝ напомни нейното минало. При посещението си в бункера попитах Марк как да стигна до най-близкия резерват за растения.

— Да — отвърна той, — резерват има. Отдавна, много отдавна дори съм бил в него, но...

— Наистина ли няма никакви транспортни средства? Извън града видях чудесна автострада.

— Транспортни средства има, но не можем да ги приведем в движение. Те се управляват автоматично — направлява ги самата автострада — и затова няма нито как да ги управляваш, нито как да задействуващ и да изключиш двигателя. Но постепенно повечето от тях са били изведени от строя, а може би дори целенасочено са били повредени от поддържащите автомати съгласно оставената от лунаците програма. Изобщо всички съоръжения в града се управляват от компютърна система, а ние, като не разбираме нищо от нея, си траем, за да не развалим нещо. Стараем се само да охраняваме мозъка на града от неговите жители — не дай боже да се доберат до него... Страх ме е да си го представя! Слава богу, центърът за управление се пази много добре...

— Все пак — прекъснах го — искам да се опитам да пусна в движение някое превозно средство. Така ми е домъчняло да видя живи растения под открито небе...

— Опитай се. Всички транспортни средства са складирани в гаражите на предпоследния етаж. Мога да ти дам карта на околността.

Намерих гаражите. Повечето от тях носеха отпечатъка от вандалщината на жителите на града. Поддържащите автомати оставаха абсолютно глухи на искането ми да задвижат колата. Те се подчиняваха на централното управление и бе напразно да ги караш насила да направят каквото и да било. Захванах се сам да се ориентирам и поправя, ако мога, сложната електрическа система на едно от транспортните средства. Имах късмет, че не беше сериозно повредена. След няколко часа донякъде успях. Двигателят заработи. Оказа се, че енергетичните батерии са заредени до максимум, очевидно не са забранили на автоматите да ги зареждат.

Сега оставаше само да проверя дали пътищата ще бъдат склонни да поемат управлението на моята кола. Припомних си, че като идвах към града, срещнах на автострадата движещо се превозно средство. Наистина беше техническа кола, но самият факт, че тя се движеше, показваше, че управлението е в изправност. Вече ми беше ясно защо лунаците, като са изключили от експлоатация транспортните средства, са възложили на автоматите да поддържат пътищата. Вероятно са искали след завръщането си да ги заварят в пълна изправност. За това свидетелствуваха и сизифовите усилия на техническите коли да ремонтират нелепо поврежданото осветление по улиците на предградията. Значи, все пак, като са напуснали Земята, те са разчитали, че техните потомци ще я намерят безлюдна, но с подходящи условия за незабавно заселване. В своите предвиждания са взели пред вид дори варварската война на подивелите жители с механичното упорство на автоматите. В същото време аз успях толкова лесно да задвижа колата, че това не говореше много ласкаво за техническите умения на жителите на Земята по времето, когато лунаците са я напуснали. Изглежда, че още тогава всички работи по поддръжка на техниката са били извършвани от специализирани автомати.

Транспортното средство се управляваше просто. На арматурното табло имаше само няколко копчета: „старт“, „стоп“, „наляво“,

„надясно“, „направо“. Скоростта и радиуса на завоя налагаше самият път. Излязох от гаража през тунела, водещ за горното равнище на града. Беше нощ. Фаровете се включиха автоматично и осветиха пустите, разклоняващи се проходи. Наслуки преминах през няколко от тях, за да се поупражнявам в управлението. Пътят ме водеше безупречно, необходимо беше само на кръстовките и разклоненията да програмирам предварително посоката на движение. След няколко опита установих, че мога дори да закодирам в паметта на колата целия си маршрут. Навярно възможностите ѝ бяха още по-съвършени, но засега те не ме интересуваха. Колата не беше голяма, имаше овална форма; горната ѝ част представляваше прозрачен купол, осигуряващ великолепна видимост. Беше двуместна.

Докато се носех из безлюдните тунели, забелязах само няколко пешеходци. Всички оглеждаха любопитно колата, сякаш за първи път през живота си виждаха подобно нещо в движение. Спрях до една групичка от трима души на тротоара, но те бързо се изпокриха в близкия вход. Върнах се в гаража и изключих двигателя. Тръгнах към изхода, но в същото време видях, че два ремонтни автомата се насочват към колата с протегнати манипулатори. Мигновено разбрах какво значи това: в паметта им беше кодирана заповед да извеждат от строя всяко изправно пътническо транспортно средство. Не разполагах с друго оръжие освен бластера, който в създадо се положение беше абсолютно безполезен. Гледах с ужас как те се приближават, за да унищожат резултата от моите усилия. Бързо влязох пак в кабината. Роботите се спряха насред път. Първото ми желание беше да изкарам колата на улицата, но веднага се отказах от тази идея. Градът действуваше последователно. Съгласно програмата автоматите, отговарящи за реда и чистотата, щяха незабавно да я върнат на мястото ѝ...

Огледах се. Изброих в гаража шест робота. Те стояха неподвижно на произволни места в просторното помещение. Какво да направя? Как да ги изключа? Нямах представа дали изобщо е възмържно... И изведнъж ми хрумна. Изскочих от колата и бързо грабнах закачения на стената плазмен апарат за рязане на метал. За щастие кабелът за захранването беше достатъчно дълъг. Включих апарата и за броени секунди отрязах главите на двата робота, които отново се бяха насочили към моята кола. Замръзнаха на място с

безсилно отпуснати манипулатори. Повторих операцията с другите четири робота, угасих горелката и незабавно напуснах гаража. Вратата се затвори автоматично зад мен.

Едва сега си дадох сметка, че с това, което току-що извърших, се превърнах в истински жител на града... Тук просто не можеше иначе, щом на човек му се налагаше да се противопостави за нещо на проектите на създателите му — физически отсъстващи, но практически налагащи на всяка крачка своята воля, записана в мозъка на всесилния молох...

Как да се определи позицията на жителите на този град? Анархисти ли бяха? Въпреки привидното противоречие анархията не може да съществува, без да има власт и ред, на които да се противопоставя. Лишена от обекта на действията си, анархията умира или си търси нов противник. Обществото не може да бъде множество от анархисти, тъй като рано или късно от хаоса ще се оформи някакъв ред, някакви повече или по-малко определени обществени отношения.

В този град власт нямаше. Или по-точно — имаше, но тя беше неуловима, безлична. Марк и другарите му не даваха на жителите на града да почувствуват до каква степен са ръководени. Системата за управление на града, действаща чрез многобройните му апарати, беше за тях още по-неведома. При създаденото положение единствените реални противници, които те можеха да обвиняват и да наказват за своето безсмислено съществуване, бяха събратята им, уплетени като тях в същия абсурд. Те бяха слаби и следователно — бяха идеални противници...

Започна да ми се струва, че все по-добре разбирам същността на конфликта между отделните обществени групи в града. Но същевременно информацията ми още не беше достатъчно задълбочена, за да мога да разнищя всичко докрай.

Един ден, както скитахме със Сандра, сгушила се до мен, из долните равнища, неочаквано се намерихме пред Музикалния театър — там, където я срещнах за първи път. Влязохме вътре и аз я попитах кой я е научил да свири на арфа. Тя ме погледна с леко учудване, сякаш не разбираше. Чак когато посочих иззад кулисите арфата на сцената и повторих въпроса си, тя се усмихна.

— О, това беше много отдавна... Помня, че някога... Някаква жена ме учеше, а после аз идвах сама, опитвах се...

— Коя беше тази жена?

— Не знам. Срецнах я ... тук, в града... После още няколко пъти се видяхме...

— Кога?

— Сигурно много, много отдавна... Толкова отдавна, че не помня... Дали не съм била съвсем малка тогава?

— Сетне не я ли срещна пак?

— Не, наистина не си спомням кога я видях за последен път. Тя ми показва как се свири, наместваше ръцете ми... Беше толкова красиво! После идвах тук сама, когато... когато не издържах там, горе...

Тя седна при инструмента. Пръстите ѝ пробягваха по струните така сърчно, че ми беше трудно да повярвам... Не, едва ли това умение е резултат само на няколко урока и собствени упражнения. Да не би пък онази жена, която е учила малкото момиченце да свири на арфа, да е някакъв остатък от загубената памет, картината на първите уроци по музика от ранното детство? Щеше ми се да вярвам, че е така, за да се хвана, ако мога, за тази нишка на паметта ѝ и да освободя личността на Йетта от телесната опаковка, наречена Сандра... Но не, не успях да направя дори крачка напред. Крехките откъслечни спомени се разпадаха, преди да очертаят по-траен мотив.

След като излязохме от театъра, аз несъзнателно тръгнах към второто равнище, откъдето можеше да се достигне до Института. Краката ми сами ме носеха натам. Стигнахме до входа през покрива му в мълчание, което Сандра не наруши нито с една дума. Спря се над отворената плитка шахта. Сандра ме погледна и вероятно реши, че я пропускам пред себе си, та започна да слиза надолу по ръждясалата стълбичка. След миг я изгубих от погледа си, затова побързах да я настигна. Тя стоеше в средата на фойето на последния етаж, до водещото надолу стълбище. Пак ме погледна въпросително. Кимнах. Затича се чевръсто, етаж след етаж, а аз я следвах с усилие. В мазето тя огледа колебливо коридора насам и натам, светейки си с малкото фенерче. Досами нея, край стената, пробягаха няколко плъха. Сандра ги погледна без страх и без отвращение, а по-скоро с любопитство. Тръгна нататък, накъдето побягнаха те и по следите им стигна до мястото, откъдето се слизаше на долното равнище на мазето.

— Идвала ли си тук друг път? — попитах я, като я настигнах. Тя не ми отговори, проследяваше с поглед още един профучаващ край нас плъх.

— Ето, виж! — каза ми. — Оттук минават. В тъмната ниша на коридора видях отвор, чийто ръб беше очертан с неравномерно начупения край на керамична тръба. Приличаше на начало на стар канал, който някъде надолу, под земята, сигурно се съединяваше с главния градски колектор. През него някога са се стичали отпадъчните води на Института. Изходът на канала се намираще горе-долу в средата на височината на стената, следователно на около четири метра под повърхността на естественото равнище. Осветих вътрешността му. Керамичната тръба с диаметър петдесетина сантиметра слизаше под неголям ъгъл право надолу, а след това остро, дъгообразно свиваше надясно.

— Почакай ме малко! — казах на Сандра и се напъхах в тръбата. Надзърнах зад ъгъла на канала. По-нататък тръбата се вливаше във вертикална шахта като кладенец. По стените му бяха прикрепени за стълбички стоманени скоби. Пълзейки на лакти и колене, пролазих нататък с фенерчето в едната и бластера в другата си ръка. Шахтата беше доста дълбока. Слязох по скобите петнадесетина метра надолу. Там се отклоняваше друг хоризонтален канал, който според мен отново се връщаше под основите на Института.

Продължих по него. Той беше значително по-широк от този, по който достигнах до шахтата. Вече можех да вървя приклепнал и с наведена глава, като си осветявах пътя с фенерчето. Между краката ми се стрелна плъх и побягна пред мен. Насочих светлината след него. Светлинният сноп падна върху някаква ръждивокафеникава неподвижна маса, струпана върху долната част на тръбата, само на крачка-две пред мен. Приблжих се и я осветих отблизо. Това бяха плъхове. Куп от телата на неподвижни, мъртви плъхове... Не!... Бяха неподвижни, но не мъртви... Един беше увиснал във въздуха над другите, като че ли се беше вкаменил в скок и беше останал така, без да мърда повече лапичките си и щръкналата опашка. Очите на другите, скупчени отдолу, бяха отворени и блестящи, опашките на едни стърчаха нагоре, муцунките на други бяха отворени и разкриваха редица остри зъби... Позите им бяха най-разнообразни, сякаш уловени в моментална снимка...

Стоях, гледах ги и усещах главата си празна. Обаче достатъчно ми бе да погледна горната част на тръбата, над плъховете. Някога нагоре бе имало шахта, плитък кладенец, като онзи, по който слязох преди миг. Сега тя беше запушена с дъното на метален цилиндър. На три крачки пред мен, в явно отдавна неизползваната част от канализационната мрежа на града се намираше цилиндърът на ван Троф. Виждах неговата долна част, където вероятно бяха разположени инсталациите, които Мефи някога нарече „гравитационни лещи“...

Значи, не само във вътрешността на цилиндъра, но и тук, под дъното му, полето действуваше. Сигурно беше по-слабо, разсеяно, периферно, но все пак предизвикваше ефекта на забавеното време.

Бръкнах в джоба си и извадих първата дреболия, която ми попадна в ръката — електрическа микробатерия за фенерчето. Хвърлих я пред себе си. Тя полетя по плоска парабола, но ненадейно, като че преминала някаква невидима граница, увисна до опашката на скочилия плъх.

В отсечката на стара канализационна тръба беше възникнал най-странният капан за плъхове, какъвто е бил конструиран от човека. Всяко животно, което изтичваше през него, го изминаваше за милион пъти по-дълго време, отколкото ако полето го нямаше. Естествено, плъховете не забелязваха това. Субективно отчетеното от тях време беше същото, каквото и в нормални условия.

Измъкнах се от канала и се завърнах в мазетата на Института. Сандра беше започнала да се безпокои. Когато се подадох от канала, тя се притисна до мен.

— Не ме оставяй сама — рече. — Аз вече не мога без тебе...

Целунах я и я поведох по познатия път. Сандра гледаше внимателно как отварям стената, а после, щом отворих капака на люка, любопитно надзърна в отвора на цилиндъра. Слязох долу и вдигнах от пода неизменно свежите цветя...

— Заповядай — подадох ѝ букета. — Внимавай да не се убодеш.

Тя го пое и зарови лице в пищните цветове, жадно поглъщайки техния непознат, странен за нея аромат. Сетне ме погледна. Не знаеше какво да направи с букети.

— Ще го вземем с нас. Цветята не бива да живеят по-дълго от хората — казах аз.

— А какво има... там? — Сандра посочи към цилиндъра.

— Там ли? — усмихнах се. — Това е моето последно скривалище... Но сега то не ми е нужно — докато ти си с мен...

— Не казвай „докато“! — високо реагира тя и ме удари с юмрук по рамото.

Затръшнах капака. И веднага ми хрумна, че когато го отворих преди малко, съм освободил плъховете от капана, изключвайки полето. А сега то пак започна да действа.

„Ами ако... — помислих си — те не случайно тичаха през този канал? Ако са се насочвали натам преднамерено, за да останат съвсем съзнателно в обсега на забавеното време?! Глупости! Съзнание у плъхове?!“

Лесно можех да проверя дали е така. Ако все още бяха там, следователно не капанът ги е заловил, а те доброволно се напъхват в него. Но нямах никакво желание да влизам още веднъж в канала.

На предпоследното равнище на града бяха разположени главните комуникационни артерии, по които сега се движеха само автоматичните технически и снабдителни коли. За разлика от най-горното равнище тук се срещаха значително по-малко шляеци се момчета. Преобладаваха мъже в разцвета на силите, които бяха облечени по-сдържано и се държаха сравнително по-тихо. Обаче и те безцелно се шляеха по улиците, влачеха се отпуснато покрай витрините, ненадейно изчезваха във вътрешността на някой дом.

Откакто заживях със Сандра, смених комбинезона си с дрехи, подобни на онези, които носеха жителите на града. Въпреки това привличах вниманието на околните, където и да отидех. Групичките мъже, край които минавах, се раздвижваха, чувах как те тихо си разменят по някоя дума или се съвещават за нещо. Погледите им ме съпровождаха, докато не изчезнех зад някой ъгъл. Първоначално предполагах, че причината е в новите ми дрехи, взети направо от магазина, прекалено чисти. От доста време бях престанал да се бръсна, както повечето от мъжете, срещани на улицата. Искях да си пусна брада, с която донякъде да прикрия значително по-тъмния си тен. Явно тукашните жители рядко напускаха това равнище, осветено с изкуствена светлина. Помъчих се да поизцапам и поизмачкам дрехите си, но и това не помогна. Всички продължаваха да ме стрелкат с подозрителни погледи. Понякога дори проявяваха враждебност, подхвърляха подире ми остри забележки на не особено елегантния

жаргон на града. Едва след като я попитах, Сандра ми разясни причината за тяхното неблагоприятно положение.

— Седни и погледни тук! — Тя застана зад гърба ми и поднесе пред очите ми един от нейните театрални реквизити — огледалце в стилна, имитираща дърво рамка. После притисна дясната си буза до лицето ми и отметна назад кичура коса от слепоочието ми. Погледнах нашите лица в огледалото и всичко ми стана ясно.

Откакто се бях върнал, не бях чувствувал нужда да се гледам в огледало, понеже използвах автомати за подстригване и бръснене. Нещо повече, не бях взел огледало и в подръчния си багаж, когато напускахме „Хелиос“. Господи, колко отдавна не бях виждал собственото си лице! В паметта ми то си беше останало същото, каквото беше преди отлитането ми. С Йетта често заставахме пред голямото огледало във фойето на консерваторията, когато отивах да я взема след уроците ѝ. Гледахме лицата си и се радвахме — ликаприлика, млади, с гладка кожа... А после, колкото пъти поглеждах снимката на Йетта, въображението ми рисуваше и моя образ и нейния, все така млад, какъвто беше нейният на снимката. Времето, което нямаше власт над любимото лице на фотографията — и както се надявах, на живота също, не беше подминало безнаказано мен. Как наивно бях забравил този факт!

Сега, като гледах абсолютно непромененото момичешко лице, притиснато до моето в тесния овал на огледалцето, почувствувах странен неприятен спазъм на сърцето си. Значи, аз съм този мъж с посивели коси над слепоочията, с гъста мрежа от бръчки около очите, с натезали клепачи и угаснал поглед... Да, такъв се бях върнал от пътешествието, в което така поривисто се бях устремил, сякаш то беше единственият ми шанс за върховно удовлетворение. Такъв исках да предложа себе си на момичето, оставило заради мен завинаги всичко — своите близки, своя дом, своето време, — за да се срещне тук с мен, за да ме очаква във всяко време, когато и да се завърна...

Изпълни ме вълна от благодарност към това дребно, тъмнокосо момиче с детински бедра и вече недетински гърди. Не мислех дали е Йетта или само Сандра, притежаваща по необясним начин всички нейни физически белези. Обърнах се към нея и силно я прегърнах. Огледалцето падна от ръката ѝ на пода и се разпръсна на няколко парчета. Беше направено от истинско старо стъкло...

— Ще трябва да бъдеш по-внимателен — легнала до мен на пода, Сандра се надигна на лакът. — Започваш да приличаш на згред, а тук тях не ги обичат. Но аз те искам такъв. Ти трябва да изглеждаш като истински космак, със звезда и с това... — Тя посочи бластера до мен. — Трябва да ги виждат от пръв поглед, иначе може да те пребият: згредите си знаят, че като им дойде времето, трябва да напуснат центъра. Винаги е било така.

Аз я притиснах до себе си:

— Не винаги, но това не е важно. Бъди с мен, докато искаш.

— Ще бъда винаги. Защото ти си различен, не приличаш на другите хора. Ти си истински космак, не си манипулиран и аз ще имам от тебе дъщеря. Ще имам, нали? — В гласа ѝ звучеше молба и надежда.

— Какво значи „манипулиран“? — Гледах удивен нейните влажни, зеленикави очи.

— Всички мъже са манипулирани, имат доминиращ игрек в хромозомите си и затова се раждат само момчета.

— Откъде ги знаеш тези неща?

— От училището.

— Какво училище?

— Има само едно училище... На Тес.

— Той доцент ли е?

— Не. Той е много стар згред. Той проповядва истината. На всеки, който иска.

— Тук, в града ли?

— Да, но на него никой няма да му направи зло. Той е софифил.

— Философ, искаш да кажеш — засмях се аз.

— Не, софифил. Философите са били много и всеки е говорил различни неща. А Тес е единствен и говори истината. Една единствена за всички.

— Ще ме заведеш ли при него?

— Да. Но... Нали ще имам дъщеря? И син... И той също няма да бъде манипулиран. Но най-напред дъщеря...

— Много ли искаш?

— Че коя жена не иска!

— Защо?

— Ами... защото... това става толкова трудно... Рядко се случва. На момчетата им е добре в града. За момчетата е лошо, много по-лошо...

— Но нали... нали по-късно и мъжете, и жените са принудени да напуснат града?

— Какво от това? Такъв е животът. Още по-късно пък всички умират. Значи ли, че за това трябва изобщо да не искат да живеят?

Не намерих какво да ѝ отговоря. Съществуваше ли някаква логична обосновка да желаеш да живееш и да създаваш живот в дори най-безнадеждните условия?... Но съзнанието за липсата на обществени перспективи не изключва волята за живот на отделните единици.

— Какво друго си научила от Тес? — попитах след малко.

— Истината за всичко. Че ще минат три поколения и на Земята почти няма да останат хора, нито пък доценти. А след това ще долетят космачите. Който ги дочака, ще бъде щастлив.

— Откъде ще долетят те? От Луната ли?

— Не. На Луната са лунаците. Те са лоши. Космачите са далече в небето...

Следващия ден помолих Сандра да ме заведе при Тес. Облякох пак своя комбинезон със звезда на гърдите и тръгнахме към долните равнища. През лабиринта на улиците достигнахме до солидна сграда, пред която стоеше тълпа мъже. Сандра се приближи сама и размени с тях няколко думи. Един мъж ме повика с ръка, после ме поведе в сградата. Там ме предаде на друг, който беше въоръжен с непознато за мен оръжие. Пазачът ми нареди да вървя пред него. Тръгнахме по пустите коридори, пресякохме няколко празни помещения, а когато се изправихме пред една голяма, двукрила врата, той мина пред мен.

— Дай! — Пазачът посочи към бластера ми. — После ще ти го върна.

Поколебах се, но му дадох оръжието си. Той го пхна под колана си и отвори вратата. Каза някому нещо. Постояхме още малко пред вратата, след което пазачът ме пропусна да вляза. Той самият остана навън. Посрещна ме мургаво момче с мулатски черти. Гледаше ме любопитно.

— Учителят те чака, космако! — изрече мулатът почтително.

Тръгнах подире му през голямата зала, чиито стени бяха покрити с рафтове с книги.

Зад следващата врата се намираще неголяма стая. В светлината на стилния лампион в дъното съзрях Тес. Беше дребен, съсухрен старец с жълтеникаво лице под рядката бяла коса. Полуседеше-полулежеше на разхвърляните по дебелия килим възглавници. Гледаше ме и леко клатеше глава. До него имаше няколко книги.

— Добре дошъл, космако! Бях сигурен, че скоро ще дойдеш при мен. — Гласът му беше неочаквано звучен за възрастта и вида му. — Можеш да си отидеш, Пим! — обърна се той към мулата. — И нека никой не ни безпокои!

Момчето се поклони ниско, излезе и затвори вратата.

— Не се учудвай на тези церемонии. — Старецът премести към мен една възглавница. — Сядай! Създадох им вяра и трябваше да се погрижа да я облека в подходяща форма. Но с теб мога да разговарям без протокол.

Седнах и попитах:

— Ти от доцентите ли си? Тес направи кисела гримаса.

— Те са комбинатори, хитреци. Не ги обичам и теб също не те съветвам да им вярваш. Не правят нищо безкористно. А аз съм нормален човек. Роден съм преди почти деветдесет години.

— Значи, произхождаш от... от онези, които...

— Да. От тези, които лунаците наричат дегенерати. Обаче истината е по-различна от това, което си чул на Луната. Да не говорим, че и от доцентите също не би могъл да научиш цялата истина.

— Разбрах, че ти разкриваш Истината. Дойдох да я чуя...

— Истината, която представям на тези нещастници, е много опростена. Старая се да запълня с нещо вакуума в главите им. На теб, разбира се, мога да кажа повече неща. Видя моите книги, нали? Те ми дадоха възможност да разбера всичко. Имах предостатъчно време...

— Не те ли изгониха от града?

— Както виждаш, дори ме пазят — да не би да ми се случи нещо лошо. Мен и доцентите ни пази обстоятелството, че сме нужни на тези хора. Доцентите задоволяват низките им потребности. Аз се опитвам да задоволя висшите... Защото те и такива имат. Трябва да разбереш, че те все още са хора. Че са в много по-голяма степен хора от лунаците... Греша, ако ги смяташ за банда дегенерати. Наистина са

силно деформирани в генетично отношение, но това не означава, че у всички се извява някаква изроденост. Те са просто безпомощни — никой на нищо не ги е научил, живеят само по благоволенieto на града и неговите автомати. Живеят също като плъховете, които се срещат на всяка крачка. Само че плъховете от ден на ден стават все повече и повече, докато редиците на хората неумолимо оредяват... — Старецът разтри очи и без да ги отваря, с обърнато нагоре лице продължи с равен, спокоен глас: — Методът, с който някога се опитали да забавят избухването на „Демографската бомба“, както тогава наричали лавинообразното нарастване на населението на Земята, довел до непредвидени странични ефекти. Не знам дали сега можем да обвиняваме конкретно някого за това, че са били приложени недостатъчно проверени средства. Но тогава не са разполагали с време. Всяко десетгодишно забавяне означавало влошаване на положението...

Лунаците узурпирали привилегията да положат началото на ново човечество. Подбрани в генетично отношение, те решили да си построят „Ноев ковчег“ и да изчакат, докато предизвиканият от тях „потоп“ унищожи останалата на Земята част от населението.

Може да се каже, че са действували хуманно. Онова, което те оставяли на Земята — градовете, произвеждащи всичко необходимо за живота на жителите им, — осигурявало на бъдещите поколения условия за преживяване. Плановите им били обмислени до най-малка подробност. През това време Земята трябвало да се съхрани достатъчно цивилизована, че да може да приеме гостоприемно завръщащите се лунаци и да им помогне да се заселят бързо.

В генетично обременената група имало много талантиливи и дори гениални хора. Някои грешки в генетичния код влияят върху помаловажните елементи от структурата на организма, други изобщо не се извяват в следващите поколения, понеже се елиминират при кръстосването с генетично чист материал. При това не бива да се забравя, че крайните случаи на мутация се елиминират сами по чисто биологичен път, понеже дават летални ефекти.

Най-лошото било, че всички тези хора изпаднали в състояние на пълна апатия, отчаяние, безнадеждност, тъй като си давали сметка, че представляват измиращ клон на човечеството. Всички можели да ползват осигуряваните от градовете блага, но малко проявявали

желание да се учат, да творят, да се трудят. Само отделни хора го правели просто защото им доставяло удоволствие. Но достатъчно било и те да осъзнаят, че до свършека на земното общество остават само още няколко поколения и също отпусkali ръце. Именно тази липса на основание, тази липса на цели станала причина за разложението. Не дебилността, не предразположението към агресивност и не другите последиствия от генетичните обременявания, а безсмисленото съществуване и безполезността на действията. Още от самото начало на съществуването на човека като разумен вид той е знаел, че животът му е ограничен, но въпреки това е възникнала цивилизация, усъвършенствувана от всяко поредно поколение — за идващите. В нашия случай хората останали без наследници, нямало кой да поеме щафетата на съзидателния им труд... Какво правя аз в града ли? Просто се опитвам да убедя някои от тях, че са длъжни да останат хора докрай. Може би ги заблуждавам и подмамвам, като ги насочвам към измислени цели. Но няма всеки от тях не би изживял по-лесно годините си, ако животът му има все пак някакъв смисъл? Така, както смисълът на моя живот е в това, което правя.

Старецът млькна и ме погледна с блеснали очи. Задъхваше се, беше се уморил от дългото изказване. Посегна към книгата, която сигурно беше чел преди моето идване. Търсеше нещо в нея, като се визираше през голяма лупа. Явно беше му трудно да четете дребния шрифт с отслабналото си зрение.

— Тук всички ненавиждат лунаците — каза тихо той. Аз не подклаждам у тях тази омраза. При примитивно разглеждане на въпроса действително лунаците изглеждат виновни — те са предателите, които са „наредили“ така на човечеството. Само че днешните лунаци, потомците на онези — първите, не са по-малко нещастни... За да има в какво да вярват хората, аз ги убеждавам, че някога тук ще се завърнат онези, които са напуснали Земята, преди да започне цялата тази бъркотия. Знаем, това няма да е скоро — ако изобщо стане някога. Но нали този шанс съществува... Вярвам, че някъде далече оттук и до днес живеят потомците на някогашните заселници на чуждите планети. Стига да съществуват, те непременно ще се върнат да потърсят корените на своя вид.

— Успяваш ли да ги убедиш?

— Някои вярват, други — не. Но все повече са тези, които вярват. Вярват в космациите и в техния свят. Някои дори вярват, че не е далеч времето, когато космациите ще се върнат и ще спасят останалите на Земята хора, като им помогнат да се размножават нормално. Тези хора разглеждат приемствеността на човечеството като безсмъртие, а неговия край — като собствена смърт. Нямах представа колко важна стана за тях тази вяра! Остатъците от човечеството се съпротивяват пред гибелта му. Възникна просто невъобразим култ към жената — този отсъстващ и необходим за просъществуването на вида елемент. Жените, които могат да раждат, заемат особено привилегировано място. Може би раждането на момиче е единственото събитие, посрещано с ентузиазъм. Радвам се, че ти си тук. Нужен си ми, отдавна чаках подобен случай... Сега, когато вече са те видели в града, мога да им кажа, че си глашатай на скорошното завръщане на космациите. А после, когато мен няма да ме има, ти ще заемеш моето място. Ще продължиш делото ми, ще поддържаш у тях вярата, че съществуването им не е безсмислено.

— Не съм сигурен дали е толкова необходимо — рекох замислено. — Та това е измама?

— Една от многото, които са поднасяли на човечеството през различните епохи. В случая обаче тази измама служи на най-висшата цел. Помисли си. Не те насилвам да се съгласиш веднага. Но искам да предам в твоите ръце властта над хората, които ми вярват. Ще ги накарам да те приемат благосклонно.

Когато си тръгнах, бях се замислил толкова дълбоко, че забравих за бластера си. Обаче пазачът, който ме изпрати до входа на сградата, сам пхна оръжието в ръцете ми. Мушнах го под колана си и в слабата светлина на единствената лампа над портала се озърнах да видя къде е Сандра. Нямах я сред мъжете на улицата. Попитах един от тях дали не е видял накъде е тръгнала. Не можеше да ми каже със сигурност. Затова тръгнах обратно по пътя, по който дойдохме, но не след дълго се заблудих из тъмните коридори. Съвсем случайно открих товарен асансьор и с него се изкачих на предпоследното равнище. Излязох във фойето на някаква сграда. Край мен минаха няколко нечистоплътни, брадясали типове. Воняха на алкохол. Отнякъде долиташе гръмка музика, примесена с високите гласове на оживен разговор. Тръгнах натам. Шумът идваше иззад една откряната врата. Надзърнах.

Стенната лампа, закрыта с мръсен парцал, пропускаше сумрачна светлина. На пода в средата на стаята седяха в кръг неколцина мъже. Пред тях — няколко пластмасови бутилки. Въздухът беше тежък, наситен с алкохолни пари. Никой не ме забеляза, когато заставах на вратата и се опрях на рамката. Разговаряха кресливо, прекъсваха се и не се изслушваха. Опитах се да разбера за какво приказват, но изказванията им се оказаха обикновено пиянско дърдорене, обилно гарнирано с псувни. Неочаквано над него се издигна висок, плачлив глас:

— Хора! Хора, направете нещо — не мота повече така!

Избухналият в хор пиянски смях го заглуши.

— Дайте му, че взе да изтрезнява! — даде съвет някой и всички се хвърлиха да поят онзи нещастник.

Продължих нататък. Исках да изляза на улицата, водеща до жилището на Сандра. Но се оказа, че съм тръгнал в неправилна посока, защото коридорът свърши до заключена врата. Върнах се обратно. Изведнъж иззад вратата, край която минавах, дочух писклив женски смях. Спрях се и без да мисля, блъснах вратата. В средата на стаята се въртеше кълбо от човешки тела. От тях излизаше онзи висок, остър смях. Гледах неподвижно застиналите тела на четиримата мъже, вперили поглед в мен. Изпод тях се изсули жена. Гола. Продължаваше да се смее. Беше Сандра. Тя се изправи и тръгна към мен. Гледаше ме някак си странно, като чужда...

— Присъедини се към нас, космако! Ето го Арно, а това е Авис — започна да ми представя своите другари — Тези са Джек и Мило. А аз съм Сандра. Ела, аз те каня... — Отново зазвуча нейният пронизителен, писклив смях. Помня, че вдигнах ръка да я ударя, но се въздържах и само я блъснах така, че тя падна обратно на пода между своите компаньони.

Тичах по улиците слепешката, а кръвта бучеше в слепоочията ми. Не знам как съм се озовал пред вратата на скривалището. Едва там, като опрях глава до студения бетон, мислите ми се проясниха.

— Седем по осем? — попита високоговорителят.

Не исках да се връщам в жилището на Сандра, не исках дори да мисля за нея... Опитах се да я изтрия от паметта си, но усилията ми бяха безплодни. В моето въображение тя се беше сляла прекалено плътно с образа на Йетта, а той беше неразделна част от моята

личност. Сега си внушавах, че Сандра не е Йетта, че това нещо е невъзможно... Искях на всяка цена да съхраня мита за вярно очакващото ме момиче. Когато бях в състояние да разсъждавам хладнокръвно, сам признавах, че като жителка на този град и на своето време Сандра трябва да приема съществуващите тук обществени отношения като задължителна норма.

В обществото с толкова малко жени неизбежно се е оформил тип отношения между двата пола, коренно различен от онзи, който аз познавах. Единствената възможна, пък и задължителна форма на полов живот в него можеше да бъде само полиандрията. Но ако се отнасяше за Йетта, аз не можех да приема това положение. Не, това в никакъв случай не можеше да бъде тя! Едва ли през краткия си живот извън цилиндъра тя така бързо се е отърсила от всички навици и обичаи, в които е била възпитавана.

В този момент забравях своята хипотеза за загубената вследствие продължителното пребиваване в цилиндъра памет. Подсъзнателно отхвърлях всичко, което би могло да подкрепи моята дотогавашна вяра, че в Сандра съм открил Йетта. Предпочитах Йетта да си остане в неизвестност. Митът за нейното съществуване ми беше необходим — нейното издирване си оставаше единствена цел в живота ми. Упреквах се, че така лесно се бях поддад на измамата на външната прилика.

Жителите на Бункера ме приеха без излишно любопитство, въпреки че напоследък се появявах рядко сред тях. Вероятно си мислеха, че причината за лошото ми настроение е в невъзможността да приема положението в града.

Поднових честите си разходки до цилиндъра. Как съжалявах сега, че подарих на Сандра цветята, които бяха единствената материална следа от Йетта. Сега те съхнеха в стаята, където твърдо бях решил да не се връщам. Струваше ми се, че с това най-много бях изменил на Йетта.

Един ден, когато седях в библиотеката на Бункера и тъпо се вглеждах в нейната снимка, чух неочаквано зад гърба си гласа на Марк:

— Кой е това? — Той протегна ръка през рамото ми. Инстинктивно скрих снимката с длан, сякаш ме бяха хванали да върша нещо срамно.

— Дай, дай да видя! — Марк издърпа снимката от ръката ми. — Май че това лице ми е познато!

Трепнах. Обърнах глава към него и се взрях в лицето му, докато той разглеждаше изображението на Йетта.

— Сирил — извика Марк другаря си. — Я погледни, познаваш ли я?

— Ами да! Та това е Сандра! Моят най-добър модел! Откъде взе тази снимка?

— Тя е собственост на нашия гост. — Марк ми върна снимката. — Да не би заради нея да си така потиснат? Напоследък изчезваше за дълго. Сега ми е ясно... Сирил, можеш ли да направиш нещо за него?

— Бих могъл да опитам. Останал ми е още малко материал от тази серия... Искаш ли? — обърна се той към мен. — Ще имаш твоята Сандра, само че ще се наложи да почакаш известно време.

Гледах ги като паднал от небето, нищо не разбирах. Те хихикаха, развеселени от моето изумление.

— Ти дори нямаш представа колко способен е Сирил — каза Марк. Извади между страниците на някаква книга сгъната изрезка от вестникарско фолио. — Прочети! Вестникът е отпреди сто години.

Статията отразяваше някакъв нашумял съдебен процес. Той беше описан доста подробно под заглавие „Аферата на професор Орден“. Пробягах с очи по текста, за да се спра на онази част, която съдържаше съкратено изложение на обвинителния акт: „Професор Орден, ръководещ предприятие по молекулярна биология, е извършил престъпления по параграф 3125 на Наказателния кодекс, като е използвал своите познания и технически възможности, за да изготвя с цел обогатяване копия на живи хора чрез модела на изкуствено активизиране на човешки клетки и партеногенетично развитие. В резултат на тази своя дейност заедно със своите сътрудници подсъдимият е произвеждал дубликати на известни хубави жени — звезди от киното и холовизията. Създадените творения, представляващи абсолютно идентични с оригиналите организми, след това били подлагани на въздействието на вещества, стимулиращи бързия растеж и развитие. В резултат на престъпната дейност на професора били създадени много копия на известни красавици, напълно развити физически, но останали на умственото равнище на

няколкогодишни деца. После те били превръщани в обект на търговията с жива стока.

През последния етап на своята дейност ръководената от подсъдимия шайка поемала ангажимента да доставя по поръчка, по желание на клиента, копия на произволни жени. Вземайки с измама клетки от посочените лица, групата престъпници успели да произведат най-малко четиристотин копия, чиито цени зависели от красотата и общественото положение на оригинала. Не се знае колко копия са били унищожени от техните собственици. Тази дейност е предмет на отделно следствие. Предполага се, че подобни случаи са били немалко, тъй като копията — зрели жени с ума на малки деца — сравнително бързо омръзвали на собствениците, жадни за нови атракции и нови партньорки по модел на модерните в моменти звезди. Отстраняването на копията било относително лесно поради това, че те не притежавали юридическа самоличност. Обаче с решение на Върховния съд те са признати за пълноправни физически лица, и в светлината на това решение самият факт на ликвидиране на копията се разглежда като предумишлено убийство.“

Марк се усмихна:

— Сега разбираш ли? Нашият приятел Сирил по онова време беше близък сътрудник на Орден. Само че той беше достатъчно хитър и се измъкна от клопките на правораздаването. Като, разбира се, запази до днес уменията си. Беше специалист по партеногенетично развитие на женските полови клетки. Натрупа немалко състояние...

— А защо не му разкажеш и за аферата със синтетичните наркотици през две хиляди сто и тридесета година — върна му го Сирил. — Ти също беше много способен химик...

— Значи... Сандра е копие? — заекнах аз.

— Сандра е наименованието на модела. Отгледах петнадесетина може би такива екземпляри. Всички се казват Сандра. Тук момиченцата са много търсена стока. Освен модела „Сандра“ имах също модел „Грация“, „Мерилин“, „Маргарита“... Но „Сандра“ беше най-сполучливият...

— Кой беше оригиналът? — скочих и се изправих пред Сирил. Той отстъпи, види се, го уплаших.

— Различни момичета, от града...

— Но тази... от която е... е Сандра, коя беше?

— Седни! Какво искаш от него? — Марк ме отдръпна от Сирил.

— Ей сега ще ти обясня — побърза да отговори Сирил. — Спомням си момичето...

— Кога беше това?

— Отдавна. Може би — преди двадесет години. Тук не ускорявах изкуствено развитието им. Клиентите вземаха малки момиченца и ги отглеждаха... Всички те са нормално развити, умствено и физически. Не можеш да отречеш, че в този свят без жени подобно деяние придобива положително значение... Съгласи се...

— Питам те кое беше това момиче! Какво стана с него?

— Срегнах я на едно от долните равнища, наблизко до Бункера. Изглежда, се беше заблудила, защото я намерих напълно изтощена, кой знае откога не беше яла. Прекара при нас две седмици, имаше висока температура, бълнуваше... Спомням си, дрънкаше невероятни глупости... А когато се посъвзе, един ден внезапно изчезна. Повече нито я търсих, нито я видях. Тогава беше на около двадесет години, сега ще бъде на четиридесет. Може би все още е в града, а може би се е изнесла в предградията... От нея ми останаха няколко клетки, бях ги взел още по време на болестта. Не съм използвал всички, имам още материал. Ако държиш, мога да ти отгледам едно копие, но ще трябва да минат няколко месеца, а после — още няколко години, докато стане зряла жена... — Според мен по-добре ще е да потърсиш из града, там трябва да има повече от десет екземпляра, горе-долу — двадесетгодишни.

Сега всичко ми стана ясно... Йетта беше тук. Била е преди двадесет години! Излязла е от цилиндъра, може би — не за първи път, но не е съумяла да излезе на повърхността на града. На какви страдания изложих това момиче! Какво е станало с нея после? Дали е успяла да разбере нещо за нас? Че още не сме се върнали от Дзета? Ох, кой ли е можел тогава да я информира за това! Сирил не е обърнал внимание на думите ѝ, сметнал ги е за трескаво бълнуване.

Дали се е върнала в цилиндъра? Може би не е успяла да открие пътя до него... Може би е останала в града...

А Сандра беше нейна дъщеря — копие, отгледано без участието на мъжка полова клетка, което даваше гаранция за идентичност с оригинала... Тя беше една от многото нейни дъщери, разпръснати из този град и приличащи на нея до най-малката подробност...

Ето защо аз намерих Сандра! Вероятността да срещна едно от копията на модела „Сандра“ сред броевите жени в града беше много голяма.

И едва сега си дадох сметка, че тази Сандра, която хванах „на местопрестъплението“ при разюзданата еротична игра с момчета от града, можеше да бъде, не, тя сигурно беше съвсем друга личност... Обаче това имаше ли някакво значение? Възможно ли беше „моята“ Сандра, отгледана тук от дете, да има различни навици, различна психика? Дали наистина ме беше обикнала? Дали е искала да остане само с мен? Не! Едва ли в съзнанието ѝ, ей така, изведнъж, се е родила мисълта, че може да живее само с един мъж. Тя е свикнала с общоприетите тук обичаи. Дори ако за нея съм бил особено близък, това не е било достатъчна причина да прекъсне контактите си с другите мъже. Вероятно и за тукашните мъже е съвършено непознато — невъзможно на практика — желанието да притежават жената само за себе си...

Започнах да се чувствавам виновен пред Сандра. В същност напуснах я без причина... Ще я намеря ли пак? Как ще ме приеме? Да продължа ли да търся Йетта? В цилиндъра я няма. Но след като е избягала от бункера, тя е можела да стигне до него. И да излезе едва сега, все така на възраст около двадесетте... Ако е в града в момента, как ще я различа от копията? Към всяка срещната ли трябва да се обръщам с името Йетта, докато попадна на истинската? Ще ме познае ли тя, мен, толкова променен след трудното, далечно, продължително пътешествие? А може би най-добре ще бъде вместо да гоня призраци от миналото да направя опит да помогна на своите другари, затворени в Луна I?

Не беше лесно да открия измежду вратите, приличащи си като две капки вода, входа за гаража, в който бях оставил пуснатата в движение кола. Тя си стоеше така, както я бях оставил. Повредените автомати — също. Сигурно при нормални условия те са се поправяли един друг или са сигнализирали на другите автомати, че имат нужда от ремонт. Но понеже аз повредих всичките едновременно, ремонтната система не е била задействувана и само затова колата ми не е била отново изведена от строя. Изкарах я на улицата и се понесоха южна посока. Стараех се да минавам през най-широките тунели и пътни артерии на предпоследното равнище. Не след дълго бях далече от

централната част на града. Тук предпоследното равнище става последно. От тунела излязох на естакада, лежаща между постройки на открито. Монолитният таван изчезна, само тук-там минавах под разположените над естакадата пръстени на отделните околоръстни артерии. Тя слизаше все по-ниско, преминаваше вече през крайградските селища — вероятно на не повече от едно равнище над естествената почва. Огледах се назад. Слънчевите лъчи осветяваха града, от юг издигащ се стъпаловидно — равнище след равнище.

Колата се озова на една автострада, разположена върху висок насип. От двете страни, долу в ниското, се виждаха запустели градини, обрасли с избуял буренак. Кой са живели тук, преди изгонените от града стари хора да завладеят покрайнините? Кой през последния етап от съществуването на стария ред са бягали извън града, спасявайки последните остатъци от растителността в градинките около къщите си? Дали животът тук е бил смятан за лукс или пък по-скоро — за изгнание от задоволяващия всички потребности рай, тоест град?

След няколко минути каране с бясна скорост — бях натиснал ускорителя до последна възможност — отминах и тези отделни постройки. Сега от двете страни на автострадата се простираше безкрайната черна пустиня от плочките на Грил. Дори в блясъка на слънцето те изглеждаха също така черни, както когато ги видях за първи път привечер.

На петдесетина метра от автострадата съзрях продълговато светло петно. Спрях колата и излязох. След като затръшнах купола, тя тръгна и аз си помислих, че ще замине без мен. Не, просто автоматичната защитна система се беше задействувала, та колата слезе на банката и там спря.

Тръгнах към странния предмет. Само след петнадесетина крачки познах какво лежи на черната равнина. Бе съвсем гол човек с много светъл цвят на кожата и хилави крайници. Той лежеше отпуснато, с лице надолу. Ръцете му бяха безсилно проснати покрай тялото. Когато се приближих още повече, видях, че ръцете и лактите му са протрити до кръв и покрити със струпеи. Беше жив, но в безсъзнание. Обърнах го по гръб. Коленете му също бяха протрити и окървавени. Извадих от чантата си пакет за първа помощ и му направих възбуждаща инжекция. След няколко минути той се размърда, но не дойде в съзнание. Занесох го до колата. Там го разгледах подробно. Притежаваше всички белези

на лунантропите: отпуснати мускули, бледа кожа. Беше останал без сили след влаченето по черната пустини. Колко ли разстояние е изминал, пълзейки на лакти и колене? Защото нараняванията по тялото му показваха, че се е придвижвал точно така...

Огледах околността през бинокъла. Доста далече, в посоката, откъдето предполагах, че е дошъл този човек, забелязах сред неизменната чернота някакъв светлинен отблясък. За съжаление, разстоянието дотам не беше малко, за да го измина пеша в следобедната жега, а колата ми не можеше да се движи извън определения маршрут.

Ако той действително беше изгнаник от Луната, наблизко все още можеше да се намира ракетата, която го е докарала и оставила тук. Но тя сигурно щеше да е стартирала обратно на орбита, където я очакваше корабът — майка, преди да успее да стигна до нея. Пак се заех да свестявам припадналия човек с всички средства, с които разполагах. След петнадесет минути той отвори очи и започна да идва на себе си. Страх ме беше да не прекаля с медикаментите, затова изчаках, докато той със собствени сили надигне глава от фотьойла, на който го бях сложил да легне. Устните му трепереха, правеше опити да каже нещо, обаче не му се удаваше. Най-сетне изхриптя, като гледаше емблемата ми:

— Ти... ти... ти си... Ти от Космоса ли си?

— Аз съм човек.

— Да, виждам, но...

— Не се страхувай. Как попадна тук?

— От Луната...

— Така ли те изпратиха? Без дрехи?

— Ами те така... пращат всички. А тук... толкова трудно... се движиш. Нямам сили... Гладен съм.

Обърнах колата на първия завой и се понесох към града. По пътя се опитах да измъкна от лунантропа някаква конкретна информация, само че му беше трудно да говори. Заради него се отказах от намерението си да достигна до моята ракета, очакваща ме от другата страна на автострадата, на около един час път. Не можех да оставя на произвола на съдбата този полуумрял нещастник, който без грижи сигурно щеше да умре след няколко часа. Ако не го бях открил в това състояние сред пустинята от плочки на Грил, които сякаш за

подигравка поддържаха живота на тази планета, вероятно вече щях да седя пред командния пулт на моята ракета и да определям траекторията на пътя ѝ до Луната. Как ли щеше да протече в този случай моята съдба по-нататък?

Ето една от онези точки във времето, в които действителността се разклонява. За тях говори теорията на успоредните времена... Такива точки бяха и всички повече или по-малко важни решения, случаи, събития, очертаващи моя пространствено-временен друм. Да можех да се върна в някоя от точките на разклоняване, да избира друг вариант...

Ако имах възможност за избор, към коя ли точка бих се върнал сега, след като пред очите ми е — в стесняваща се перспектива — целият извървян от мен път?

Пак за секунда пред очите ми застана Йетта — такава, каквато беше на снимката, макар че не бях я поглеждал от мига, когато разбрах, че в града живеят много нейни живи портрети. Да се завърна там, в своята епоха, във времето, предопределено ми от раждането... Как да се върна, като мога да се движа само напред, неограничено далече, но само напред в бъдещето? А може би... Може би в тази неограниченост се крие единствената въобразима възможност?

Пристигнахме в града. Когато се опитах да го изправа на крака, лунантропът пак припадна. Затова го праметнах чрез рамо и го занесох в Бункера. Не беше тежък, само на два пъти се спирах да си почина. Жителите на града, които ни срещаха, ни заглеждаха с интерес. Чувах ги как си разменят различни предположения относно самоличността на човека, когото носех. Преобладаваше възгледът, че е лунак, обаче някои го вземаха за доцент или згред. Дори тук, дори сега голотата заличаваше класификационните разлики.

Предадох лунантропа на грижите на Сирил. Той се зае да го върне в съзнание и да го засили дотолкова, че да може да разговаря. Резултат имаше едва на другия ден.

— Организмът му не е приспособен към земните условия — обясни Сирил и безпомощно разпери ръце. — Костите му са тънки и трошливи, мускулите му не стават за нищо, а на всичко отгоре е приспособен към много икономично енергетично стопанство и ниско съдържание на кислорода във въздуха. Затова изгаря мигновено

всичко, което е в състояние да усвои. Ако те всички са в такова състояние, то...

Той махна с ръка отчаяно. Разбрах жеста му като присъда над лунантропите. Дори ако се върнат на Земята, ще трябва най-напред да преминат продължителен период на адаптация в преходни условия. Без да говорим за другите елементи от тяхното приспособяване към живота на Земята — на открито пространство, в открит обществена система...

Впрочем в настоящия момент лунантропите хич не ме интересуват. Преди да намеря този нещастник, бях твърдо решил да се върна в Луна I и дори с цената на живота на всички жители на Селището да измъкна моите другари... Колко беше истинската солидарност в това решение и колко в него беше желанието да успокоя собствената си съвест, да компенсирам досегашната си мудност, почти равнозначна на предателство спрямо тях... днес ми е трудно да определя.

Както вече писах, срещата с изгнаника от Луната беше една от онези специфични точки във времето, които променят посоката на събитията и предопределят бъдещето. На другия ден лунантропът беше в състояние да проведе кратък разговор. При нас той се чувствуваше на толкова сигурно място, че дори сам се разприказва. От него научих, че когато стартирал от Луната, положението в Луна II — родното му място — било доста напрегнато. Група анархисти овладели централния енергетичен възел и заплашвали, че ще прекъснат хранването на системите за регенериране на въздуха и водата. Бунтът бил потушен, а участниците в него — убити по време на акцията. За сплашване на останалите жители избрали наслуки трима от заподозрените в симпатии към анархистите и ги изпратили на Земята. Единият бил именно този, когото аз намерих. Горкият, той се беше убедил на собствен гръб какви са условията за живот на Земята!

Попитах го каква е била причината за произшествието.

— И в другите селища имаше безредици — обясни ми той. — А всичко започна оттам, че анархистите от едно селище взривили централата за кислород... Експлозията разкъсала „тапата“ на една шахта. Настъпило рязко декомпресиране. Техниците, които били по същото време на повърхността, уведомили другите селища. Изпратени били спасителни екипи. Раздали скафандри и необходимите

съоръжения на много жители, които никога не били излизали навън. Обаче не могли никого да спасят. Всички хора от това селище загинали. А участниците в спасителните операции разнесли вестта из своите селища. Избухнала остра вълна на недоволство от властите, обвинени, че са довели до настоящото положение. Оттогава е все неспокойно...

— Кое... кое селище? В кое селище беше експлозията? — попитах с пресъхнало гърло.

— Луна I — отвърна той.

Побягнах от Бункера — без цел, без една мисъл под черепа си, с чувство на вина, отвращение и омраза към самия себе си и всичко наоколо.

Сега вече нищо не ме свързваше с този град, с това време, а и с миналото. Загубих всичко: приятелите си, които поради собствената си бездейност не спасих; момичето, което вече не съществува — поне не толкова, каквото бих искал да го намеря. Градът вече ми беше чужд, толкова чужд, колкото чужди ми бяха всички планети, на които бях стъпвал. Защото човекът също като растението не може да живее, след като му отрежат корените, свързващи го с почвата, на която е израснал...

Оставаше ми само невъобразимо отдалеченото бъдеще. Или по-точно — шансът на бъдещето.

Слязох долу в цилиндъра, поддържайки капака с вдигнатата си нагоре ръка. Още една крачка, още едно стъпалце надолу...

За миг люкът се прилепи до ръба на отвора, но внезапно отскочи, отдели се от ръката ми. Някой го беше дръпнал отвън.

Върху мен падна сноп светлина. Изкачих няколко стъпала. Светлината се плъзна по лицето ми и отплува, като позволи на заслепените ми очи да разпознаят в отразената от стените виделина очертанаята на една дребна фигура. Стоях мълчаливо, боях се да произнеса думата, която трептеше на устните ми.

— Ти си тук! Защо си отиде? Толкова дълго те търсих...

Сандра. Моята Сандра...

Беше ме открила в последното ми скривалище. Запомнила е пътя до цилиндъра.

Тя ме издърпа от кладенеца на времето, в който исках да се потопя, за да оставя зад гърба си всичко, за да напусна тази

съвременност...

Не ми позволи да избягам. Какво от това, че е една от многото! Нали все пак е в известен смисъл неповторима, също така, както са неповторими онези бегли думи и жестове, запечатали се остро в паметта върху фона на размитата лента от светкавично преминаващите събития. Тръгнах подир нея, обаче в съзнанието ми дремеше предчувствието, че пак ще се върна тук, че нещо ще се случи, че нещо ще се върне и че не всичко е загубено...

КОМЕНТАР

Открих „Зелената тетрадка“ в третия пласт на централната зона на Град Ц. Налага се да обясня, че номерацията на пластове, която използват археолозите, е обратна на тази, с която авторът на записките определя отделните равнища. И така, „първият пласт“ е най-високото равнище на Града, което беше разкрито под нанесената от вятъра пръст. Като най-силно изложено на въздействието на външните фактори, това първо равнище е почти изцяло унищожено. Впрочем, както е отбелязал и авторът, то е било застроено с ажурни конструкции от леки материали. Следващите пластове са съхранени значително по-добре, но и те на много места са пропаднали поради прекомерното натоварване на плочите над тях или са засипани.

Днес, когато са изминали почти хиляда и сто години от описвания в бележника период, пейзажът на планетата по нищо не прилича на онзи, който е наблюдавал авторът на записките. Прогресиращата водна ерозия, свързана с действието на различни микроорганизми и водорасли, развиващи се в каналчетата между плочките на Грил, довела преди няколко века до почти пълното разрушаване на отдавна вече неизползваните енергопоглъщащи полета. Първоначално оголената почва се смесила с отпадъците от разпадналите се плочки на Грил и ураганните ветрове я разнасяли свободно по повърхността на планетата, засипвайки измрелите градове. Ураганните ветрове възникнали поради нарушения воден баланс на планетата, чиито растения били унищожени и заменени с енергетични полета. Обаче съхранената в резерватите оскъдна растителност не след дълго започнала енергично да настъпва към пустинните терени и само за няколко столетия покрила почти цялата суша в умерената и горещата климатична зона. Така се оформили условия, близки до първичните, господствували на планетата преди възникването на цивилизацията. Близки, но не идентични. Отсъствували много сухоземни растения, които не били запазени в резерватите, както и всички видове сухоземни животни с изключение на най-низшите. Затова пък флората и фауната на океанските дълбини

се съхранили почти непокътнати и при фактически непроменени условия.

Такава заварили Земята членовете на първата филийска експедиция, които пристигнали тук преди двадесет години. Предварителните изследвания показали, че условията на планетата са благоприятни за заселване. Най-напред обаче трябвало да се проведе всестранна изследователска работа. Започнала преди двадесет години, тя продължава и до ден днешен. Много групи от различни специалисти, сред които е и нашата, имат за задача да разшифроват миналото на планетата. Аз не се чувствавам достатъчно компетентен в другите области на науката за Земята, затова ще се огранича само с археологията — областта, в която работя.

Град Ц, един от немногото, достъпни за археолозите, представлява истинско съкровище за изследователите. Обаче и в него почти не намираме никакви писмени документи от епохата, която е най-голямата загадка за всички учени, проучаващи историята на земната цивилизация. Намереният бележник е абсолютно изключение. Едва след като го прочетох, разбрах защо в целия град почти не намираме документи или книги от Епохата на разделянето, както и от предхождащите я периоди. Дори самите обстоятелства, при които намерих бележника, разкриват донякъде тази загадка.

Търсейки някакви архиви или библиотеки, преравах третия пласт на Град Ц, сграда след сграда, пъхах се навсякъде, където вътрешността им не беше запълнена със свързващ материал. Уви! Никъде нито следа от книги, ленти или други форми за записване на информация. Нещо повече — Град Ц не съдържаше никакви предмети, изработени от пластмаси, да не говорим за производните на целулозата. Всичко беше раздробено със свръхстранна прецизност. Най-сетне в помещението на някогашна библиотека, на един от рафтовете на металния стелаж открих тетрадка със зелена подвързия. Беше недокосната, въпреки че наоколо се въргаляха купчини боклук от дрипелите на някогашните книги, ленти и микрофилми. Простите лабораторни изследвания на материала, от който беше изработена тетрадката, разкриха какво я е спасило от всеобщия погром. Съдържанието дообясняваше останалото, включително и тоталното унищожаване на другите предмети на

материалната култура. Според мен виновни са измиращите от глад плъхове, които са надживели законните жители на града.

Жертва на тяхното обречено отчаяние станали не само старите книги от хартия, но дори и неядливите по принцип пластмасови предмети. Понеже е направен от изключително издръжлив материал, бележникът оцелял и по силата на този факт той придобива особено място сред другите по-малко трайни документи. Освен личните, банални на места размишления на автора този бележник съдържа значителен информативно-исторически материал и именно него аз искам да отразя в отделна научна работа. Съвсем в друго отношение ме заинтересува изключително интересната личност на автора, когото — не без двузначна ирония — нарекох Безсмъртния.

Като цяло цилиндърът на ван Троф е сензационно откритие дори за нас, филийците. Честно казано, научната област, занимаваща се с теорията на полето, ми е свършено непозната, но специалистите, с които се консултирах, твърдят, че теоретично задачата е решима. Впрочем всичко говори в подкрепа на автентичността на отразените в бележника данни. Търсенията ми в долните пластове на Града потвърдиха голяма част от информацията в бележника на Безсмъртния. Неотдавна получихме и данни за откритията на Луната. Макар че не разполагам с подробните резултати от тях, смятам, че те също ще потвърдят добрата информираност на автора на бележките и тяхната достоверност.

Първата бележка в „Зелената тетрадка“ е направена в момента, когато авторът се завръща от междузвездна експедиция. За самата експедиция се знае твърде малко, може би изследванията на Луната ще разкрият по-богати източници на информация за нейното протичане и за съдбата на останалите участници. В бележника намираме само реминисценции и частични спомени на автора. Коментирайки неговото съдържание, съзнателно ще прескоча периода, през който авторът пребивава в Селище Луна I, защото представената от него картина на живота там е достатъчно ясна, а аз самият, като знам значително по-малко, не бих могъл да добавя нищо. Но времето, което Безсмъртния прекарва на Земята, неговото маниакално упорство да търси следи от собственото минало, вътрешните противоречия и чувства, които го вълнуват, налагат известни изводи. На едно място самият автор заявява, че достъпността на бъдещето, предлагана от цилиндъра на ван

Троф, е изкушение, на което едва ли може да устои нормалният човек. А още по-малко човекът, лишен от перспективи и от илюзии относно съвременността. Записките свършват съвсем неочаквано, като че ли авторът е загубил или захвърлил бележника... Може би внезапно е взел някакво решение, може да му се е случило нещо лошо. Ако обаче не е умрял от нелепа, неочаквана смърт — в което се съмнявам, имайки пред вид миналото му на космонавт — какво ли се е случило с него? Във връзка с този въпрос бих искал да изразя едно мое мнение, чието доказателство възнамерявам да потърся. А именно: аз твърдя, че Безсмъртния съществува.

Не само е съществувал, а и „съществува“! Къде трябва да го търсим? Как къде, естествено — в цилиндъра на ван Троф. Така че, ако открием този цилиндър и него го няма вътре, това ще означава с вероятност, почти равна на сигурност, че Безсмъртния живее сред нас, сега, тук, на тази планета. Сред нас, филийците. А ние сме няколкостотин души и не всички се познаваме един друг... Трета възможност няма! Нашите хиляда и сто години са час и половина във вътрешността на цилиндъра! Нима, като е имал подръка такова техническо средство, онзи човек е устоял на желанието да опознае понататъшната съдба на планетата? Нима е имал нещо за губене, след като нищо не го е свързвало с миналото, към което не е можел да се върне, нито с настоящето, толкова чуждо за него... Почти съм сигурен, че той не е взел решение да изживее живота си в загиващия свят, който е заварил на Земята след завръщането си от звездите, защото си е давал сметка за ограничеността на своя биологичен живот. Същата жажда, която го е накарала да изостави своята епоха и да полети към звездите, го е подтиквала да се възползува от възможността и да продължи пътешествието — напред във времето. Убеден съм, че той е избрал това своеобразно безсмъртие, означаващо безсмъртие само за нас, наблюдателите, докато за него то е само начин да преживее отделни интервали от действителността, изрязани от вечността кадри — разделени от цели векове, които за него в цилиндъра са траели само минути...

Когато се е завърнал на Земята, Безсмъртния е бил на около четиридесет години. Да приемем теоретично, че е щял да доживее седемдесетгодишна възраст. Значи, с помощта на цилиндъра той е можел да се пренесе почти двеста милиона години напред във времето.

Мисля, че при този факт никой няма да оспори името, с което го назовах, понеже такъв период твърде много се приближава до... безкрайността — с мащаба на времето, през което е съществувала разумната цивилизация на тази планета. Същевременно обаче тези пресмятания изглеждат абсурдни, като се вземат пред вид физиологичните нужди на затворения в цилиндъра човек. За колко дълго време ще му стигнат запасите от вода и храна? Седмица, месец... С другите нужди лесно би могъл да се справи, като от време на време излиза от цилиндъра и се разтъпче, а цилиндърът се проветри. Естествено, докато съществува подходяща за дишане атмосфера. Само че, като имам пред вид, че автоматичното производство на храна е спряло сравнително бързо, след около месец, който „навън“ означава повече от половин милион години, той би имал сериозни трудности с намирането на храна. Следователно на практика това безсмъртие е доста илюзорно. В такъв случай на какво се е надявал Безсмъртния, когато е решил да се насочи към бъдещето? Съмнявам се да е разчитал на жителите на Луната. Той не е вярвал в тях и както се оказва, бил е прав...

Тогава може би е разчитал на нас, филийците? Имал е известно основание. Преди всичко обаче според мен него го е подтиквала жаждата да опознае докрай историята на цивилизационния цикъл, в който е участвувал.

Моята хипотеза предполага, че понастоящем Безсмъртния се намира в цилиндъра. От момента, в който е влязъл вътре, за него е изминал едва час и половина. Възможно е той да напуска цилиндъра всеки няколко минути, за да се запознава с това, как се променя положението на Земята. За нас, наблюдателите отвън, тези негови разходки са само мигове, повтарящи се веднъж на десетилетия или години. Затова и засега вероятността да се срещнем е малка. Мисля, че по-скоро ние ще открием цилиндъра, отколкото той да дойде при нас...

Посъветвах се по този въпрос с професор Оффи. Той подкрепи решението ми да търся цилиндъра. Ще ми трябва много време и няма да е лесно. В бележника се съдържат само бегли указания, но аз се надявам, че не след дълго ще мога да подкрепя догадките си с живо доказателство в лицето на самия него, на Безсмъртния. За нас, археолозите, неговите разкази ще бъдат по-ценен документ от всичко, което бихме разчели по стените на този град.

Но щом реших да пристъпя към издирванията, ме обзеха съмнения. Дали Безсмъртния иска да се срещне с нас? Дали не се опасява, че разконспирирането на скривалището му ще му отнеме възможността сам да решава съдбата си? Представям си как физиците ще се нахвърлят върху цилиндъра на ван Троф, за да изследват принципа на действието му...

Освен това вече започвам да си мисля, че Безсмъртния е имал освен желанието да проникне в бъдещето и още една цел. Не директно, но достатъчно ясно тя може да се разбере поне на две места в бележника му. Наистина ли е разчитал да я постигне? Надявам се, ще мога лично да го попитам...

ПОСЛЕСЛОВ

Тук завършва, по-скоро се прекъсва коментарът на Акк Нуми, изпълнил последните страници на ръкописа, който знае как останал в жилището ми. Въпреки моите упорити търсения не открих нищо друго — нито сред своите, нито сред неговите вещи. Трябва да си призная, че първоначално подцених значението на този документ. Обаче след като го прочетох внимателно, особено ме заинтересува недовършената мисъл на Акк в края на ръкописа му. Каква цел е можел да има Безсмъртния? Тази загадка не ми даваше мира. Все ми се струваше, че енигматичното твърдение е свързано по някакъв начин с изчезването на Акк. Дали така наречената интуиция или пък моето подсъзнание, разполагащо с необходимата информация, разрешиха загадката, преди да я разгада на равнището на съзнанието си?

Сега, когато пристъпвам към заключителното обобщение, знам почти всичко. Ще ми се все пак, преди да споделя изводите си с когото и да било, да опиша всичко подробно. Така се случи, че аз съм единственият човек, комуто се изясниха обстоятелствата около изчезването на моя приятел Акк.

Анализирах много пъти, изречение след изречение, текста на „Бележника на Безсмъртния“ (в свободния превод на Акк), докато най-сетне разбрах какво е имал пред вид моят приятел. Професор Вергил ван Троф подсказва на Безсмъртния мисълта за въпросната „цел“. Когато му описва принципа на действие на гравитационната камера, той споменава, че ако би имал достатъчно време, би се опитал да я модифицира. Става дума за използване на антигравитацията и за постигане на движение обратно във времето. Пак пътешествие във времето — но назад в миналото!

Именно тази идея се е превърнала в опора на съществуването на Безсмъртния, именно тя го е тласнала към пътешествията в бъдещето... Той е вярвал твърдо, че Земята ще бъде заселена отново, че нейната цивилизация няма да загине безвъзвратно. Следователно разчитал е на нас, филийците, завърнали се след единадесет столетия

при люлката на своята цивилизация, за да разкрият миналото на света, контактът с който толкова дълго време е бил прекъснат. Изграждайки съвсем отначало нашия нов свят на планетата Филия в системата на звездата Тау Цета, ние предавахме от поколение на поколение всичко, което ни свързваше с родната планета. Поддържахме нейните културни традиции, като смятахме, че нейното минало до момента, когато първата и единствена група земни колонисти е дошла на Филия, е и наше минало.

Последваха векове, изпълнени с борба с трудностите, със стихии на чуждата природа, но ние избягнахме много от извършените на Земята грешки. Запазихме човешката си същност както в биологично, така и в психическо отношение. А сега, когато на Земята не е останал нито един човек, ние ще ѝ върнем живота, нашите потомци ще я заселят отново. Но дотогава ще изминат пак векове...

Значи, и Безсмъртния е съзрял в същото своя шанс. За него времето на практика не играе роля. Той може да изчака в своя цилиндър произволно отдалечен момент от новия цивилизационен цикъл. Възможно е след няколко часа „цилиндрово време“ нашите потомци да настигнат и да надминат гения на ван Троф. По силите на разумния човек е да реализира всичко, съществуващо като идея сред безкрайните варианти и възможности на Вселената...

На какво се надява Безсмъртния? Дали мечтае да се завърне в своето време, в изходната точка, в момента на старта към Дзета? Дали иска още веднъж да срещне своята изгубена Йетта? Или пък Сандра — нейното вярно копие, което може би също е загубил? Дали в такъв случай той е привърженик на теорията за съществуването на неизброимо много успоредни действителности, раждани всеки миг и разклоняващи се като фронта на вълната на Хюйгенс, която, достигайки произволна точка на пространството, дава началото на нова вълна? И сигурно вярва в правилността на хипотезата на Варм за временната гънка, позволяваща да се реализира парадоксът на така наречената примка на времето, тоест срещата със самия себе си в миналото...

Във всеки случай той вярва, че е възможно да се върне обратно в своето неизживяно време на Земята, от която е отсъствувал прекалено дълго, загубвайки нещо единствено и неповторимо — друг човек...

Подбудите, които насочват действията на Безсмъртния, са за него от първостепенна важност, затова той ще направи всичко, за да не му попречи някой да реализира намеренията си.

Въпреки цялата си проникателност моят приятел Акк Нуми е пропуснал една възможност. Може би не я е пропуснал, а просто я е пренебрегнал. Той твърди, че трябва да търсим Безсмъртния в подземията на Град Ц, във вътрешността на цилиндъра.

Аз пък се заех да разследвам пренебрегнатия вариант. Предположих, че Безсмъртния е знаел за нас. Знаел е, че сме кацнали на Земята и че изследваме и неговия Град. Следователно — той е сред нас! Или по-точно — е бил! Той си е давал сметка, че в Града се намира неговият неподлежащ на унищожение бележник! Че ако някой любопитен археолог намери този бележник, непременно ще започне да търси цилиндъра. Докато не си е възвърнал бележника, не е можел да бъде сигурен, че няма да открием скривалището му. Безсмъртния е бил сред нас. Разбрал е у кого са бележките му. Разбрал е, че никой освен Акк не е запознат със съдържанието им. А след това е изчезнал заедно с Акк, бележника и всички останали материали, свързани с работата на Акк. Убеден съм, че Акк е жив. Доколкото го познавам, не е било нужно дълго да го убеждават. Срещу обещанието да отпътува в миналото се е съгласил доброволно да придружи Безсмъртния. В такъв случай кой е бил Безсмъртния? Заедно с Акк изчезна професор Пер Оффи. Той е познавал частично, а може би изцяло съдържанието на бележника. Първата версия на предположенията ми гласеше, че Безсмъртния е взел и двамата в цилиндъра. Но... освен тях двамата не изчезна никой друг от нас!

Нима?...

Проучих подробно миналото на професор Оффи. Оказа се, че този мъж на шестдесет и няколко години е пристигнал тук с втората експедиция и след това нито веднъж не е заминавал. От почти двадесет години неизменно стои тук, изследвайки планетата. Той е забележителен познавач на нейното минало. Днес на Земята няма нито един човек, който да го познава от самото начало на пребиваването му тук. Другарите му отдавна се завърнаха на Филия.

Нима Пер Оффи е Безсмъртния? Правата и обратна връзка траят прекалено дълго, за да мога по този път да получа в разумен срок снимки или описание на този Пер Оффи. Тук, в нашата подръчна

библиотека, намерих само популярно издание на енциклопедията с неговата снимка, много стара, отпреди половин век може би, тъй като той още тогава е бил знаменитост в научния свят. Взирам се в тази снимка, а подозренията ми се задълбочават. Май че не е същият човек...

Както и да изглеждат нещата, сигурен съм, че Безсмъртния не е знаел за бележките на Акк, които попаднаха в ръцете ми. Дали и самият Акк помни къде ги е оставил? Винаги си е бил доста разпилян... А ако помни, ще каже ли на Безсмъртния?

Има още толкова много въпроси, а всеки от тях поражда нови. Не бих могъл да докажа нищо със сигурност, обаче ми се струва, че съм прав. Неотдавна ми хрумна още един начин за проверка на моите догадки. Разсъждавах така: Ако Безсмъртния реализира своя план — тоест ако след пътешествието в бъдещето той разгадае тайната на пренастройването на цилиндъра за пътешествие в обратната посока, — то заедно с Акк те ще попаднат в миналото. Може би по времето на Разделянето, а може би — още по-рано. Акк няма да се лиши от удоволствието да види с очите си ХХІ или дори ХХ век...

Ако той знае, че съм намерил бележките му, като нищо може да предположи, че ще си направя съответните изводи. Познавам своя приятел добре — знам, че той ще се опита да ми даде някакъв сигнал, някакъв знак от миналото, за да потвърди моите предположения. Как би могъл да направи това? Как, като познава съдбата на цивилизацията, ще ми предаде тази информация? Писмо не е изпратил, защото аз щях да го намеря досега... Не, има все пак начин. Акк разполага с историята на Безсмъртния. Когато са в ХХІ век или по-рано, Безсмъртния няма да се противопостави на публикуването на този материал!

Следователно, ако Акк издаде работата си в достатъчно голям брой екземпляри, може би поне един от тях ще остане до днес! Не на Земята наистина, а на Луната, където лунаците са взели със себе си цели библиотеки.

Наскоро подадох радиограма до един мой колега, изследовател на лунните селища. Помолех го да прерови книгите в библиотеките. Оказа се, че съм постъпил правилно, като му наредих да търси не сред научните публикации — по онова време материалите на Безсмъртния нямаше да бъдат издадени като научен труд. Възложих му да прегледа

белетристиката и по-специално изданията от типа научна фантастика от двадесети век. По онова време научнофантастичните книги са имали огромни тиражи, така че ако Акк публикува работата си като фантастика, сигурно ще ми даде възможност да попадна на запазен екземпляр от книгата.

Разбира се, нямах представа под какво заглавие може да я издаде Акк, но и в това отношение интуицията ми не ме излъга. Дадох на колегата си от Луната двадесетина ключови заглавия и му поръчах да прегледа всичко, което асоциира с тях. Доколкото познавам фантастиката от ХХ век (а аз я познавам добре, понеже колонистите на Филия бяха взели със себе си много книги от този жанр, заглавието обикновено отразява съдържанието...

И ето, пред мен е една издадена в края на ХХ век книга. Заглавието ѝ не поражда никакви съмнения. Вероятно това е изданието, което ми трябва. Случайното съвпадение е напълно изключено. Заглавието гласи:

„Цилиндърът на ван Троф“...

Отварям книгата наслуки, прочитам няколко изречения. Да, този начин на излагане на мислите ми е познат. Стилът на Акк, неговите думи. Значи, бях прав: Акк е там, с Безсмъртния... Тоест сега е в цилиндъра, но ще бъде... бил е... О, тези времена, граматиката ме обърква... Важното е, че бях прав...

Те успяха... Значи, дори да започнем да търсим цилиндъра, няма да го намерим в подземията на Града, въпреки че той сигурно е там. Щом са успели, никой никога вече няма да намери цилиндъра... Странно е наистина, понеже ние, археолозите, щом знаем, че нещо е скрито под земята, обикновено не го оставяме на мира.

Има и нещо още по-странно. Започвам да чета тази книга от началото. И виждам: ами че там, във встъплението, думите вече не са на Акк! Това е мое встъпление, аз съм го написал! Как е възможно? Дали пък не Акк ми дава знак от миналото, а аз самият — на себе си? В такъв случай моят ръкопис... и аз ...трябва също да попаднем в цил...

Издание:

Януш Зайдел. Цилиндърът на ван Троф

Роман

Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1983

Библиотека „Галактика“, №44

Редакционна колегия: Любен Дилов, Светозар Златаров, Елка Константинова,

Агоп Мелконян, Димитър Пеев, Огнян Сапарев, Светослав Славчев

Рецензент: Магдалена Атанасова

Преведе от полски: Лина Василева

Редактор: Каталина Събева

Оформление: Богдан Мавродинов, Жеко Алексиев

Рисунка на корицата: Текла Алексиева

Художествен редактор: Иван Кенаров

Технически редактори: Пламен Антонов, Асен Младенов

Коректор: Жулиета Койчева

Полска, I издание

Дадена за печат на 24.XII.1982 г. Подписана за печат на 22.II.1983 г.

Излязла от печат месец март 1983 г. Формат 70×100/32 Изд. №1649

Печ. коли 16. Изд. коли 10,36. УИК 10,32. Цена 1,50 лв.

Страници: 256. ЕКП 95364 5627–22–83

08 Книгоиздателство „Георги Бакалов“ — Варна

Държавна печатница „Балкан“ — София

884–31

© Лина Василева, преводач, 1983

© Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев, библиотечно оформление, 1979

© Текла Алексиева, рисунка на корицата, 1983

c/o Jusautor, Sofia

© Janusz A. Zajdel, 1980

Cylinder van Troffa

Czitelnik, Warszawa, 1980

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.